

REVISTA NOASTRA

St. George's Day

PUBLICADA A CULOR NEGRU. UNIRIA ROMANA
LXXXI - 1961 100 - 1961
LXXXI - 1961 100 - 1961
LXXXI - 1961 100 - 1961

100 - 1961
100 - 1961

La închiderea ediției

Centenarul nemuririi lui Eminescu

— Sesiune de comunicări științifice —

Sub această înălțătoare emblemă, „Revista noastră”, în colaborare cu Filiola Focșani a Societății de Științe Filologice și Inspectoratul Școlar al Județului Vrancea, a organizat, în zilele de 10 și 11 noiembrie 1988, la Liceul „Unirea”, prima mare manifestare din seria preliminariilor la comemorarea unui veac de la intrarea în eternitate a Luceafărului poeziei românești.

Participând la deschidere, tovarășa prim-secretar Niculina MORARU, membru al C.C. al P.C.R., a adus un cald omagiu ma-reului poet dispărut înainte de a împlini patru decenii de viață.

Cei peste o mie de împălimiți de Eminescu, prezenți în sala de festivități, au audiat pe: Constantin Ciopraga („Condiția geniului : «Luceafărul»”), Petre Ghelmez („Eminescu – suprema demnitate a caracterului”), D. Vătamanuic („Eminescu – gazetarul”), Ștefan Cozimir („Umorul lui Eminescu”), Victor Crăciun („Drumurile lui Eminescu”), Radu Cărnegi („Lui Eminescu”), Ion C. Rogojanu („Edițiile Maiorescu ale «Poeziilor» lui Eminescu”), Victor Stoleru („Elemente dacice în opera lui Eminescu”), Radu Vaida („Un volum «Omagiu lui M. Eminescu», apărut la Constanța în 1934”), Gh. Calotă („Eminescu și Brăila”), Petrache Dima („O floare pe mormântul lui Eminescu”), Culiza Ușurelu („Eminescu în paginile «Revistei noastre»”).

La acestea s-au adăugat : mesajul transmis din Belgia de Mihail Steriade, fost elev al Liceului „Unirea”, ambasadorul culturii și literaturii române în Occident („Eminescu. O sută de ani de la moartea sa”), intervențiile renumitului eminescolog Zoe Dumitrescu-Bușulenga („Sara pe deal – interpretare de text”) și Eugen Barbu („Eminescu – poetul nepereche”), – imprimate pe bandă magnetică, gîndurile scriitorilor vrînceni Florin Musca și Dumitru Pricop și Ioan Dumitru Denciu, precum și ale reprezentanților tinerei generații, Daina Roșu și Laura Meșina.

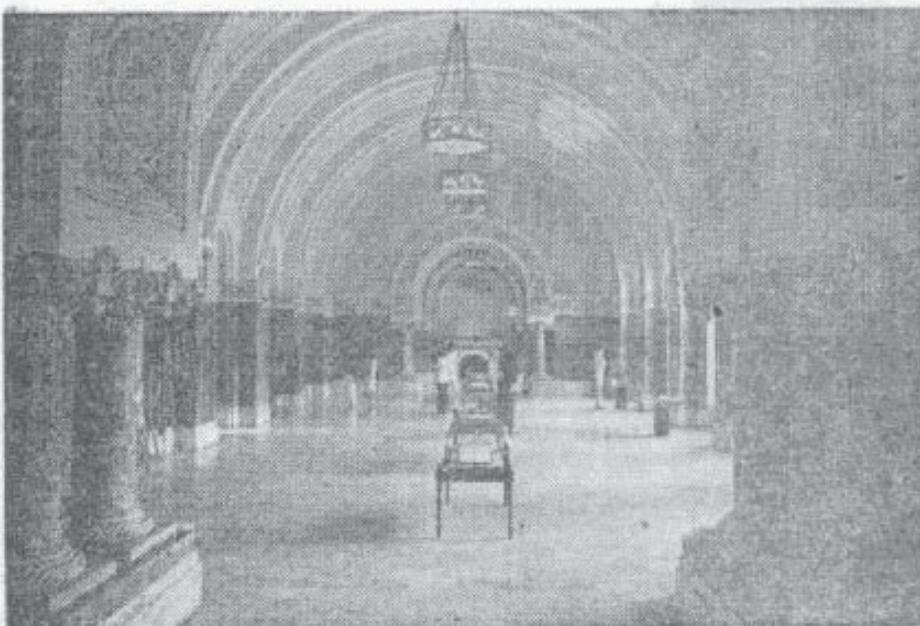
În holul central al liceului, au fost vernisate expoziția de carte rară de și despre Eminescu, organizată cu concursul bibliofililor Ion C. Rogojanu și Dumitru Grumăzescu, și expoziția de cartofilie cu piese din colecția Vasile Pănescu.

Cu un microrecital mușical pe versuri de Eminescu, în interpretarea corului Sindicatului Învățămînt din Focșani, „Pastorală”, dirijat de prof. D. Săndulache, s-a încheiat această vibrantă manifestare de suflet românesc.

Toate aceste comunicări și alte materiale vor fi publicate în nr. 2/1989 al „Revistei noastre”, dedicat integral geniului nostru tutelar.

Tot cu această ocazie, a fost tipărit, în tiraj de masă (pentru biblioteci personale ale cărților și pentru cabinetele de literatură și săliile de clasă, portretul Poetului, lucrare realizată de graficianul Vasile Pănescu. Cei interesați se pot adresa redacției.

MAREA UNIRE - 70

Alba-Iulia. Sala în care s-a semnat actul Marii Uniri

de Carpați, după ocuparea Transilvaniei. Stabilirea unei însemnate părți a populației în Tara Românească de dincolo de Carpați, reliefază, totodată, funcția Transilvaniei de centru vital al naționalității. Fenomenul de imigrare ai românilor, transferul de populație la sud și est de Carpați, desfășurat mereu — care a întreținut coexistența și unitatea românească — reprezintă, în egală măsură, un răsونs dat teoriei privind imigrarea românilor în spațiul nord-dunărean, în secolul al XIII-lea¹⁹.

Rupte de Transilvania, suferind ele însele influență și presiunea politică a regatului maghiar, Moldova și Tara Românească nu au mai putut aspira la unitate politică. S-au cîsăgat independența prin iuriă, organizindu-se separat din punct de vedere politic, menținîndu-si, însă, strinsele legături care le uneau cu Transilvania, legături multiplicăte în condițiile Evului Mediu. Nevoia păstrării și consolidării independenței a îmbs. continuu, domitorilor români — ca și principiilor transilvani — desfășurarea unei politici generale, românesti. Generată de considerențele politice și strategice la care ne-am referit, aceasta se sprijine pe identitatea etnică și pe adințile radicăților ale unității românești. Într-o asemenea perspectivă reconstruirea unității dacice, spre care a năzuit Petru Rareș,²⁰ pe care a realizat-o, apoi, Mihai Viteazul, sore care s-au orientat, constant, cărora politici al secolului al XVII-lea, nu ne mai apare drept rezultatul unor conjuncturi; ea este consecința unor acțiuni politice cu adinții răsăcini în istorie, ancorate puternic în realitățile românesti ale vremii.

Cultura secolului al XVII-lea — acest secol de aur — dă expresie, într-un larg orizont politic (situat sub semnul uniunii săvârșite de Mihai, latinizat și unității poporului roman, continuății sale pe pămîntul vechii Daci), Gr. Ureche și Miron Costin, învățători stoinici C. Cantacuzino, înaltul prelat Simion Stefan

documentează temelurile științifice ale acestor componente populare pe care se sprijinea coexistența de națiuni. În secolul al XVIII-lea — secol al Luminilor — sub impactul produs și de modificarea raportului de forțe în această zonă strategică, dominată de Problema orientată, unitatea românească — politică, religioasă sau sub aspectul solidarității etnice — îmbrăcă forme de superioritate națională, în condițiile constituirii națiunii române, pe întreg spațiul strămoșesc și al cristianizării constituinției naționale. La începutul vîacului, C. Brâncoveanu și D. Cantemir, mai cu seamă, și-au eldit politica pe ideea de unitate. Domnitorul cărturar a marturisit, împede, nu numai obiecțiile sale politice, ci și constituirea populației pe care se sprijineau, dând o înaltă expresie științifică sentimentului românesc al unității, necesității de a o reconstituire politică. În acest sens, sunt semnificative cele două importante lucrări ale savantului: Hronical vechimii a româno-moldo-vlahilor și, mai cu seamă Hronicon a toată Tara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Munteană și Ardealul) care exprimă subliniat, nu numai o concepție științifică, ci și o împinge constanță politică, de factură națională.

La începutul secolului al XVIII-lea, cronicaș Mare Froniș exprimă îngrijorarea față de invadarea românilor în armata austriacă. Învățind să minulescă armele, nota el, „atunci va fi foarte de temut ca reinvinđându-le în inimi virtutea română să nu se hădă pentru stăpînarea Transilvaniei, ei avind asigurată în această înreprindere mina ajutătoare astăzi a moldovenilor și a muntenilor”²¹.

Mutările politice din secolul al XVIII-lea, modificările adinții din structura economică și socială, revoluția radicală care a transformat spiritul și mentalitatele, sub impactul Luminilor și al ideilor Revoluției Franceze. Introducerea regimului fanariot în Principate, cu toate

Împlinirea „destinului” istoriei românești

consecințele sale, anexarea Transilvaniei și a Bucovinei de către Habsburgi, a Basarabiei de către Imperiul tartar, treacerea la Biserica României a unei însemnătăți a românilor din Transilvania și au ridicat pe o treaptă nouă, superioară, problema unității. În noile condiții istorice, legăturile între provinciile românești se intensifică, trăsăturile vechi se decantează, capătă forme și valori noi, nationale, lumea românească se omogenizează. Se desfășoară un dubiu proces de integrare: a lumii românești în ea însăși; a arestela în economia, în viața politică și în spiritualitatea europeană. Națiunea română devine o realitate.

Transilvania își menține rolul și funcția de inimă a pământului românesc. În sanctuarul din interiorul arcului carpatice se mută centrul vieții naionale românești. Transilvania devine laboratorul în care se inițiază mișcarea politică românească, se plămădește ideologia națională Scoală Ardeleană și Supplex Libellus Vlaichorum Transsilvaniae, în continuarea mișcării initiate de Inochentie Măruță, schităză profili și opțiunile naționali, căreia răscoala din 1784 — simbol al renasterii Daciei,¹²⁾ după expresia lui Marx — îl trasează dimensiunile sociale. Mișcarea națională din Principate, orientată spre fixarea și respectarea statutului de autonomie prin tratatele internaționale, se întâlneste, completindu-se, cu mișcarea din Transilvania în obiectivele comune, naționale și în finalitatea românească, interdependențele dintre teritoriile românești devin tot mai strinse și mai numeroase, unitatea națiunii devine tot mai puternică. Stăpînirea stăină nu poate opri comunicarea. În condițiile noi, deschise de veacul naționalităților, fluxul de oameni, de măruri și de idei atinge proporții necunoscute pînă acum lumii românești; particularismele locale se estompaează, problemele esențiale devin naționale, generale. Răscoala din 1784 — chiar fără ca Horea să fi afirmat direct — pune problema națiunii române în întregul ei. Intentia atribuită conducătorului răscoalei de a se proclama rege al Daciei este semnificativă în acest sens. Revoluția din 1821, prin obiectivele sale naționale, pune cu mai multă forță problema națiunii române. „Todoras”, „crăluțul”, este așteptat în Transilvania ca eliberator; autoritățile habsburgice se străduiesc zadarnic să zavorască comunicarea dintre cele trei țări românești.

Restabilirea domniilor naționale în Principate se răsfringe, favorabil, asupra lumii românești în ansamblul ei, sprijinindu-i omogenitatea. Centrul culturii naționale se mută din nou în Principate. Mostenirea Scolii Ardeleană este preluată și dezvoltată; cultura se instituționalizează în diversele sale ramuri și articulații, devine națională, se adresează tuturor românilor. Dascălii ardeleni, acești „apostoli ai românilor”, se fac propagatorii valorilor etnice. Militantă prin exceliență, cultura națională suiează organismul etnic, acordează constanțele la noul spirit național, servește idealului politic al unității și al regenerării.

Imprejurările internaționale nu au înădăbit promovarea directă a unității in-

tegrale. Răjiunile politice se joacă — într-o primă etapă — într-un mod lipsit de realizări în condițiile împărțirii Transilvaniei, însă, a rămas mereu prezentă în gândul oamenilor și în acțiunile lor. Marea Adunare Națională de pe vîntă de la Blaj, din 3/15 mai 1848, a declarat omogenitatea și forța națiunii române, increderea nestrămutată a acestuia în destinele naționale. Marea Adunare, devenită Forum național, unde zeci de mii de tăranii și-au manifestat dorința de a se uni cu Tara, a făcut să treză și să bată la unison înimile românești de pretutindeni. Opunind planurilor expansioniste ale revoluției maghiare increderea în destinul național și în forța națiunii, G. Baritiu își exprima increderea că soarta națiunii române va fi hotărâtă la Iași, la București, nu la Cluj, de către dieta nobiliară și nici la Budapesta sau la Viena.

Unitatea în cuget și în simțiri, premisa necesară a unității politice naționale, a fost bunul cel mai de preț pe care românii l-au cîștigat din frumoasa „primăvară a popoarelor”. N. Bălcescu a închis unității naționale cea mai importantă operă a vieții sale — *Istoria românilor sub Mihai-Voievod Viteazul*. Continutul cărții a reprezentat testamentul politic al unui scriitor-cetățean, pentru care unitatea națională însemna „trupul cel trebucios ca sufletul să nu piară”. „România noastră va exista, își exprima istoricul nestrămutata încredere în viitorul națiunii — este orb cine n-o vede”¹³⁾.

Statut național român realizat prin unirea Moldovei și a Țării Românești, la 5 și 24 ianuarie 1859, a reprezentat prima etapă pe drumul, încă lung, al unității naționale românești, a constituit un Piemont. În jurul căruia au gravitat spantele românești, de la care au pornit acțiunile politice naționale. „Românii din Transilvania, în imprejurările de față, numai în Principate privesc, numai de aici asteaptă semnul, numai de aici, își văd scăparea, Cind s-a ales Cuza Domn, notează, în continuare, Al. Papu-Ilarian, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decât în Principate”. Colaborator apropiat al Domnitorului Unirii, istoricul transilvănean, — căruia națiunea îl datorează *Istoria Daciei Superioare* —, după ce subliniază poziția strategică a Transilvaniei, rolul ei în dezvoltarea națională, fixează în următorii termeni obiectivul politic esențial pe care trebuie să-l realizeze Alexandru I. Cuza: „Fără Transilvania Principatele nu au viitor, dacă o existență precară și dubioasă. Numai unirea Transilvaniei va pune fundamentalul vieții perpetue a României”. Dind expresie unui sentiment general, omul politic își exprima increderea că „Domnul Unirii” va putea să fie „executorul fericit al planului celui mai mare Domn și român — Mihai Viteazul — ce a avut vreodată Dacia lui Traian”.

Unirea cea Mică, realizată în 1859, a accelerat procesul coezionii naționale. Amenințarea care plana asupra națiunii după instaurarea regimului dualist a menținut, mereu, la ordinea zilei problema națională, problema reconstituirii Daciei în hotarele sale firești. „Noi concepem

MAREA UNIRE - 70

1 DECEMBRIE 1918

Împlinirea „destinului” istoriei românești

de prof. univ. dr. Gh. PLATON

Pentru mare, istorica Adunare Națională de la Alba-Iulia, unde s-a hotărât aliperea Transilvaniei la patria-mumă, n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se faceuse vreme de sute de ani. Purificat de constanța că pucesem temeluri unui alt timp... n-am făcut decât să participăm, tacut și insignificant, la un act ce se realiza prin puterea destinului. Faptul de la răscrecerilei, cu tără și atmosferă sa, ne comunica o constanță istorică.¹

Constanța căreia L. Blaga îl dădea o atit de alesă expresie, explica, împede natura adezurii populare la acțiuni Marii Uniri, o adezură surpuțială pe structura spirituală, la modeierea căreia a contribuit întreaga istorie, precum și geografia unitară a spațiului locuit de români. Unitatea politică, asa cum bine s-a remarcat, continuându-se explicita filozoful român, a fost „o revansă strânsă a geografiei împotriva istoriei, o revansă a condițiilor naturale împotriva nedreptății și arbitrarului evoluției istorice care l-au pus pe români în stare dileteră.”²

Separarea politică, consecință a orelor unor din afară și a dominării străine, a împimat destasurările istoriei românești particularități distincte. Ea nu a putut anula, însă, unitatea etnică, omogenitatea populației românești din spațiu — la fel de unitar sub raport geografic — carpato-danubiano — punte, în noi condiții și sub alte forme, legăturile interromânești au continuat, său consolidat, unitatea ancestrală s-a reconstituit și a evoluat pe baze noi, tinând, în fază superioară, modernă, spre reconstruire, spre unitatea politică națională.

Cu rădăcini adînci în iumnea dacică — ce reprezenta o puternică unitate etnică și geografică — unitatea românească, clementată în secolele genezelor, s-a consolidat în condițiile Evului Mediu. Separate politic, cele trei țări românești aveau o populație cu aceeași structură etnică, purtind același nume — români —, vorbind aceeași limbă, respectând aceleași tradiții și obiceiuri, practicând aceeași credință — astăzi legături strâmosești sau românești — având aceeași organizare social-politică, afișând într-o neîntreruptă misiune, deoparte și de alia, a Carpaților. Complementaritatea economică a impus menținerea, consolidarea și găsirea, mereu, a unor noi forme de colaborare, după cum condițiile strategice și afișările etnice au generat eforturi neîntrerunite, orientate spre crearea unui sistem politic comun³ în strategia apărării.

Păzuliană acestor variate aspecte, care probează unitatea românească, o constituie puternica constanță de neam⁴.

care, prin adosurile și decantarea survenite în epoca modernă s-a transformat în constanță națională, situată la temelia Marii Uniri.

In această largă perspectivă, formulările lui L. Blaga pot fi înțelese în adevărată lor semnificație. Stărînta asupra unor factori privind intercondiționarea dintre cele trei țări românești în evoluția vietii istorice și rellefarea locului ocupat de Transilvania în geografia, în istoria și în viața spirituală a poporului român, coniurează, mai împede, credem, legitimația acțiunii de la 1 Decembrie 1918 cind s-a savîrșit România Mare.

In geografia pămîntului românesc, între cele trei provincii ale țării, a existat, deopotrivă, o strictă intercondiționare strategică. Încadrata de lanțul muntilor, Transilvania a reprezentat cetatea, apărătoare de cele două puternice contraforți (avanposturile) — Moldova și Tara Românească, pe care, la rîndul ei, le domnuia. „Cine e domn al acestui centru strategic — nota, în 1860, Al. Papu-Lăzăr, amintind o întreagă experiență istorică românească⁵ — (partea cea mai frumoasă și mai vitală din trupul fizic al națiunii române) stăpîneste pînă la Tisa și pînă la Marea Neagră, Cine e domn al Transilvaniei e domn al Principatelor”.

Unității geografice i-a corespuns, mereu, o unitate etnică și culturală. Înimea naturală a Transilvaniei, astă cum, fericit, a remarcat un istoric, „a pusat mereu viață tracică, geto-dacă, daco-romană și apoi, pentru todesuna, românească”. Nu întimpător, desigur, Transilvania a reprezentat sanctuarul spiritual al Dacilor, nucleul în jurul căruia s-a realizat statul și unitatea Iemii dacice; tot aici a fost stabilit și centrul stăpînirii române, care și-a extins controlul și influența asupra întregului teritoriu locuit de daci, păstrând și întărind, în noi condiții, vechile legături.

In perioada migrărilor, cele două teritorii românești extracaravansile și-au îndeplinit rolul de avanposturi, apărînd Transilvania împotriva valurilor populațiilor în migrație, primind socul principal al invaziilor. In această îndelungată perioadă istorică, romanitatea din spațiul carpato-danubiano-pontic, rellefindu-si unitatea, s-a definit într-o neîntreruptă continuitate.

Instituirea stăpînirii maghiare asupra Transilvaniei a întrerupt evoluția spre constituirea unității o țințe, fără să poată să slăbească, însă, unitatea lumii românești. Tradiția descălecățului, verificată prin mărturisările istorice, exprimă nu numai exodusul masiv al românilor la sud și la est

MAREA UNIRE - 70

finta etnică și psihologică a Românilor, spunea B. St. Delavrancea, în 1897, ca un gigantic copac ale cărui rădăcini seculare despărțeau stîncile, străbat Carpați și se înfăgăduiau de o parte și de alta, lată de ce și în ce sens nefericările fratilor noștri de peste Carpați vor fi pururea nefericările noastre, lată de ce înjustiții se făptuiește contra lor în contra noastră se îndreaptă, lată de ce sabia care spinzură deasupra capului lor deasupra capului nostru se clătină¹³). Era exprimat, aici, sentimentul de organicitate națională, care căpătase o astfel de înaltă formă sub presunția dezvoltării istorice. Existenta și politica statului român au întărit forța de rezistență a românilor de peste Carpați, amenințând cu deznaționalizarea. A crescut considerabil puterea de atracție a României. „Este înimaginabilă influența spirituală exercitată de existența statului român independent asupra sufletului românilor, nota un om politic maghiar. Pe măsură ce a crescut prestigiu României independente în ochii românilor din Ungaria, politica lor a devenit mai îndrăneată... Urmăresc ca teritoriul locuit de ei să fie unit cu regatul României”¹⁴.

Pentru a-si legitima dreptul istoric si a realiza unitatea națiunii, România a

trebuit să aducă o uriasă jertfă umană și materială. În preajma intrării în primul războl mondial — războul întregirii nemților —, oamenii politici români au justificat opțiunea națională prin argumentul istoriei, lămpede conturat în sufltele. În constința generatiilor, prin cărora strădanie și jertfă s-a realizat marele act. „România — notează, de plină în acest sens, N. Titulescu, nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care î-a ocrotit copilăria, e scoala care î-a făurit neamul, e farmecul care î-a ocrotit viața. Ardealul e românsmul în restrînte, e întărirea care îndepărtează vrăjimul, e viața care cheamă viață. Ardealul nu e numai înima României politice, e înima României geografice”¹⁵.

Maestru al cuvîntului, N. Titulescu a dat expresie, atunci, unui puternic sentiment popular, devenit convingerea politică, pe forta căruia s-a clădit România Mare, s-a sprijinit forță și durabilitatea ei.

Pentru a-si măsura probrile lor sentimentale, a le verifica ponderea, noile generații trebuie să cunoască adincurile din care s-a născut uriasa forță care a stat la temelia Marii Uniri.

1. Lucian Blaga, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, Editura Tineretului, București, 1965, p. 231—233.
2. George Brătianu, *Origines et formation de l'unité roumaine*, București, 1943, p. 44—45.
3. Ion Toderașcu, *Atlanta politico-militară dintre țările române în Evul Mediu. Idee și faptă*, Iași, 1984, p. 20.
4. Nicolae Stoicescu, *Unitatea românilor în Evul Mediu*, Editura Academiei, București, 1983, p. 177.
5. Pentru exemple, cf. Ion Toderașcu, op. cit., p. 22—23 și passim.
6. I. Lupas, Cum vedea Alexandru Paolă-Illarian la 1860 putința de înfăptuire a Daco-României, în vol. Studii, conferințe și comunicări istorice, vol. III, 1941, p. 225—279.
7. D. Berclu, *Unitatea străveche carpato-dunăreană*, bază a dezvoltării istorice ulterioare, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei, București, 1968, p. 31.
8. Gheorghe I. Brătianu, *Traditia istorică despre întemeierea statelor române*, ediție îngrădită de Valeriu Răpeanu, Editura „Eminescu”, București, 1980.
9. D. Prodan, *Teoria imigrației Românilor din Principatele române în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Studiu critic, cu o prefată de I. Lupas*, Sibiu, 1944.
10. St. Andreeescu, *Restitutio Daciae. Relațiile politice dintre Tara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526—1593*, București, Editura „Albatros”, 1980.
11. A. Armbruster, *Dacoromano-Saxonica. Cronică română despre sasi, Români în cronică săsească*, Editura Științifică și Encyclopedică, București, 1980, p. 26.
12. Ilie Ceaușescu, *Transilvania, străvechi pămînt românesc*, Editura Militară, București, 1984, p. 58.
13. N. Bălcescu, *Opere*, IV, Corespondență, Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei, București, 1964, p. 278.
14. I. Lupas, op. cit., vezi și M. Popescu, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848—1859*, București, 1929, p. 238—240 și passim.
15. „Lumea nouă”, 28 decembrie 1897.
16. Apud, Desăvîrsirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie, sub redacția lui Miron Constantinescu, Stefan Pascu, Editura Academiei, București, 1968, p. 97.
18. Nicolae Titulescu, *Discursuri*, București, 1967, p. 141—144.

MAREA UNIRE - 70

Cadrul internațional al Marii Uniri din 1918

de conf. univ. dr. C. BUŞE,
fost elev al Liceului „Unirea”

Principiul naționalităților, afirmat cu putere la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în tot cursul secolului al XIX-lea, materializat în constituirea de state naționale independente și unitare, în Europa și America, a continuat să fie la ordinea zilei și în primele două decenii ale secolului nostru. Aceasta deoarece s-au menținut, chiar în Europa, imperii multinnaționale anaerone, a continuat dominația străină asupra unor popoare sau au fost înlocuite unele dominații cu altele. (În 1908, Bosnia și Herțegovina, socrile provincii ale Imperiului otoman, au fost înglobate în Imperiul austro-ungar).

Afirmarea naționalităților de eliberare și unitate națională a constituit unul din fenomenele definitoare ale climatului politic internațional din preajma și din timpul primului război mondial, cu deosebire din partea națiunilor asuprute din Imperiile Otoman, austro-ungar, german și rus.

Allianța și victoria dobândită de Grecia, Bulgaria și Serbia, în 1912, împotriva Imperiului otoman, a fost o nouă afirmație a principiului naționalităților, primul conflict balcanic fiind un război de eliberare națională, după care concepțiile privitoare la dreptul națiunilor la autodeterminare cucerind efectiv constiția popoarelor asuprute, așa cum în statele din Europa de sud-est, parțial unificate, au sporit tendințele pentru realizarea desăvârșirii unității lor naționale și statale. Așa cum au putut constata contemporanii evenimentelor din 1912–1913, s-a produs creșterea puternică a voinei slavilor și latinilor oprimăți de a se elibera, concomitent cu îndepărțarea României și Italiei de alianțele cu Puteri Centrale.

Participarea la primul război mondial a unor națiuni și state mici sau mijlocii din Europa a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național, principiului naționalităților, apărării în fața agresiunii, eliberării unor teritorii ce se aflau sub

stăpînire străină, constituiri sau integrări statelor naționale. Aceasta a fost cauza sârbilor, belgienilor, cehilor, slovacilor, croaților, slovenilor, polonilor, românilor, italienilor etc. Războiul dus de aceste popoare, arăta V. I. Lenin, „era un război burghezo-progresist, de eliberare națională”. Tot Lenin scria că „pentru întreaga Europă răsăriteană sosește, poate, ceasul când popoarele înseși își vor spune liber și hotărît cuvintul”.

Acest ceas venise și lupta pentru impunerea definitivă a dreptului popoarelor la autodeterminare a luat o amprentă nemăcunoscută pînă atunci, în condițiile specifice determinate de divizarea Europei în două tabere politico-militare, din cauza războiului distrugător în care, cu voia sau fără voia lor, au fost atrase toate popoarele continentului.

Vasta mișcare de emancipare națională a slavilor și latinilor din anii războiului mondial a imbrăcat forme, metode și acțiuni variate, precum războiul dus de unele țări în vederea eliberării naționalilor lor, cum au fost Serbia și România, mișcările de nesupunere, răscoalele și revoluțiile național-democratice; acțiunile de propagandă, demersurile politico-diplomatice ale reprezentanților popoarelor asuprute pe lîngă guvernele și opinia publică din tabăra Antantei: colaborarea între reprezentanții națiunilor asuprute în vederea realizării dezideratului lor comun.

De subliniat că popoarele aflate sub dominația străină, tîrle în război, au avut de suferit mult mai mult decât în timp de pace, prin mobilizări pentru front, prin rechiziții de produse, prin munca militarizată, prin restrîngerea libertăților cetățenești etc.

Toate acțiunile și metodele amintite s-au desfășurat concomitent, s-au impletit între ele, cu atît mai mult eu cît în primii ani de război, Alianții anglo-francezi și Statele Unite nu și

MAREA UNIRE - 70

propusese său chiar nu dorise să dezmembreze Austro-Ungariei. Schimbarea de opinie din partea guvernului acestor mari puteri va interveni, atât din motive politice și militare proprii, cit mai ales datorită ampresei mișcărilor de eliberare a popoarelor din dubla monarhie.

Reprezentanții acestor popoare nu și-au propus să aștepte sfîrșitul războiului pentru a-și cere și vedea realizat dezideratul național prin bunăvoie învingătorilor, dimpotrivă, de la început au trecut la desfășurarea unei vaste și complexe activități pentru a submina, din interior și din afară, bazele, și așa destul de subrede, ale imperiilor dominatoare.

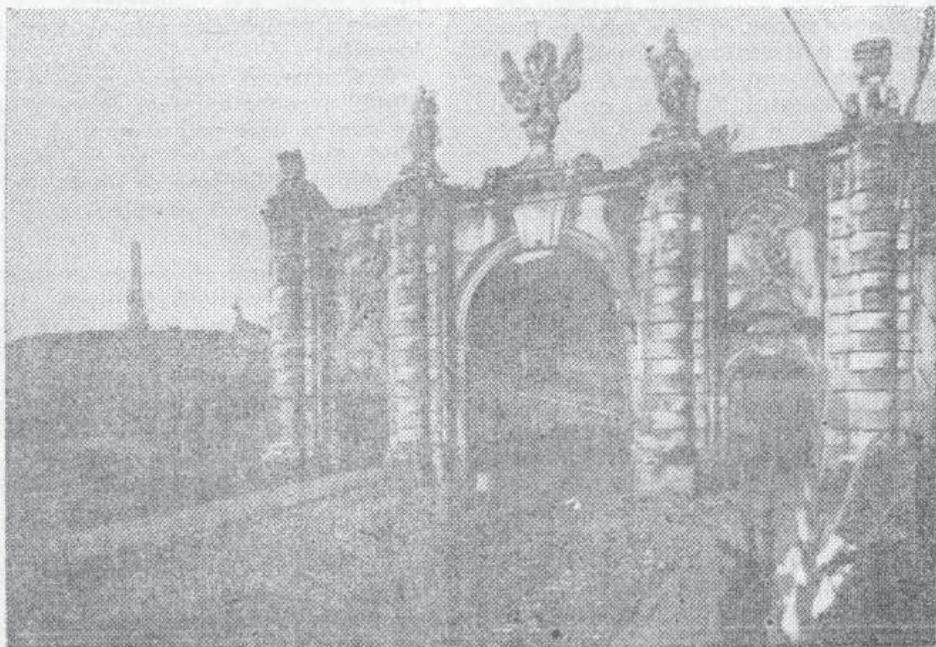
In condițiile speciale de război, au fost create Comitete sau Consilii naționale care au activat, atât pe plan intern cât mai ales extern, pentru promovarea cauzei eliberării naționale. Așa au fost **Consiliul Național Ceh**, constituit în februarie 1916, la Paris, de către Thomas Masaryk și Eduard Benes, devenit la 13 iulie 1918 **Consiliul Național Cehoslovac**, **Comitetul Național Polon**, creat la 15 august 1917 la Lausanne, sub conducerea lui Ignacy Paderewski și Roman Dmowski; **Comitetul Național Jugoslav**, înființat la 15 mai 1915, la Paris, sub conducerea croatului

Ante Trumbic; **Comitetul Național al românilor din Transilvania și Bucovina**, constituit la 30 aprilie 1918, la Paris, transformat la 3 octombrie 1918, în **Consiliul Național pentru unitatea românilor**.

Aceste guverne itinerante au întreprins o impresionantă operă politică-diplomatică în străinătate pentru a obține recunoașterea legitimății drepturilor popoarelor lor de a-și constitui state naționale independente sau de a desăvîrși unitatea națională a statelor deja existente.

Datorită activității multilaterale întreprinse de aceste organisme, în strînsă legătură cu lupta popoarelor lor, acasă, în țările Antantei și în Statele Unite au fost create asociații, societăți și ligi de sprijin și solidaritate, din care au făcut parte personalități marcante ale lumii politico-diplomatice și cultural-stiințifice din aceste state, au fost editate ziar, reviste, brosuri, s-au strîns fonduri pentru sprijinirea luptei armate, au fost înființate unități militare, din naționalii rezidenți în străinătate sau prizonieri și care au participat la operațiunile militare pe diferite fronturi împotriva armatelor Puterilor Centrale.

Toate acestea au reușit să convin-

Alba-Iulia, Poarta nr. 1 a Cetății (sec. al XVIII-lea)

MAREA UNIRE - 70

Cadrul internațional al Marii Uniri din 1918

gă opinia publică și guvernele aliate și asociate despre justitia și necesitatea sprijinirii luptei de eliberare națională, au creat un curent favorabil aspirațiilor legitime ale acestor popoare asuprile.

La aceasta au contribuit, fără îndoială, și o serie de alți factori: mișcările naționale se desfășurau, în general, în Imperiile dușmane ale Antantei; eoul deosebit pe care l-au avut în rândurile beligeranților, în rândurile maselor populare și ale oamenilor politici, documentele date publicității de guvernul sovietic — Decretul asupra păcii, din 8 noiembrie 1917, în care se propunea în cetarea imediată a războiului și încheierea unei păci fără anexiuni: Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, din 15 noiembrie 1917 și Apealul adresat popoarelor și guvernelor țărilor aliate, din 28 noiembrie 1917, privitoare la recunoașterea dreptului la autodeterminare pentru popoarele asuprile —, și principiile, în general democratice, expuse de președintele Statelor Unite, W. Wilson, la 8 ianuarie 1918, în mesajul către Congres: faptul că nu era vorba de un caz izolat, de dorință și luptă unui singur popor, ci de o mișcare generală, a mai multor naționalități, a zeci de milioane de oameni, în centrul și sud-estul Europei, nu putea și nu a putut fi ignorat nici de Aliati și Asociați, nici de asupritori.

Numai că „programul de pace” wilsonian nu preconiza eliberarea popoarelor din Austro-Ungaria și constituirea de state naționale independente, ci numai să li se „garanteze cea mai liberă dezvoltare autonomă”.

În fața iminentei prăbușiri, conderea de stat austro-ungară se va agăta de acest principiu, vînturind cu insistență ideea federalizării Imperiului Analist, ceea ce pentru „suspuși” devenise de neconceput. Era, deci, necesar ca, prin luptă să fie impus dezideratul eliberării depline și pentru aceasta, mișcările naționale și organismele lor de conducere din teritoriile naționale și din străinătate au trebuit să se manifeste solidar, să colaboreze, să se întrajute-

ze, cu precădere în a doua parte a războiului. În strînsă legătură cu evoluția situației de pe fronturi, cu atitudinea aliaților, cu manevrele cercurilor conducețoare asuprile.

Din acest punct de vedere, un moment de cea mai mare însemnatate 1-a reprezentat Congresul națiunilor asuprile din Europa Centrală, desfășurat la Roma, între 9 și 12 aprilie 1918, care a impus orientarea definitivă a aliaților și a guvernului american în favoarea acestora. Au fost prezenți la această reuniune a popoarelor reprezentanții românilor, polonilor, italienilor, cehilor și slovacilor, slavilor de sud.

A fost semnat un Acord privitor la principiile care stăteau la baza „acțiunii lor comune”, principii care nu permiteau nici un echivoac.

1. Fiecare dintre aceste popoare își proclamă dreptul de a-și constitui statul național unitar sau de a-l desăvîrși pentru a putea realiza deplina sa independentă politică și economică;

2. Fiecare dintre aceste popoare recunoaște în monarhia austro-ungară instrumentul democrației germane și obstacolul fundamental în realizarea aspirațiilor sale și drepturilor sale;

3. Congresul recunoaște, în consecință, necesitatea unei lunte comune contra opresorilor comuni, pînă cînd fiecare dintre aceste popoare va obține eliberarea sa totală, unitatea sa națională completă și libertatea politică (s.n.)

De menționat că aceste decizii de importanță capitală fusese să luare loc din 1917, cînd la Paris, avusese să loc reuniunii pregătitoare la care participaseră reprezentanții Comitetelor Naționale.

Evenimentele care au urmat, pe plan politico-militar au confirmat justitia mișcărilor de eliberare națională, decizile Congresului de la Roma.

La 29 mai și la 27 iunie 1918, guvernul Statelor Unite a recunoscut dreptul popoarelor din Austro-Ungaria de a-și crea state independente, poziție pe care au adoptat-o și guvernele de la Londra, Paris și Roma.

MAREA UNIRE - 70

Colaborarea între fruntașii mișcărilor de eliberare s-a intensificat și la 15 septembrie 1918, în organizarea lui Th. Masaryk, I. Paderewski, H. Hincovici, membru al Comitetului iugoslav de la Londra, și Vasile Stoica, s-a desfășurat la New York o mare adunare cu participarea unor lideri politici american și a ambasadorilor Angliei, Franței și Italiei. Cuvântul de ordine a fost lichidarea Austro-Ungariei, punct de vedere cu care s-a declarat de acord președintele Statelor Unite.

La 16 septembrie 1918, tot la New York, s-a întrunit Comitetul de organizare a Uniunii Europei Centrale, pentru coordonarea acțiunilor mișcărilor de eliberare de sub dominația austro-ungară. Uniunea a fost creată la 2 octombrie 1918, vicepreședinte al acestui important organism internațional fiind Vasile Stoica.

Manevra de ultimă oră a guvernului de la Viena, din 3 octombrie 1918, de a federaliza monarchia dualistă, paleativ ce urmărea să-i impiedice prăbușirea, s-a lovit de opoziția categorică a Comitetelor Naționale român, cehoslovac, iugoslav și poloneză. Într-o Declarație comună, au respins-o.

În ultimele luni ale anului 1918 lupta de eliberare națională a popoarelor din Centrul și sud-estul Europei a culminat cu revoluțiile naționale. La 6 octombrie, la Zagreb, s-a constituit Adunarea Populară, ca organ reprezentativ de conducere al popoarelor slave de sud, iar la 24 noiembrie s-a hotărât unirea tuturor fostelor provincii iugoslave din Austro-Ungaria cu Serbia independentă. La

26 noiembrie, aceeași decizie a fost luată de Adunarea Populară a Muntenegrului. În aceste condiții, la 1 decembrie 1918, la Belgrad, reprezentanții tuturor popoarelor iugoslave au decis crearea statului unitar iugoslav.

Greva generală izbucnită la 14 octombrie la Praga s-a transformat în revoluție națională, la 28 octombrie, Consiliul Național Cehoslovac a preluat puterea, iar la 30 octombrie a fost proclamat statul independent Republica Cehoslovacă, prin unirea Cehiei cu Slovacia.

La 15 octombrie, deputații poloni din Parlamentul de la Viena s-au constituit în Adunare Națională, nemairecognoscând autoritatea austro-ungară, iar la 14 noiembrie a fost format, la Varșovia, guvernul Poloniei independente.

Desăvîrșirea statului național român s-a realizat prin unirea, la 9 aprilie 1918, a Basarabiei, la 22 noiembrie 1918 a Bucovinei și la 1 decembrie 1918 a Transilvaniei și Banatului cu România.

Procesul de constituire a noii state naționale și de desăvîrșire a unității naționale a altora lăua sfîrșit și el și avut o însemnatate covîrșitoare pentru viitorul acestor popoare. Procesul a fost necesar, logic, obiectiv, conform năzuințelor celor mai scumpe ale popoarelor asuprite. Prin constituirea sau desăvîrșirea unității statale a fost creat și s-a dezvoltat cadrul național în care s-a desfășurat lupta popoarelor din centrul și sud-estul Europei pentru progres economic, social și cultural.

CUGETĂRI***Mihai EMINESCU:***

Limba și naționalitatea românească vor perdi odată cu românul material, cu stingeră prin moarte și fără urmări a noastră, nu prin desnaționalizare și renegădare. A persecuta naționalitatea noastră nu înseamnă a o stinge, ci numai a ne văsa și a ne înveniția împotriva persecutorilor. S-apoi ni se pare că nici un nemț de pe fața pământului nu are mai mult drept să ceră respectarea sa decit tocmai românul, pentru că nimeni nu este mai toleranță decit dinsă. Singurele ţări românești sunt acelea, în

care din vremi străvechi fiecare a avut voie să se inchine la orice Dumnezeu și să vorbească ce limbă l-a plăcut.

O nație care produce gru, poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul mijilor industriale înaintate. Neapărat, nu trebuie să rămânem popor agricol, ci trebuie să devem și noi nație industrială măcar pentru trebuințele noastre.

DIN CARTEA MARE A UNIRII

Comerțul medieval—argument al unității românilor

Între preocupările istoriografiei — româna sau străină —, problema unității săi conturată dea ca un instrument de polarizare a tendințelor de sinteză, în special pentru evul mediu. Emanăriile a realității politice a timpului, unitatea și contrariul său, pluralitatea au constituit totodată și opțiuni pentru o ontologie a cărei logică se regăsea în formele obiective de organizare a societății. Exemplul cel mai elovent îl oferă Leibniz, deși într-o perioadă mai tîrzie, reflectând însă cu consecvență o situație prelungită. Teoria monadelor — inspirată de regimul statelor germane care, în ciuda relațiilor independente, acceptă „oblăduirea” imperială (corespunzindu-l, la Leibniz, monada absolută) — oferă un răspuns viabil și astăzi.

Valabilitatea modelului leibnizian pentru Țările române este o problemă discutabilă. Un eventual paralelism conduce, însă, la o altă constatare, privind existența unei „instituții” superioare, cu rol ordonator și coordonator, a cărei obiectivare s-ar traduce — printr-o existență statală unitară ce se transformă, în unele momente de criză (și cel de la 1600 ar fi unul dintre acestea), în realitate.

Comerțul, prin caracterul său integrativ și unificator, — permite conturarea unui astfel de profil.

Intr-o discuție privind problema comerțului medieval, ar părea curioasă afirmația de debut că, de fapt, comerțul nu mai reflectă o mentalitate medievală. O a doua posibilă coordonată, strins legată de cea dintâi și aceasta din următorul motiv: unitatea, cea economică în deosebi, nu se poate realiza în condițiile unei izolări medievale aproape complete, în care nu numai circulația de bunuri se facea cu greutate, dar și cea a ideilor (exceptând, poate, palierul cultural inferior — în accepția dată de Jacques Le Goff termenului). Comerțul a fost acela care și-a arogat misiunea unificatoare și de transformare. Actul schimbului trebule primit nu numai global, ci și prin prisma elementelor primare actionează. În primul rînd, orașul — pierzindu-să, pe măsură înaintările în medieval, aspectul de fortăreață în favoarea atributelor unui adevarat emporium. Ai doilea, drumurile comerciale, prefigurind tot atâtia zone de influență sau istorii, cum le denumea Braudel. Alături de acestea, negustorul, personaj cu un rol social minor datorită ideologiei creștine, dar care, lesind din conul de umbra, obnubliează în impactul cu problemele vietii sociale, economice și politice celelalte categorii, producătoare sau beneficiare de bunuri materiale sau spirituale. Se constată, astfel, o deplasare a ponderii asupra schimbului, legăturii, colportării, reflectând o dinamică mult mai profundă în comparație cu circulația (juridică) de pînă atunci a pămîntului, principala valoare medievală.

Aceleasi fenomene se constată și în Țările române. Începînd cu perioada de mijloc a evului mediu, corespunzînd, în

Occident, aceluia „temps de principauté” cum îl numește Jean Favier. Cu mențiunea că, de departe de a fi discriminativ, actul comercial a avut rolul de a apropi, a fost un suport al contactului între românul — izolați politic — din cele trei state feudale. Finalul procesului de unificare economică a fost realizarea unei inițiative plete comune, asa cum ne apare Brașovul în zorii Renasterii românesti.

Brașovul, alături de celelalte orașe de granită — Sibiu, Bistrița, Rodna, Carașsebeșul, — este un veritabil pilon al schimburilor comerciale între Transilvania și cele două state feudale românești extracarpatiche. Fundamentat pe o inițiativă complementaritatea economică (care treptat se va estompa, ducind la o omogenizare de structură) comerțul beneficiază de toate condițiile unei funcționări permanente și organizate. În primul rînd datorită factorului geografic. Carpații facilitând controlul și apărarea drumurilor, tentind mai mult pe eventuali negustori (spre deosebire de Cimpla Tisă sau drumul Beograd — Adrianopol, în permanentă expuse vizitădinilor unui front otoman deschis). Pe de altă parte, comerțul este înlesnit de reglementări din partea domniei (prima de acest gen în timpul lui Vladislav Vlaicu în 1368), interesată de captarea vadurilor comerciale (motoarele esențiale ale vietii economice).

Caracterul complementar al economiilor Transilvaniei, Moldovei și Țărilor Românești, este cunoscut, principalele bunuri schimbante satisfacînd necesitățile unei producții măstesugărești insuficiente dezvoltate. În cazul Moldovei și Țărilor Românești sau unei agriculturi deficitare în Transilvania. Astfel, expresia prin care în mod curent, istoricii români desemnează din punct de vedere economic Transilvania — de „atelier” ce aproviziona celelalte două state feudale românești — își găsesc pe deplin justificarea. Nu mai puin importantă este contribuția Moldovei și Țărilor Românești în susținerea principatului intracarpatic cu produse agrare, evitîndu-se astfel, printr-un remarcabil efort de solidarizare, consecințele unei recolte slabe.

Din cele cîteva afirmări, se poate scoate în evidență atât structura producției economice a Țărilor române, cit și cea a schimburilor comerciale.

Semnificativă ne apare și figura negustorului, cel care se ocupă de actul comercial și a căruia autoritate este fondata pe experiența sa de cunoaștere, de raportare la cerințele unei piete diferențiate. El trebuie să cunoască nu numai necesitățile celui ce primește ofertă, dar și fețul său de a concepe valorile materiale și cele spirituale. De departe de a fi un marginalizat, cum însearcă să-l impună imaginația ideologiei creștină catolică a evului mediu timpuriu, negustorul este în realitate, lăsat dintr-o categorie socială aflată în izolare. Pentru statele feudale românești, personalitatea negustorului este recunoscută. Este îndeajuns să amintim exemplul lui Petru Rareș și cel

DIN CARTEA MARE A UNIRII

ai lui Mihai Viteazul — ambii promotori ai unei politici internationale, de echilibru între marile puteri — modelați de caracterul meseriei practicate. Din această cauză, negustorul face parte din categoria care se regăsește poate cel mai bine în acțiunea de unificare, deși afiată la subsolul marilor mișcări politice sau demografice.

Am amintit mai sus că orașul este nodul activității comerciale. Argumentele în favoarea acestei afirmații sunt în general cunoscute. Doar orașul putea asigura condiția unui schimb la scară mare, în care să-si poată exercita funcțile autoritatea statală. Ceea ce ni se pare deosebit de remarcat este că, într-o Transilvania în care, după marturia umanistului napolitan Pietro Ranzani, măstăcările cunosc o mare înflorire, tocmai orașele de graniță, punctele vamaie, sunt primele în terarhia ponderii economice. Rolul comerțului nu se releva cu pregnantă, întreținând astfel mobilul ce-l-a determinat pe Radu Manolescu să afirmă că Brașovul este „placa turnantă a comerțului românesc”. Documentele contemporane, registrele vamale indică o efervescentă comercială deosebită a cărei sorginte se regăsește în tendințele de unificare ale românilor, prin intermediul schimburilor comerciale.

Pe de altă parte, structura comerțului între țări nu contine doar obiectele materiale, mărfurile. Actul schimbului este dublat de un altul, cu resurse mult mai profunde și de o valoare care nu numai că o egalează pe cea a precedentalui, dar și depășește. Este un comerț, care se face pe baza ideilor, a impresiilor, a re-

prezentărilor, a modelelor. De fapt, comunicarea umană, situată pe solide baze etnice, care a dus la formularea unei opinii a societății transilvane, de exemplu, despre viața, obiceiurile, valorile, permanențele lumii extracarpatiche (îata proiectul unei prospectiuni imagologice demn de a fi retinut). Calitățile acestui schimb sunt permanente — dată de o permanență comercială și intensitatea — tributată nu volumului schimburilor comerciale, ci contactelor cu lumea (în fond aceeași) de dincolo de hotar.

Cum se explică adeziunea tăranilor ardeleni la venirea lui Mihai Viteazul în 1599 în Transilvania, dacă nu prin prisma unei comunități de gindire și reprezentare. Modelul politic, a cărui circulație este mai ușor de urmărit, ne explică credința, la 1821, în rândurile tăranilor din „crăișorul Tudor”. Acestea sunt exemple de maximă circulație pe teritoriul românesc, cu rezonanță prin faptul că personalitatea proiectată este una politică, a cărei imagine putea fi difuzată și de la nivelul claselor înalte. Un altul însă, ilustrând un adevărat proces de transculturare la nivelul creației populare, este schimbul de teme și motive folclorice, aşa cum demonstrează balada „Mioriță” — cel mai cunoscut argument privind circulația valorilor etice și estetice la români, realizată, nu în ultimă instanță, și datorită legăturilor izvorite dintr-o unitate economică medievală.

Radu NECULAU,
clasa a XII-a,
Liceul „M. Eminescu” — Iași

DEBUT

Eminescu

Lumea se rotunjește a măr,
Eminescu !
Buze aprinse de mac,
Eminescu !
Aurul din soare,
Eminescu !
Smaraldul din frunze,
Eminescu !
Vioriul zorilor,
Eminescu !

Freamătu codrilor,
Eminescu !
Alinarea sufletului,
Eminescu !
Simbolul teilor,
Eminescu !
Prin noi și prin toate trăiește
de-a pururi :
Eminescu !
Alina MIHAIL,
clasa a VII-a E,
Școala Nr. 5 din Focșani

DIALOG LITERAR

Petru Năstărescu

*„...creația mea
nu se constituie
din simple
poeme
de amor...“*

— Interviu acordat prof. Petru Năstărescu —

— Anul acesta, la 13 (sau 14?) februarie, ați băut pe muchie săse decenii de viață. Cum ați întâmpinat evenimentul?

— Am învățat, de-a lungul vietii mele, să-mi stăpinesc emoții, cel puțin în aparență, însă în fond sună un sentiment de alcătuire spătă (nu e o laudă, azi). Așa sunt lucrurile, astăzi o serie de articole aparute în presă literară și cea culturală („România literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Steaua”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Orizont”, „Astra”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al „Societății tineretului” etc.), că și momentul sărbătoresc din cadrul redacției revistei „Contemporanul”, unde lucrez, ca și sărbătorirea publică ce mi s-a făcut la Bacău de către revista „Ateneu” și celelalte instituții culturale, toate acestea au avut darul de a mă bucura adinc, de a simți acel parfum ai prieteniei adevărate, ai prețuirii desinteresate. Că privește data de 13 (sau 14?) februarie: m-am născut, într-adevăr în ziua de 13, la miezul nopții (spore 14), într-un sat dintr-o zonă deosebit de abruptă, Valea lui Lal, din comuna Parodoși, aparținând de fostul județ Rm. Sărat, cum, însă, pînă în satul Iernatica, unde se află primăria, era greu de ajuns, înregistrarea mea ca nou cetățean al acestor pămînturi (și ai lumii) l-a făcut după vreo săptămînă, cu data de 14. Dar mai că-mea și-a însemnat cu cărbunele în calendarul bisericesc de perete din „casă mare” data de 13; era o duminică cu zăpezi pînă la străsină caselor...

— V-ați născut, deci, în județul vecin, azi, Buzău, iar studiile liceale le-ați făcut la Rm. Sărat. Din surse neoficiale, am auzit că în plină vară, în iulie a.c., ați sărbătorit 40 de ani de la terminarea școlii secundare, printre colegii dv. numărindu-se și istoricul literar Al. Sânduleșcu. Aflind acest amânunt, mi-am dat seama că v-ați format într-un climat deosebit, de vreme ce o promoție liceală dă un poet și un istoric literar. Greșesc?

— Intuiția dv. este exactă. Am avut sănătatea unui liceu teoretic în care majoritatea profesorilor ar fi fost oricind în stare să predea un curs universitar. Directorul liceului a fost cățiva ani bună un distins filolog și poet, Stelian Cucu; profesor de limbi clasice — latină, greacă — pentru cursul superior liceal, l-am avut pe cunoscut și apreciatul traducător al lui Cicero, octogenarul de azi Dumitru Crăciun, colaborator și la această dată al unicei reviste de pe mapamond, „Lingua Latina”, ce apare la Paris, sub conducerea marelui scriitor și umanist Léopold Séderer Senghor. Am mai avut și alții profesori ce merită cu prisosință să le amintesc.

POETI ROMANI CONTEMPORANI

numele, toți nu numai excelenți pedagogi, dar și cercetaitori în domeniile lor și autori de manuale de liceu: profesorul de limbă și literatură română, Ion Sândulescu, (nu era nici un fel de rudă cu colegul și prietenul meu Al. S.), Ion Nastorescu, profesor de geografie, Traian Clușu, care predă Istoria, Trandafir Lupăteanu și Valerian Nuțu — ambi — profesori de limba franceză, Elena Grigoriu, de asemenei, profesoară de română etc. Da, am avut profesori excelenți, cărora le rămîn mereu îndatorat...

— Din această perioadă datează, presupun, și primele încercări literare...

— Da, desă, la acea dată, cel care epata prin poezile, citite și comentate de colegie de la liceul de fete, era Al. Sândulescu. Reticențele mele de atunci, ca și de mai tîrziu, mi-au întrebat atât debutul în presă literară cît și cel editorial, însă nu regret! Oricum, în acea adolescență rămasă undeva, în ceață de timp, se află începuturile poeziei mele. Flindești de atunci simțeam văzutul și nevăzutul, cuprinsul și necuprinsul cu acel ochi dinișuntru, de care vorbește Eminescu. Da, mă nașcusem poet, așa cum ziceau strămoșii nostri latini: *poetă nascitur*, ceea ce înseamnă că nu mai era nimic altceva de făcut...

— În interviu apărut în numărul trecut al „Revistei noastre”, dramaturgul Paul Everac, atunci și el de numă poecției tot în adolescență, arată că a imbrăzișat dreptul și nu filologia pentru că „nașterea este un fel de gara de triaj”, care l-a ajutat să avanseze „în metodologie și în strictie”. Pe dv. ce v-a impuls înspre silvicultură?

— În ce ma privesc, am început Facultatea de Litere, de care m-am lăsat din motive greu de enunțat aici, spre a urma Silvicultura, pe care am profesat-o vreme de patru ani ca șinginer silvic. Am facut, cred, această, a doua, alegere, datorită dragostei mele față de natură. În general, și de pădure, în special, fiindcă, amintind lărăși de Eminescu, „copii fiind, păduri cutreieram”, având o înclinație, ca mulți copii din mediul rural (pe care-i consider mult mai complecși din punct de vedere ai cunoașterii lumii înconjurătoare, decit pe cel din mediul urban), spre adâncirea cunoștințelor cu privire la tot ce ne inconjoară, la cauzele și efectele dintre fenomene naturale. Deoarece pădurea este, fără-ndoișă, biotopul cel mai complex, perfect organizat în dezvoltarea sa, de la care societatea umană a invățat ceea ceva, dar nu are de înțeles mulțe privitor la interdependența dintre fenomene, colaborare, sprijin, armonie, putere, dăruire spre binele general. Cât despre mine, întotdeauna (când eram copil, dar și azi cind îl cunosc rosturile în menținerea vieții pe Terra), am intrat și intru în pădure ca într-o uriașă catedrală naturală în care curățenia, pacea și visul te pătrund cu taină lor fără de nume, simțindu-mă în mijlocul absolutului, esențializindu-mă întru ale spiritului...

— Cum se explică tîrziul dv. debut editorial (la 35 de ani!) cu placheta „Noi și soarele”, apărută în 1963, deci acum un sfert de veac, volum prefărat de Marcel Breslașu și, după cum afirmă Al. Piru, „trecut cu vederea chiar de poet”? (O dovedă ar fi și faptul că în antologă scosă în colecția „Cei mai frumoase poezii”, din 1980, nu reproducești nici un vers din carteia amintită).

— Am vorbit, mai înainte, despre reticențele pe care le-am avut și încă le mai am ca privire la propria-mi creație, un fel de jenă în a mă-afisa public (de altfel, unele cărți ale mele ca și aparițile în presă literară, se dătoresc în bună măsură solicitărilor acestor instituții literare în a mă publica. Să totuști, lăsând la o parte această timiditate, prin 1956, după terminarea facultății, am depus la fosta Editură a Tineretului prima mea carte cuprinzând, atât ghicit! poezii de dragoste (aveam în vedere publicul cititor căruia se adresa editura). La cîteva luni de zile, carteia mi-a fost returnată însoțită de o adresă (scrisoare) în care mi se preciza (cîtez din memorie) că în acest timp ai marilor avințuri revoluționare, ar trebui să-mi orientez scrisul către o tematică în care să se simtă ciocotul muncii, avințul maselor creațoare de bunuri materiale, angajate în marele proces de transformare a societății românești contemporane etc., etc., etc. Ca și cind, în acei ani, oamenii nu mai tineau, nu mai cintau de dor, nu se mai căsătoreau, nu mai procreau! Nu?.. Am renunțat un timp la ideea editării unei cărți de început, deși publicam susținut în gazetele literare ale vremii, între care „Tinerul scriitor”, unde Demostenes Botescu m-a și prezentat elogios, alături de un grupă de inspirație naturală, din care nu lipsea, firește, o poezie despre pădure!

Apariția primei cărți, „Noi și soarele”, s-a datorat interesului arătat poeziei mele de către regrettul Ion Bănuță, poet născut, nu făcut!, care împreună cu Eugen Jebeleanu, Marcel Breslașu, Mihai Dragomir și alții scriitori binecunoscuți, între care Pop Simon (la acea dată vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor la numai 34 de ani!), au participat la prima consfătuire a cercurilor literare din Moldova; cu acest prilej mișcarea literară din fosta regiune Bacău s-a evidențiat în mod deosebit: Bațăță, Genaru, Buzinschi, făcind o impresie deosebită, cîndu-și drum, și el, spre afirmarea editorială. În ce mă privesc (erau la acea dată, 1963, directorul Casei Regionale a Creării Populare), m-am bucurat de atenția și prietenia lui Eugen Jebeleanu, care a dorit chiar să-mi prefățeze carteia de debut, dar care, plecind pentru un timp mai îndelungat peste hotare, l-a rugat pe Marcel Breslașu (și el în conduceră scriitorilor la acea dată) să-mi facă această prezentare, ceea ce s-a și întîmplat, omul fiind de o deosebită sollicitudine, cu atenție și grija pentru mai tinerii confrății. La rîndul său, Ion Bănuță, director al Editurii pentru Literatură și Artă, mi-a publicat volumul în cîteva luni de zile...

DIALOG LITERAR

„...creația mea nu se constituie din simple poeme de amor...“

— Ce amintire v-a lăsat cel care v-a dat girul, Marcel Breslau, un poet pe care îl sănătățești astăzi?

— Era un spontan, de-o mobilitate intelectuală și replică verbală scăpărătoare, fabulele sale fiind printre cele mai bune din literatură noastră. Dar și că poetul Bric era remarcabil, avea un tonus iustinian, o metaforă modernă. Ca om, era un cauzur fermecător, jovial, cu neînsăzută pipă! În casa lui, am văzut rea mare și mai frumoasă colecție de pipe: erau zeci și zeci, în toate camerele și ungurile acestora! Da, adesea mă gîndesc la el că la un om de suflet ales...

— De la înălțimea vîrstei de acum și a experienței dobândite, cum vi se pare radiografia evoluției dv. literare?

— Debutul editorial întimplat destul de tîrziu, chiar dacă a fost remarcat și în presă cu multe recenziuni și cronică literară (peste 15), ca majoritatea debuturilor, era destul de cuminte, răspunzînd într-o măsură „comenziș socială”, nu cu multe scăpări. La cîțiva ani după aceea, cînd generația „80” se instalase bine în „avangardă poeziei românești”, aș fi dorit și eu, așa cum zicea Nichita Stănescu, să fi debutat cu o două, ori cu o treia carte; dar era tîrziu! Dacă debutul a fost „construit” după regulile jorului, următoarele cărți („Orgă și larba”, „Umbră femeii” și mai ales „Larba verde, acasă”) mă reprezentau pe mine ca adevărat: poet al naturii și al jubării, al marilor nuntă omenești și cosmice. Cu poemul de largi rezonanțe lirice și dramatice, „Cintarea cintăriilor” (o parafrază modernă la străvechiu) înnă bătălică mi-am petrecut definitiv numele și renumele și de „poet al marilor jubării”...

— Sau, parafrazând: „marele poet al jubării ...”.

— Am mai auzit accusă zicere maghiaroare... Cărțile ce au urmat au adăncit fundamentală această răină a tainelor jubărilor; fiindcă, trebuie să subliniez (o parte a criticii literare a făcut-o la timpul potrivit) creația mea nu se constituie din simple poeme de amor; dragoste în cazul de față înseamnă temelia pe care se zideste un amplu edificiu de filosofia jubărilor, a vieții și a morții, a trecerii și ne-trecerii noastre ca flinje unice. Acesta ar fi „programul” (simplificând foarte mult) pe care critica literară îl-a identificat în „Oracol deschis” și „Temerile lui Orfeu”, în „Banchetul” și „Timpul judecător”, în „Sonete” și „Pasărea de cenusă” ca și în recenta apariție „Clipa eternă” (în prestigioasa colecție „Poeti români contemporani” a Editurii Eminescu). Iată, foarte pe scurt, „radiografia” de care vorbești...

— Apropos de aceasta, cum prețuiați critica literară, cum îl definiți pe criticii față în față cu lucrul artistic al dv. și al altora?

— Dacă poetului prozatorului, dramaturgului, la a doua sau a treia lor carte trebuie să le simți calitatea de „profesional” al scrișului, adevăratul critic literar încă de la prima manifestare publică se impune a dovedi că este dintre „cei alesi”. El, ca și creatorul de frumos propriu-zis, dar mai ales el, are (trebuie să aibă!) un program estetic de urmat: al calității! De la care nu trebuie să se abata. Am descoperit, citind critica folletonistică, dar și în unele cărți semnate de comentatori literari din trecut sau de azi, adevărate creații, respectiv autori reușind, cu mijlocul analizei literare, să creze o operă critică vorbind din interiorul operei supuse discuției. De la Malorescu și Gherea la Ibrăileanu și Lovinescu, de la Călinescu și Tudor Vianu la Serban Cioculescu și Vladimîr Streinu, de la Constantin Clopraga și Mircea Zăcu la Valeriu Răpănu și Mircea Iorgulescu, de la Romul Munteanu și Nicolae Manolescu la Eugen Soțilion și Mihai Ungheanu, de la Laurențiu Utei, Corneliu Moraru, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Marian Panahagi, Arthur Silvestri și Petru Poenă și mai tineri și foarte tineri Daniel Dimărău, Al. Cioleacan, Marian Popescu, Ion Bogdan Leșter, Radu Călin Cristea și mulți alții, de toate vîrstele. Între acești, critica literară românească are în arborele său nume de multe célébre, altfel consacrate și multe în curs de afirmare a personalității lor. O bună parte dintr-aceștia au scris și despre cărțile mele; totuși însă, la care se adaugă o întreagă serie de calitate indubitată, au prins și cuprins în operele lor chipul literaturii române în multiplicită și infinită.

Față în față cu lucrul artistic, criticul literar trebuie să-l egaleze în fantezie pe autor, cu alte cuvinte să creeze „operă critică” din interiorul operei artistice investigate. A deservit acțiunea unui roman fără a analiza cu imaginea genelor tensiunea estetică și, de ce nu, etică a cărții. Însemnă a recenza tern, fără flor. Sunt bucurios dacă o cronică literară îmi descoperă o carte aleasă, făcându-mă să o citeșc în primă urgentă...

— Ar fi interesant de urmărit, în opera dv., motivul pădurii cu lumea ei de taină vegetală, cu sălbăticiumi, păsări, ierburi, gîrboi. L-ați tratat în mod deliberat sau vi s-a impus în fluxul creației?

— Desi prezent, poate, mai mult decât la alți poeți contemporani (nu mai mult decât, de exemplu, la regretatul Grigore Hagi), care, la un moment dat și-a pu-

POETI ROMANI CONTEMPORANI

blicat în „Luceafărul” un lung poem pe această temă — 2—3 pagini de revistă! —, motivul pădurii nu este, totuși, o permanență a poeziei mele, cum se întâmplă cu tema iubirii, care mă predomină. Pădurea îmi servește însă, deseori, ca fundal pe care se proiectează o serie de alte date ce-mi blițnute somnul și mai ales nesomnul, dată decurgând din iubire și anume cele despre moarte, despre trecere și mai ales despre învecinare prin mijlocire artel (nu spuneam tot îndepărtatii nostri strămoși latini că „ars longa vita brevis”?). Totuși în prima perioadă a scrisului meu, de multă vreme, am scris un număr apreciabil de poezii de inspirație silvestră: Demostene Botez, chiar vedea în mine un poet de o asemenea factură, îata două fragmente din poezia „Oda pădurii”, apărută mai întâi (prin 1958) în „Tinerul scriitor” și apoi și în volumul de debut „Noi și soarele”: „Ce rădăcini afundă în cremenți și bazație, / ce vîrfuri săruite de azururile-nalte, / ce bolti de umbre pure: / imensă-i, ca o lume, superba mea pădure!...” și al doilea: „Iar ea pătrunde-n mine cu mille-i de soapte, / cu dulcea-nimireșmare a ierburiilor coapte, / cu calda-ngeamăneare / dintre pămînt și soare, / cu vesnică-i chemare în răcoroasa-i sete / ce stie-nnotdeauna la sinu-i să mă-mibete...”. Se simte, desigur, un anumit retorism, o usoară exteriorizare, dar ce vrei, erau în area dată proaspăt și entuziasmat îngher la Ocolul silvic Fintinele din județul Bacău!...

— Se simte, totuși, o intensă trăire, un adinc freamăt al naturii...

— Fără-indoaială!... Cu vremea, însă, trăind mereu mai acut eroziunea biologică (care, val, ne dă nu o dată stările de durere și spaimă!), poemele, nu doar numai cele cu pădurea (putine de altfel în contextul operelor mele) au căpătat acea tristețe, care, deși aurită de începutul de toamnă a vietii, are în sine tragicul trecerii. Iată, în această idee cîteva versuri din „O revedere” (dedicată lui Eminescu), cuprinse în culegerea „Temerile lui Orfeu”: „...Primeste-mi, iar. Pădure-n genunchile rea, sunt fiul tău și, iată, mă adun / la minglerea / ce mă purifică, mă face bun, // Pădure-n toamnă, gînd împodobit / cu ale cerului odoare! / cum s-a topit / puterea mea, ce lute treceatoare!...”. În urmă cu aproape doi ani, la Olănești, în județul Vîlcea, unde îmi tratez o veche afecțiune a rinichilor, am definitivat un larg poem lirico-filosofic, pe care îl aveam integral în mine, dar și pus pe hîrtie o parte: se cheamă „Femeia vegetală”, a apărut recent în revista „Ateneu” și este cuprins și în cartea proaspăt lăsată de sub tipar, „Clipa eternă” (Editura „Eminescu”, colecția „Poeti romani contemporani”). Poemul este conceput ca o simfoniă, are, însă, sapte părți, fierare a sapte strofe, fiecare a sapte versuri, cu o bogată polifonie verbală, rimele nerepetindu-se de-a lungul celor 343 de versuri. Mi-e greu să aleg ceva din noianul de idei și metafore, toate îmi sunt la fel de scumpe, totuși, iată cîteva versuri: „...Să toamna întră-n mine ca-ntr-o carte / — e încă loc și pentru Doamna Moarte / în pagini, cu profilul-i bizantin — / cine-ar putea. Pădure, să m-asunci, / cînd văzul său e-n fleacă frunză / și-n față clipă, hărnic asasin?!” sau: „...Pădure, tu, cum dai înțelepciune! / e firul ierbii cea dintilă minune / privilegiată-i cară de-nvîrte / tărâi să în fluture ca-n zimbru / mirasma asoră în plăsoindul clîmbru, / iar toamnele se nasc în primăvară!...”, și încă: „...Un arbore să fiu, să nu mai singur, / în virful meu se-jeagă un încet / ca un suav neoreșuit emblem, / iar în mocriă, fericiți mistreții, / nepășatori în tragedia vietii / și liniste-imprejur stăpîn suprem...”.

— Am citit de curind poemul „Femeia vegetală” în revista de la Bacău, este de-a dreptul impresionant prin construcție și profunzime. Critica literară însă (dar și publicul cititor) vă prețuiește mai multe pentru sonetele dv.: sunteți, fără îndoială, unul din marii noștri sonetisti. De unde nobila pasiune pentru această formă fixă venind din Evul Mediu și Renaștere, azi, în timpul atitor căutări și innoiri în poezie?

— În primul rînd, mulțumesc pentru apreciere! În al doilea rînd aș dori să precizez că o serie de poeți de marcă de azi (Doinaș, Tudor George, Ion Horea, Al. Andrițoiu, Constanța Buzea, Vulpeșcu, Gheorghe Tomozei, Adrian Păunescu, Horia Bădescu și, nu în ultimul rînd, Grigore Haglu, dar și alții, preferind sonetul, au scris și scriu lucruri de încontestabilă valoare spre a nu mai aminti de Vasile Voiculescu, cel care a pus cunună de timp-fără-de-timp sonetului românesc! În ce mă privește, scriind sonet în endecasilab (forma cea mai veche, dusă la strălucire de renascenti), am convingerea unei expresii cu totul moderne în esență, aceasta datorită nu doar temelor, ci mai ales limbii noastre, care, în dăltuirea sonetului, capătă mișcări de violoncel și strălucire de bronz. Mărturisesc și de data aceasta, că nu-mi este indiferent în ce fel mă adresez căitorului, fiindcă despre viață și moarte, despre iubire și ură, despre dreptate și libertate, despre pace și războl, despre rîr și pămînt s-a scris de la începuturi și pînă azi și se va mai scrie încă: aşadar, nimic nou sub soare! Totul este cum se scrie: care-i forță nouă a zicerii mele poetice, pînă unde pot „fora” cu ajutorul cuvîntului în flința căitorului! Scriind eu lașumi, nu o dată, versuri „libere”, aritmice, lipsite de muzicalitatea rimei, îmi pot da seama de „avantajele” poeziei „în dulcele stil clasic”, însoțită însă prin metaforă de timp modern.

— Ce alte considerente mai aveji în vedere, în practicarea sonetului?

— O chestiune de ordin istoric: dacă sonetul (dar și alte forme fixe tinând de rafinamentul artei poetice) s-a impus ca expresie artistică în Evul Mediu și s-a dezvoltat în Renaștere, aşadar, în largi etape parcurse de evoluția culturii în apusul Europei — de la Petrarca și Dante la Ronsard și Shakespeare, iar apoi pînă

DIALOG LITERAR

*„...creația mea nu se constituie
din simple poeme de amor...“*

la Baudelaire și Hérédia — la noi a inceput a fi cultivat abia în secolul trecut, adică de aproape o sută de ani încoace, împărtășindu-se cu literatura, poezia românească și-a zidit un edificiu trainic, de o rigoare și prospetime care, în ansamblu culturii europene, impresionează aparte. Noi continuăm și azi, asemenea altor națiuni, să-zis tinere, paralel cu implicarea în timpul modern, a ne scrie și îmboogați. Renașterea, Clasicismul și Romantismul nostru. Nu este vorba de a umple niște goluri, ci de a împlini toate trăsăturile chipului nostru spiritual. În această constă și rivna mea de a scrie o poezie permanențelor umane, iar sonetul și rondonsonul (invenție de formă poetică fixă ce-mi aparține) sunt mijloacele de care mă folosesc!...

— Este cunoscută și apreciată, de asemenei și strădania dumnei de a turna în gral românesc valori din lirica universală; demnă de menționat ar fi, în primul rînd, tâlmăcirea unei părți din opera marelui poet al Africii, Léopold Sédar Senghor. Cum v-ați apropiat de creația sa?

— Doresc să-i informez pe cititorii „Revistei noastre“ că pînă la această dată am așezat în limba română trei mari poeți care nu mai fuseseră traduși la noi: africanul Léopold Sédar Senghor, slovenul Srećko Kosovel și libanezul Kahlil Gibran, toti poeți naționali ai respectivelor popoare. Cartea de poeme a lui Srećko Kosovel se cheamă „Extazul morții“; cea semnată de Gibran cuprinde două mari poeme lirice-filosofice: „Profetul“ și „Grădina profetului“; din opera lui Senghor am tradus două ediții poetice, ambele sub titlu „Jertfe negre“, și un volum selectiv din eseurile sale cultural-filosofice intitulat „De la Negritudine la Civilizația Universalului“ (carte tradusă în colaborare cu Mircea Traian Bîju). Cum mă apropiant este să-l simt pe cel care-l traduc cît mai aproape de ceea ce ești tu însuți. Adică, pe cît posibil, să-l între în filă, să-l trăiesc atieva creația, să te bucuri și să suferi cu el în operele pe care îl parcursi. Numai aşa cred în poezia tradusă. Numai aşa, semnându-le în românește, operele respective îmi aparțin ca și autorilor de drept în original. La Senghor m-a atras în special exotismul liricilor sale și, în aceeași măsură, umanismul, forța revoluționară și mobilizatoare a poemelor lui. Fiindcă, fără-ndoiola, scrierile lui Senghor (alături de care îl pun pe martinezul Aimé Césaire și pe antilezul Léon Damas) au constituit fermentul mișcării, al ridicării la luptă pentru independență și emancipare națională și politică a popoarelor din Africa înrobită. Da, opera marelui senegalez se constituie ca un reper al spiritualității din această parte a Terrei.

— În semn de recunoștință, cînd era președinte al Senegalului, v-a invitat în țara lui. Vă rugăm să relatați principalele momente ale vizitei dumnei, în acest colț de lume puțin cunoscut cititorului român și nu numai.

— L-am descoperit pe Senghor, ca poet, prin 1965, citindu-l „Chants d'ombre“: poeme de dragoste pentru femeia iubită, care se intrupă metaforic în Africa ridicându-se și scuturindu-și lanțurile, majestuoasă în atitudinea-l de voință și demnitate! Mi-au plăcut foarte mult și i-am scris la Dakar, unde era președinte, primul președinte al țărilor sale, din 1960, cînd André Malraux, ministrul culturii al Franței, i-a înminat, din partea generalului Charles de Gaulle, steagul Independenței Senegalului. Marele scriitor mi-a răspuns de înălță, exprimindu-si bucuria la propunerea mea de a-l traduce o carte de poezii în românește. L-am publicat mai întîi în diverse reviste, între care „Ateneu“, unde eram redactor-sef. Prima ediție a poezilor sale în limba noastră a apărut în 1968 în colecția „Poesie“ a Editurii „Univers“, ediție pentru care autorul îmi trimisese o scrisoare „Către cititorii români“. Am continuat corespondența periodică pînă cînd, în 1975, făcînd o vizită neoficială în România, am avut prilejul să-l cunosc. Era vara, eram la Neptun, la Marea Neagră, el a vizitat litoralul nostru, și afînd că eram acolo, la Casa Scriitorilor, m-a poftit la o întîlnire. Era aşa cum mi-l închipuise: nu înalt, zvelt, un chip de inteligență rasat, amabil și de-o amabilitate afară din comun. L-am înfrângut pe om așa cum îl prețuiau pînă atunci pe scriitor. Convorbirea cu el a fost o delectare culturală. Întîlnirea cu mine l-a bucurat: pe un exemplar al poezilor ce l le editase, mi-a scris acasă dedicătă maghiaroare: „Lui Radu Cănești, poetul care exprimă cu atită profunzime și delicatețe virtuțile românilor, un omagiu frătesc“. Era în 7 august 1975. A doua zi, am primit o invitație oficială, scrisă, de a-l vizita țara în anul care urma. În 1976, în februarie. Pînă atunci, însă, am pregătit o a doua ediție a poemelor sale — cuprinsă aproape întreaga-l creație lirică, mai puțin „Scrisori din anotimpul ploios“ — tot la Editura „Univers“, de data aceasta bilingvă — franco-română — carte ce urma să apară în aprilie 1976, în întîmpinarea vizitei oficiale pe care urma să o facă în România.

— Cunosc și această ediție, împuñătoare, a „Jertfelor negre“: Deçi, ați plecat în Africa...

POETI ROMANI CONTEMPORANI

— Prima mea călătorie în Africa : București — Paris cu avionul Companiei „Air France” ; am fost așteptat la aeroportul „Orly” de un diplomat de la ambasadă Senegalului care m-a condus cu „Cirroen”-ul său la Hotel „Astoria”. După trei zile de sejur în mareea metropolei, am plecat, în zbor de noapte cu un uriaș avion al companiei „Air Afrique” spre Dakar — Senegal, unde am ajuns survolind o parte din norul continentului negru și din oceanul Atlantic. Prințe zile pe pământul sătrinei Africi m-au amețit — la propriu și la figurat ! — : un aer caid (eram doar între tropice și ecuator !) cu un amestec de mirosme ciudate (între miu și ananas !), cu o lume greu de imaginat chiar și pentru mine care cunosc ceea ceva în legătură cu viață și talinile sale de aici. O lume neagră (temelii, bărbați, copii, tineri, bătrâni) și din cind în cind, rar, cite un individ din rasa albă. Aita vegetație, alte animale, o limbă franceză în amestec cu cele trei-patru limbi ale etnilor de acolo. Si eu între toate acestea : privind, ascultând, uimindu-mă !

Am locuit într-un apartament al ultraelegantului hotel „Teranga”, comparabil cu cele din rețeaua „Hilton”. Nu uită că eram oaspetele președintelui țării (deci protocol de grad zero !). Pe marele scriitor l-am văzut, în timpul celor 25 de zile căi am rămas în Senegal, de trei ori : prima oară într-o întâlnire protocolară (cu fotografi, ziariști etc.), a doua oară, într-o săptămână (la Joal, satul său natal, la cca. o sută de km de Dakar, în interiorul țării, fiind invitat, împreună cu ministrul culturii, la un prinz în familie, iar a treia oară, într-o vizită de rămas-bun, de schimb de impresii etc. În să remarc interesul deosebit pe care l-a manifestat de fiecare dată marele scriitor mai ales față de istoria noastră, de tradițiile și cultura noastră, de legăturile cu cultura greacă și latină, cu cea a Bizanțului (nu uită că Senghor este de formare umanistă, la Sorbona a studiat filozofia clasica !). Cunoștea ceea ceva despre Eminescu, il audisese în două rânduri pe Iorga la Paris, prețulă avangarda romanească (dadaismul !) cu Tristan Tzara fiind într-o relație de rudenie (un nepot al său căsătorit cu fiica, sau nepoata, lui Tzara !) etc., etc. Ceea ce m-a impresionat în mod aparte este modestia acestui mare cetățean al lumii secolului 20 ; mereu indatoritor, de la egal la egal, discutind cu admiratie și respect față de înaintași, dar și față de oamenii iluștri ai prezentului, având tot timpul atenția încordată asupra a ceea ce trebuie să facă (ei și alții lideri africani) pentru eradicarea colonialismului nu doar din viață socială și economică, dar și — mai ales ! — din conștiința popoarelor africane încă înfeudată marilor metropole europene. Mijloa prin care se poate împlini acest mare deziderat, spune Senghor, este ridicarea culturală pe baza tradițiilor autohtone și prin înăsuirarea a tot ceea ce are mai valoroase spiritualitatea lumii. Faptul pentru care Senghor a și dat, în primul rînd, atenție dezvoltării învățămîntului de toate gradele, afirmările literaturii și artei naționale : 35 la sută din bugetul Senegalului la acea dată era afectat acestul sector de primă urgență.

— Intr-adevăr, impresionant pentru o țară care se află la începuturile afirmărilor sale...

— Desigur. Am vizitat, deci, Dakarul, oraș modern, în stilul orașelor din sudul Franței, cca. 500 mii de locuitori, o universitate, o politehnică, o facultate de medicină, una de agronomie (Senegal este primul mare producător de arahide !) noate noi : un teatru, un mare muzeu al artelor tradiționale negre, radioul, televiziune (aici introdusă prima dată în Africa !), zilare, reviste, edituri ; industrie alimentară, uscătoare, electrotehnică ; mare port la Atlantic etc. etc.

Un alt oraș, Saint Louis, cu un sistem de viață încă tradiționalist, așezat la vîrsarea fluviului Senegal în Atlantic, industria peștelui, negoț cu fructe ; foarte multe femei frumoase !

Am vizitat sate în savană, am fost în tărările africane unde unele vinzării-cumpărări se fac încă prin sistemul trocului (banii nelinteresindu-l !), am fost la înțeleptii musulmani (în Senegal 70 la sută din populație crede în Mohamed și numai 15 la sută catolici — Senghor e catolic —, restul de 15 la sută vechi religii africane, animiști etc.), la mariile serbări religioase ale acestora, am văzut cimpurile cu arahide și baobabi (arborele din stema lor), am stat la masă cu el, le-am ascultat cîntecele, le-am admirat dansurile și luptele atletice în ritm de tam-tam. Peste tot m-am bucurat de aleasă atenție și respect, în onoarea mea dîndu-se în cîteva rînduri unele spectacole tradițional-folclorice ; și nu e de mirare, eram doar invitatul de onoare al președintelui, pe care țara îl iubea cu venerație !

La despărțire, în palatul preșidential, Senghor, în semn de prețuire și prietenie, mi-a oferit în dar o statuetă veche, de mare valoare artistică pe care a scos-o din colecția sa personală ! Si încă o surpriză : un sejur de o lună de zile la Paris, pe cheltuiala sa, la același fastuos hotel „Astoria”, sejur folosit doar pe jumătate intrucît treburile mă reclamau în țară !...

— Mai mențineți legăturile ?

— Desigur ! În același an, 1976, după vizita oficială din luna mai la București (fiind în preajma sa în cîteva rînduri), în octombrie cind împlinea 70 de ani (Léopold Sédar Senghor este născut la 9 ale acestei luni, 1906), prilej de sărbătorire internațională la care au participat peste 150 de invitați din Europa, America, Asia și, bineîntele Africă (politologi, oameni de știință, umanisti, scriitori, artiști), printre care, din România, subsemnatul. Au fost organizate sesiuni de comunicări, dezbatere privind dezvoltarea multilaterală a țărilor africane, manifestări publice, spectacole, receptii. Da, am avut această mare onoare și bucurie de a-l vedea pe marele african în lumina omagiu lui întregi !...

— Dar mai apoi, v-ati mai văzut ?

— Ne-am reîntîlnit la marele Festival de Poezie de la Struga (Macedonia — Iu-

DIALOG LITERAR

„...creația mea nu se constituie din simple poeme de amor..."

Radu Cărneci și Léopold Sédar Senghor

goslavia) în anul următor, cind i s-a decernat „Cununa de Aur”. Am rămas într-o corespondență permanentă (am de la ei peste 20 de scrisori, unele de lucru, altele ocazionale de anumit sărbători). Anul trecut, în 1987, având un drum la Paris cu fiica mea, compozitoarea și dirijoarea Carmen-Maria Cărneci, i-am făcut o vizită acasă (abia se reîntorsese din Normandia, unde are o proprietate), era într-o stare excelentă (doar zile mai tîrziu, își serba 81 de ani) și am petrecut trei ore de alese satisfacții intelectuale. O scură de neuitat...

— Care este, în fapt, acum, statutul lui Léopold Sédar Senghor?

— În 1976, după douăzeci de ani de conducere a Senegalului, Senghor s-a retras cu mari onoruri din funcția de președinte. În același an, însă, a fost ales în funcția de vicepreședinte al Internaționalei Socialiste; mai apoi, a fost ales în calitatea de președinte al Congresului Mondial ai Poetilor, președinte al Comitetului Internațional al Francofoniei. Cu trei ani în urmă, Léopold Sédar Senghor a fost primit, pentru meritele-i excepționale de scriitor și gânditor umanist, membru al Academiei Franceze. Era pentru prima dată cind unul din fotofile vestitei instituții era ocupat de un „străin”, după ce în 1904, tot pentru întâia oară, primise o femme : cocote Marguerite Yourcenar! Acum, Señor, în apogeu gloriei literare, și nu numai, își scrie memorii, desăvârsindu-și astfel o latinsă operă literar-filosofică. Trăiește la Paris, în Normandia, la Dakar și Joal, dar mai ales în spiritualizarea acestui secol în a căruia îndărare a participat din plin...

— De aici avut senzație de a cunoaște un mare om al acestui secol..., nevedind la dv., ni se pare demna de interes și activitatea publicisticului Radu Cărneci. Santeți fondatorul seriei noi a revistei „Ateneu”, pe care ați impus-o între cele mai bune publicații culturale postdictatorii. Am vrea să cunoaștem contextul reînnoirii firului cu vecchia serie a „Ateneului cultural” (1925-1927), condusă de G. Bacovia și Grigore Tăbăcaru.

— Intrucât, în martie anul acesta, am relataș pe larg, în cîte paginile revistei în cauză, despre apariția și evoluția ei în cel aproape zece ani, cît am condus-o, voi nota doar că în anul '60 în întreaga noastră presă se simteau atât nevoia unei înnoiri, a unei largiri a posibilităților de cuprinere a multiploilor fenomene culturale și artistice, apăruse considerabile număruri creaționilor și cercetătorilor în știință, literatură, artă și specialește ; spirulumania noastră acumulase deja un considerabil spor care îl impingea reflecțarea și considerarea de pe noile poziții. Unui anumit fel de presă culturală, îl revenea astfel sarcina cînd, în 1964 au apărut revistele „Ateneu” la București și „Ramuri” la Craiova, și în următorii doi-trei ani prin editarea celorlalte publicații culturale : „Familia” la Oradea, „Cronica” la Iași, „Astra” la Brașov, „Argeș” la Pitești, „Tomis” la Constanța, „Vatra” la Tg. Mureș, precum și prin transformarea revistei : „lașul literar” în „Con vorbiri literare”, „Scrisul bănățean” în „Orizont”, „Tinărul scriitor” în „Luceafărul”, „Gazeta literară” în „România literară”. „Ateneul” bădean și „Ramurile” craiovene au constituit atunci o treaptă nouă, importantă în dezvoltarea și evoluția pressei culturale românești posbelice...

— Santeți un generos. Ce nume s-au afirmat, cu ajutorul dv., în paginile acestei prestigioase reviste?

— În primul rînd, cel din relația și din preajma publicației ; îndeosebi, am mai spus-o : acest grup de tineri scriitori (auțuni) îl au făcut revista. Iar aceasta îl-a impus în fața publicului din totă țara. Este vorba de George Bălășă, Ovidiu Gheorghiu, Ioanid Romanescu, George Genolu, Mihai Sabiu, Vlad Soranu, Ernest Gavrilovici, Sergiu Adam, Constantin Călin, Horia Gane, C. Th. Ciobanu și, mai de

POEȚI ROMÂNI CONTEMPORANI

la distanță, Corneliu Buzinschi, Carol Isac, Ion Buleandră, la care s-au adăugat, mai apoi : Carmen Tudora, Octavian Voicu, Calistrat Costin, Maria Petra, Dan Verona, Ion Roșu, Florin Muscaiu, Ion Panait și încă mulți alții. În ce privește succesorul acestora în viață literară, vorbesc mai elovent cărțile lor, unele dintre ele de referință...

— În încheiere, vă rog să sintetizați profesiunea dv. de credință ca scriitor și om de cultură.

— În primul rînd, consider că, slujind frumosului, slujesc adevărul și, deel, binelui ca relație interumană. Cînd îmi poezia, vreau ca oamenii să-și denosească cînd în el sălăsulește mai ales dorința de împlinire a Iubirii în toate ipostazele sale. În al doilea rînd, rîvna mea este să contribu la îmbogățirea expresivității limbii noastre literare, cunoscut fiind că poetul, mai mult decît oricare altcineva, are harul de a zidi în interiorul patriei sale care este, așa cum zicea Nichita Stănescu, Limba Română !

— Ce le transmiteți colaboratorilor și editorilor „Revistei noastre” ?

— O sinceră îmbrățișare de suflet !

Radu CÂRNECI

— Tabel biobibliografic —

RADU CÂRNECI s-a născut la 14 februarie 1928, în comuna Pardosi, județul Buzău. Absolvent al Liceului Teoretic din Rm. Sărat (1948) și al Facultății de Silvicultură din Brașov (1954). Ca inginer a lucrat, pînă în 1958, la Ocolul Silvic Finisimente și la Stațiunea Experimentală Silvică Hemeluș, din regiunea Bacău.

A fost apoi, pe rînd : directorul Casei Regionale a Creșterii Populare din Bacău, secretar și, apoi, președinte al Comitetului Regional de Cultură și Artă din Bacău, redactor-șef al revistei „Ateneu” de la Infinitare (1964) pînă în 1972, cînd trece ca secretar literar la Uniunea Scriitorilor din R.S.R. Din 1976, este șeful secției culturale la revista „Contemporanul”.

A debutat cu versuri, în 1951, în ziarul „Zori noi” din Suceava.

A publicat următoarele cărți :

- 1953 — Noi și soarele, versuri — eu o prefată de Marcel Bresiașu, Editura pentru Literatură, colecția „Luceafărul” ;
- 1966 — Orgă și iarbă, versuri, Editura pentru Literatură ;
- 1968 — Umbra femeii, versuri, Editura Tineretului ;
- Iarbă verde, acasă, poeme, Editura pentru Literatură ;
- 1969 — Centaur îndrăgostit, poeme, Editura pentru Literatură, colecția „Albatros” ;
- Jertfe negre, poeme, volum selectiv din creația poetică a lui Léopold Sédar Senghor (Senegal), cu un cuvînt al autorului Către cititorii români, traducere din limba franceză, Editura pentru Literatură Universală, colecția „Poesie” ;
- 1970 — Grădina în formă de vis, sonete, Editura „Cartea Românească” ;
- 1971 — Cintind dintr-un arbore, versuri, Editura „Junimea”; premiul Asociației scriitorilor — Iași ;
- Gracol deschis, poeme, Editura „Eminescu” ;
- 1973 — Banchetul, poezii, Editura „Dacia” ;
- Cintarea cîntărîlor, poem lîrico-dramatic (cu ilustrații de Sabin Bălașa), Editura „Cartea Românească” ;
- 1974 — Hora de vînturi, versuri, Editura Militară ;
- 1975 — Extazul morții, poeme, volum selectiv din creația lui Srecko Kesova (Slovenia — Jugoslavia), traducere din limba slovenă, Editura „Univers”, colecția „Orfeu” ;
- Heraldica Iubirii, poeme, volum selectiv, Editura „Eminescu” ;
- 1976 — Jertfe negre, poeme, volum bilingv franco-român, cuprinzînd marea parte din creația încă a lui Léopold Sédar Senghor, Editura „Univers” ;
- 1977 — Hora anotimpurilor, versuri pentru copii, Editura „Ion Creangă” .
- 1978 — Temerile lui Orfeu, poeme, Editura „Cartea Românească”, Premiul Academiei Române ;
- 1980 — Un spațiu de dor, poeme, Editura „Albatros” — colecția „Cele mai frumoase poezii” ;
- 1981 — Ca muntele-n amiază, versuri, Editura Militară ;
- 1982 — Timpul judecător, poeme, Editura „Eminescu” ;
- 1983 — Sonete, Editura „Cartea Românească” ;
- Poeme, cuprinzînd „Profetul” și „Grădina Profetului” de Kahili Gibran (Liban), traduceri din limba engleză, Editura „Albatros”, colecția „Cele mai frumoase poezii” ;
- 1986 — Pasărea de cenușă, rondosonote, Editura „Cartea Românească” ;
- De la Negritudine la Civilizația Universalului, cuprinzînd o selecție din eseurile culturale ale lui Léopold Sédar Senghor, cu un cuvînt al autorului, traducere din limba franceză (în colaborare), Editura „Univers” ;
- 1988 — Clipa eternă, poeme, Editura „Eminescu”, colecția „Poeți români contemporani” .

PERMANENȚE

Un mare umanist,
critic, poet, editor:

Perpessicius

de prof. univ. dr. Gh. BULGAR

Perpessicius a fost unul dintre dacăii respectați ai generației mele, căci fiind încă în liceu, citem cu placere și mare folos intelectual cronicle sale literare din ziarul România de sub redacția lui Cezar Petrescu (1938—1940), un cotidian excelent, bogat, modern, de factură europeană, evoluată, cu o tehnică tipografică superioară, care acum o jumătate de secol putea impresiona pe orice occidental în vizită la noi. Tot atunci, prezența criticului era constantă și prestigioasă în echipa de critici ai Revistei Fundațiilor Regale, alături de Pompiliu Constantinescu, Serban Cioculescu, Vladimir Streinu, — o revistă de excelentă calitate literară, ilustrând momentul de vîrf al marii noastre literaturi interbelice. Iar cînd a apărut în 1939 superba ediție Eminescu, *Opere I*, ediția academică faimoasă, în haina strălucită a tiparului, mai îngrijit ca niciodată, cu rînduiala cronologică a variantelor eminesciene, descifrate, ordonate logic, în sensul evoluției lor continuu, ilustrând laboratorul neostenit al poetului însetat de perfecțiunea artistică a limbii, cu bogăția de comentarii și note ale editorului, cititorul lui Eminescu și al lui Perpessicius a trăit o adevărată sărbătoare a spiritului, a devotamentului și erudiției literare... Si nu aveam atunci încă douăzeci de ani...

În anii războiului, ca student, am putut citi, după seria de Mențiuni literare, *Dictando divers*, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, odată cu Intregirea ediției Poeziilor lui Eminescu prin apariția vol. II-III

din seria de *Opere* (1943—1944), cu toată imensa întindere a variantelor și comentariilor, de care vor profita toți cercetătorii creației eminesciene pînă în ziua de azi; lucrare unică în care se reflectă erudiția, umanismul, sensibilitatea și stăruința benedictină a unui editor fără egal, ediție fără de care n-ar exista nici cărțile mari ale eruditilor străini, atașați creației Poetului nostru: Rosa Del Conte (Italia), Alain Guilleremou (teză de doctorat la Sorbona asupra lui Eminescu), I. Kojevnikov (U.R.S.S.), Ladislau Galdi (Ungaria), pentru a cita numai autori de prestigiu din străinătate care s-au ocupat îndeaproape de opera Poetului; am adăuga pe Mario Ruffini în Italia și pe Klaus Heitmann în R.F.G. (pentru studiile aprofundate asupra prozei politice a lui Eminescu). Dar Perpessicius a rămas constant cel mai devotat și mai sagace cercetător al tezaurului eminescian ale cărui valențe infinite n-a început să ni le dezvăluie pînă în ultima clipă a existenței sale, cum se poate vedea din antologia de studii: *Eminesciana*, reeditată mereu după dispariția maestrului, în 1971.

Personal am simțit nemijlocit sprînjul eminentului critic, poet și editor, din 1949, cînd, chemat asistent la Facultatea de Filologie, am avut privilegiul de a lucra paralel și la mărele *Dicționar al limbii române*, în continuarea muncii lui Sextil Pușcariu, și la revista *Cum vorbim* (condusă de A. Graur, cel mai învățat dintre filologii de atunci, șeful Ca-

PERMANENȚE

tedrei de filologie clasică, la care fu-
sesem Incadrat). În sala manuscriselor Academiei, Perpessicius era zilnic, nelipsit, totdeauna atent, politicos, generos cu orice novice, cu orice solicitant în probleme de deschidere de texte eminesciene. Când am început să adun materialele, citate, comentarii, critici eminesciene asupra limbajului, studiind și manuscrisele (accesibile atunci chiar unui cercetător încă la Academie), a trebuit adesea să recurg la cel mai bun cunoșcător al acestui tezaur de manuscrise eminesciene, care era desigur Perpessicius. Niciodată n-a întîrziat să mă ajute și astfel am adunat din manuscrisele citate, texte inedite, care s-au adăugat materialului bogat documentar pentru a putea tipări. În 1955 prima mea cărtică (o broșură propriu-zis): *Eminescu despre problemele limbii române literare* (ed. II, 1963), care a stat la baza tezei mele de doctorat din 1969: *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, tipărită apoi în Colectia Universitas (1971). În la dispoziția Revistei noastre referatul lui Perpessicius la teza mea, un text încă nepublicat, un document care vorbeste despre opera Poetului național de actualitate acum cînd se pregătește sărbătoarea Centenarului mortii Poetului eveniment inserat și în programul UNESCO de omagiere a marilor personalități în 1989.

În anii cînd am lucrat la redactarea Dictionarului limbii poetice a lui Eminescu, sub conducerea lui Tudor Vianu (1954–1964), iar Perpessicius continua munca la ediția academică Eminescu, deseori interfe- rențele documentare și de filologie au reclamat contacte directe, mai strînsse. Între cei doi academicieni, dar și cu harnicul colectiv care lucra la Dictionar, — colaboratori fiind atunci Vladimir Streinu, Serban Cioculescu, Ion Crețu, — critici și istorici literari de prestigiu, cu mare erudiție și subtili interpreți de texte literare. Discuțiile pe marginea sensului poetic al lexicului eminescian erau infinite și adesea aprinse contradictorii, — fără a putea găsi dezlegarea deplină nici prin intervenția lui Vianu sau Perpessicius. Atunci, acesta a trăit și momente de întristare, de confruntare, datorită faptului că Ion Crețu începuse un serial de rectificări la ediția Perpes-

sicius, publicate în revista *Limba română*, rectificări continuante de Flora Șuteu și aplicate în redactarea Dictionarului Eminescu, ceea ce însemna că Tudor Vianu a fost de acord cu ele. Nu începe îndoială că textul ediției academice putea și trebuia să fie ameliorat, cum de altfel prevăzu-se chiar editorul reputat în Prefața la primul volum de *Opere*, conținând textul Poezilor antume ale lui Eminescu, volum apărut acum o jumătate de secol. În 1939, cum am spus, Perpessicius n-a replicat în anii de redactare a Dictionarului; doar în 1964, anul morții lui Vianu, a scris un răspuns: Rectificări și contrarectificări la edițiile Poezilor lui Eminescu, respingind marea majoritate a îndreptărilor propuse, așa cum a procedat și în ultima sa ediție: Eminescu. *Opere alese* (vol. în colecția „Scriitori români”, 1964–1965). Fără a se referi însă deloc la unele rectificări de importanță certă, ca fruntea în loc de față, cum a scris Eminescu în Călin:

„Cînd pierdută razini fata de arătorul meu obraz...” Si azi, toate edițiile ne dau fruntea, cări asa e la Perpessicius. Poetul a scris: crevat, sprincene, nodoros, palenit, sumet, brătă, galbă, umplu (care, cînd, incredibil, arore imensă în Imperiul să proletar, Strigoii). Revenderă, totale modernizate, literarizate, fără rost.

Valorarea înestimabilă a ediției academice Perpessicius (*Opere de Eminescu*, vol. I–VII) și-a mai șles. În valorificarea și clasarea varianțelor, în comentariile și notele editorului, în acuratețea, pe cît posibilă acum o sumătate de secol, a textului poetic eminescian. Am lucrat și prezentat pentru tîrziu eu însumi o ediție critică a Poezilor încă din 1975, anunțată fiind pentru Eminesciana, avind peste 100 de rectificări, așa cum le sugerau tabelele finale, anexă, ale Dictionarului Eminescu (subsemnatul fiind coautor), apărut acum exact două decenii (Premiul Academiei), cînd Vianu nu mai era. Acele tabele de rectificări la textul eminescian nu au fost niciodată combătute de Perpessicius, poate și pentru că în acel an amintirea dispariției lui Vianu, dureroasă, suferința acută cu ochii și vîrstă înaintată nu-i mai permiteau polemică și analize noi, costisitoare. Dar ediția mea critică, avind o substanțială Prefață, frumoasă, a lui I-

PERMANENȚE

Perpessicius

oan Alexandru, așteaptă de 15 ani un editor care să o publice, cu îndrepărăile, discutate de mine în presa literară, de mai multe ori, dar și de I. Gheție, Flora Suteu (coautorii ai Dictionarului Eminescu), de Petru Creția, care a și aplicat criterii mai riguroase în editarea Operelor, de la volumul 7 Înainte. Când scriu aceste rănduri, septembrie 1988, mai păstrează speranța că ediția națională de Opere ale lui Eminescu va fi completă, cum ne-a promis ferm D. Vatamanicu, unul din principalii redactori, cum au spus-o și forurile tutelare, care sunt obligate și responsabile de acest angajament în fața exigențelor naționale și internaționale ale Centenarului Eminescu. În iunie 1989... Dar, aşa cum am cerut-o mereu și pentru ediția mea, Poeziile lui Eminescu nu pot fi decât integral tipărite, aşa cum a vrut-o, a văzut-o Poetul în ediția princeps (Maiorescu) în 1883, deci inclusiv ceea ce lipsește, nejustificat, de decenii din toate edițiile: *Doina*, testamentul politic și poetic al lui Eminescu, ultima sa poemă, citită la 5 iunie 1883, cu trei săptămâni înainte de prăbusirea sa, poemă aplaudată de junimistii de la Iași, cum spune, cu detalii miscătoare, Iacob Negrucci în Amintiri...

Dar în anii '60 au existat și importante realizări și multe mărturii de atasament pentru Perpessicius. Fîind lector de română la Paris, am fost bucuros că revistele și cărțile trimise de mine, uneori solicitate, mai ales în domeniul criticii, i-au făcut mare plăcere, date fiind relațiile lui vechi, și totdeauna strinse, cu literatura franceză. Antologia lui de critică franceză *De la Chateaubriand la Malarmée* de acum exact o jumătate de secol (1938) a fost un eveniment literar, fiind reeditată și în ultimele decenii. I-am putut trimite atunci și medicamente pentru ochii lui în mare suferință, iar scrisorile primite de la el constituiau pentru mine un eveniment aparte, conținând totdeasă date și detalii neașteptate, de mare interes. Din păcate, ele s-au pier-

dut, sau se află la cine știe cine? Căci, prietenul meu, Mitică Panaitescu, fiul scriitorului, voind să alcătuască un volum de Corespondență mi le-a cerut cu puțin timp înainte să dispare tragic, datorită unui infarct. În plină vigoare și activitate. Ce s-a ales de scrisorile adunate?, de biblioteca imensă, de valoare incalculabilă, a maestrului?, de documentele și manuscrisele lui? Îmi amintesc cum, ori de câte ori mă învăța la el, eram miscat de atenția specială acordată invitațiilor săi: ne poftea în fotoliul său de lucru, la masa lui, iar el se așeza alături pentru un dialog. Era felul său aparte de a onora o invitație, o vizită. Dar cărțile lui? Mii și milii, cu cele mai de preț dedicațiile de la marii scriitori români, de la mulți erudiți străini cărți rare, cărți unice, fără a mă vorbi de dosarele documentare ale serisului său, ale muncii sale creative, de critic, editor, jurnalist, colaborator la radio și tv., director de bibliotecă (la Academie), fondator și director al Muzeului Literaturii Române și al excelentei reviste *Manuscriptum*. O moștenire grandioasă, unui mare spirit umanist, de un total devotament față de cultura tării față de tezaurul nostru de spiritualitate, cu o sensibilitate egal de viață de cultură veche, ca și viață de cele mai noi aspecte ale creației literare, un critic generos și atent către ultimul autor apărut în aria culturii naționale, un invățător fără orgolii și un poet iubitor de oameni.

Cu puțin timp înainte de a dispărea, la împlinirea vîrstei de 75 de ani, în 1966, a început să-i apară seria de Opere, ediție cronologică de autor sistematizată și completată cu tot ce scriitorul considera că se cuvine să rămână posterității dintr-o muncă titană, de-a lungul a peste o jumătate de secol de prezență literară, atât de dinamică. Primul volum conține Poeziile și traduceri care se citesc și au cu emoția înflinirii cu arta cuvintelor lui, cu vibrația afectivă a acestui umanist erudit și mereu uimit de miracolele existenței și de puterile spu-

PERMANENT

ritului de a distila și reține valorile mari ale gândirii, imaginării creațioare, ale simțirii umane. Pe acest prim volum al seriei de 12 căte au apărut pînă acum din **Opere**, mi-a scris, la reîntîlnirea noastră, după revenirea mea de la Sorbona — Paris : „Domnului Gh. B., în amintirea scumpului nostru Tudor Vianu al cărui colaborator a fost, cu mulțumiri pentru dovezile de amicitie, cu prețuirea și simpatia de totdeauna, afectuos omagiu, Perpessicius, Ian. 1967”, iar pe al doilea volum : **Opere, Mentiuni critice**, din același an (spre sfîrșit) : „...cu mulțumiri osebite pentru multiplele sale amabilități, cu osebita prețuire pentru cercetările sale de limbă literară, amical omagiu, Perpessicius, nov. 1967”. A fost și anul elind maestrul nostru. În cererea Editurii, a seris excelenta prefată „În editia a doua a antologiei mele **Scriitorii români despre limbă și stil**, prefata cu titlul : O carte de înalte delectări și de mult folos, inclusă năpoi în volumul său: Alte mențiuni istoriografie literară și folclor (III), 1963—1967 (p. 338—342), prefată pe care am reproduc-o și în editiile ulterioare (1976 și 1984), pentru că e un document susținut aparte pentru mine și pentru că e desigur un mare semn de prețuire a sintezei de gânduri, de adevăruri asupra artei cunoscătorului, de-a lungul timpului, marcând cu strălucire „creștere a limbii românești” în creația literară și în comentariile care o însoțeau.

Voi încheia aceste însemnări omagiale, citind cîteva rînduri dintr-un eseu inspirat, afectuos, meritat, scris de Geo Bogza în **Contemporanul** din 25 octombrie 1968, o evocare antologică a omului și operelor sale, făcută cu o înaltă vibrație afectivă, cu acele hiperbole care definesc printr-un cuvînt, printr-un epitet, mai bine decît o exgeză erudită : „Nu e destul să iubești, nu e destul să stimezi — scria acum două decenii Bogza —, ci se cade să-ți faci cunoscute dragostea și stima, maiales cînd e vorba de oameni care, cu

atita modestie, și-au închinat întreaga viață unor emoționante și complexoare fapte de cultură. Nu ceea ce urmează e esențial și nu asupra acestei laturi voi să stăru, dar nu pot trece mai departe fără să mă întreb căci dintre scriitorii de azi nu datorează prima lor emoție la contactul cu critica gîngășului și mult receptivului Perpessicius? Căci n-au devenit mai puțin sovîitori, căci n-au îndrăznit să meargă mai departe. În urma celor dintîi rînduri, curtenitor colegiale, pe care le-au citit despre ei însîși? Cu peste patruzeci de ani în urmă — pe atunci el făcea să apară o strălucită serie din „Universul literar” — orice înălț poet, care scotea cu banii proprii o plachetă de versuri, în cine stie ce oraș de provincie, în tipografii nu mai mari decît o cizmarie, și o trimitea cu sfială și teamă — asa era atunci — mariilor redactii din București, putea fi sigur că va primi în scurt timp prin pana promptă și generoasă a lui Perpessicius acolada criticii literare”.

Cit despre meritul capital al criticiului: cercetarea, organizarea, edificarea operei poetice a lui Eminescu, inclusiv a manuscriselor cu variantele de laborator, pentru a oslind procesul creației și treptele sublime ale rafinării imaginilor, a limbajului artistic, lată cuvinte memorabile, cu hiperbola finală, perfect adecvată realității: omul și scriitorul Perpessicius. Deci, continuă Geo Bogza: „În clipa în care am coborât în adîncul conștiinței mele, și sper ca în această imprejurare en să reprezintă conștiința noastră a tuturor, am văzut că la judecata de apoi a culturii noastre, Călinescu și Perpessicius vor fi puși unul lîngă altul, cu merite la fel de mari față de Luceafăr. El doi au făcut, în acest secol, în afară de Anghel cu străluminatul lui bronz, cel mai mult pentru cel mai pur și mai mare poet al nostru... Prin rezultatele ei, munca sa are ceva de titan. Prin spiritul în care a fost dusă, foarte mult de sfînt”.

Astfel trăiește mereu în posteritate bunul nostru maestr Perpessicius...

INTERVIU

Cu prof. Edgar Papu despre Perpessicius

Format la școala lui Tudor Vianu și a lui G. Călinescu, dar având destule afinități — de structură și formă — și cu Lucian Blaga și Vasile Pârvan, prof. Edgar Papu nu face parte din aceeași familie de sprite cu Perpessicius. Are totuși cel puțin două note comune cu au-

torul „Mențiunilor critice” — cultul ctil și delicatețea sufletească. Acestea și prezidat la realizarea con vorbirii urmează și care este o probă a prețu de care s-a bucurat Perpessicius în mea lă.

— Care au fost primul dumneavoastră contact cu scrișul perpessician și prima dumneavoastră impresie ?

— Eram prea imatur atunci când am avut primele contacte cu scrișul lui Perpessicius. Nu trecusem de 13 ani. Este, deci, firesc ca, mai mult decât scrișul să mă fi frapat numele său, a cărui semnificație era pe atunci ignorată de mine. Abia pe la 15—16 ani, când i-am citit cu pasiune pe toți criticii literari români atât din trecut cât și din actualitate (era vorba de o actualitate din primul sfert al secolului) mi-am putut da seamă de factura gîndirii și expresiei sale. Faptul se coroborase și cu *Antologia poetilor de azi* (1925—1928), prima dată când am aflat că Perpessicius este și poet. Mi-s-a părut atunci un critic-artist, de felul impresioniștilor, un imagist îmbibat de cultură și de rafinament stilistic.

Cred că ar fi mai interesant să evoc momentul când l-am văzut pentru prima dată, fără să stiu cine este.

Era prin 1930—31, când eram încă student, când am întlnit pe scările Academiei, stînd de vorbă cu o doamnă, pe un tînăr care părea de vîrstă mea. Acest „înăl” pe care îl credeam student, elegant, cu o cărare impecabilă în părul lung și cirilionat, cu cravată „papillon”, vorbea, însă, cu o autoritate intelectuală, cu o siguranță și cu o bază de cultură atât de solidă, încât, repet, crezindu-l de vîrstă mea — mi-a stîrnit o reală invidie admirativă. Numai cu mult mai tîrziu am aflat că acel „înăl” avea circa 40 de ani și că era Perpessicius.

— Când l-ați cunoscut personal cu adevărat ? Ce impresie v-a făcut atunci ?

— Personal l-am cunoscut cu mult mai tîrziu. Eram profesor de liceu și autor al unei cărțilii, *Răspîntii — Forme de viață și cultură* (1936). Pe Perpessicius — identificat ca atare — îl văzusem de mai multe ori. O timiditate a mea, aproape patologică, mă impiedica să mă apropii de el și să-l abordez. Era prea mare pentru mine și mă temeam să nu mă „repedă”, fiindcă eu, tinerelul necunoscut, îl inopportunam. Întîmplarea — sau poate destinul — a făcut, însă, ca să fiu coleg de cancelarie cu fiul său, Dumitru D. Panaiteanu, cu care m-am împrietenit rapid, devenind pentru mine, ca și pentru cei apropiati ai săi, „Miticuță”. De la el am aflat că părintele său a auzit de mine, și că ar fi dispus să mă cunoască.

In felul acesta l-am cunoscut pe Perpessicius. Nici pe departe nu mi-am putut închipui o atare modestie, apropiere și deschidere sufletească. Nici nu se poate compara, în această privință cu Tudor Vianu. Ilustrul autor al „Esteticii” te zdrobea cu atitudinea sa impunătoare cu care se interesa de tine, cel care îl solicitai și cu superioritatea sa intelectuală, pe care simteai că nu o vei atinge niciodată, Perpessicius, dimpotrivă, nu se arăta drept „maestru”, ci se prefăcea că vrea să afle el de la tine. Nu dizerta, nu vorbea, nu te instruia. Stătea de o parte dinindu-ți locul în prim-plan. Simteai, totuși, că te studia, însă cu o bunăvoie care, de departe de a te intimida, îți insufla un curaj, pe care nici tu singur nu îți-ai descoperit pînă atunci.

INTERVIU

— Credeți că a fost un critic mare? Poate fi comparat, sub raportul valorii, cu, să spunem, G. Călinescu?

— Marile valori nu pot fi comparate între ele axiologic, ci numai tipologic și caracterologic. Nu se poate vorbi aci de o valoare mai mare sau mai mică, ci numai de „altfel de valoare”. Perpessicus n-a fost conducător de cenușă (E. Lovinescu), de catedră (Tudor Vianu), de Institut de autoritate culturală (G. Călinescu). El n-a avut conducerea unei tribune publicistice, așa cum au avut atia judecători de literatură. El n-a vorbit „de sus”, ci „de jos”. Ca atare este cel mai puțin răsunător dintre toți criticii noștri, însă nu cel mai puțin valoros. Eminescologia modernă, care a atins culmi nici măcar bănuite mai înainte, poate face abstracție pînă și de Călinescu, însă nu se poate dispensa de Perpessicus. Prin publicarea sistematică, după criterii strict științifice, a întregii opere poetice eminesciene, poate fi considerat drept părintele tuturor studiilor prezente și viitoare despre Eminescu. Este un titlu de glorie pe care nu-l poate nimeni revendica, și în care nu-l întrece nimeni.

— Mulți comentatori îl socotesc pe Perpessicus cel mai artist dintre critici. Cît adevăr este în această afirmație?

— N-ăs putea să-l consider cel mai artist dintre criticii perioadei interbelice. În această privință nu-l ajunge, în nici un caz, pe G. Călinescu. Coeficientul de artist al lui Perpessicus nu sălășnește în intuiția valorii artistice, ci numai în stil. Am putea spune că este nu cel mai artist critic al perioadei interbelice, ci doar cel mai decorativ. Elementul de artă este la el nu întrinsec, ci extrinsec activității critice.

— Îi pentru că generozitatea lui Perpessicus a fost o axă a caracterului lui, cît a dăunat ea adevărului promovării a talentelor literare? Dar scării de valori a istoriei literare?

— În calitate de critic propriu-zis, generozitatea sa a fost dăunătoare. În calitate, însă, de cronicar literar, această generozitate s-a dovedit stimulatoare. Din fericire, cu diferitele sale „Mențiuni”, Perpessicus a fost nemăsurat mai mult cronicar literar decât critic.

— Cunoașteți autori supraevaluați de Perpessicus? Dar nedreptăți?

— Tinerii și începătorii au fost aproape totdeauna supraevaluați. Si bine a făcut, fiindcă cei mai mulți s-au dovedit ulterior efectiv mari. Nedreptății a fost Alecsandri, judecat după partea cea mai caducă a creațiilor sale. Este influența perioadei din primele decenii ale veacului nostru, cînd bardul de la Mircești era, în general, subapreciat.

— Perpessicus are continuatori în critica literară de azi?

— Din motivul că n-a vorbit de la o tribună oficială, „de sus”, în așa fel încît să fie auzit ca autoritate critică, Perpessicus nu are continuatori.

— Îi pentru că s-a ocupat și el de literatura străină (adică de evaluarea ei), prin cele două lucrări pe care le avem de la el, ca și prin contribuțiile care nu au intrat în aceste cărți, poate fi Perpessicus apreciat și în calitate de critic de literatură universală? În această privință poate fi el comparat cu ceilalți critici din generația lui?

— Cred că da. Prin finețea cu care a selectat, a tradus și a făcut cunoscute texte critice din *De la Chateaubriand la Mallarmé* poate fi considerat un egal al lui Călinescu și Vianu. Desigur, însă, că aria aplicărilor sale în materie de literatură universală este cu mult mai restrînsă decât la ceilalți doi.

— Dacă ar fi să putem vorbi — și probabil putem — despre un baroc al criticii românești, avînd în vedere somptuozitatea stilului, a frazei perpessiciene, a demersului critic sinuos, plin de numeroase precauții (dar și de „capcane”), l-am putea apropia pe Perpessicus de acest baroc al criticii?

— În nici un caz nu l-ăs enumera și pe Perpessicus printre criticii baroci din cultura noastră. Barocul este imperial și pontifical, cu o trenă lungă de perle. I-ar ședea cel mai bine acest calificativ lui George Călinescu. Perpessicus este prea modest pentru a fi baroc. În ciuda caracte-

INTERVIU

Cu prof. Edgar Papu despre Perpessicius

rului decorativ al scrisului său, el este altceva. Baroc poate fi cel mult în ipostaza sa de poet. În funcțiunea sa de critic este, însă, de o discreție și chiar de o smerenie aproape de jertfa de sine.

— Sintăți de acord să incercați o apropiere a viziunii și stilului lui Perpessicius de viziuni și stiluri străine? Poate fi comparată maniera celebrului nostru cronicar cu maniera unor critici ai altor literaturi?

— Perpessicius este o personalitate critică ireductibilă. Poate fi apropiat, în mod întrucâtă forțat, de criticii francezi impresionisti, de un Faguet, de un Jules Lemaître, de un Anatole France. Apropierea este, însă, numai formală. În fond, Perpessicius nu dă sentințe, ci expune numai opinii, „mențiuni” sau simple „jurnale de lector”.

— Ce credeți despre poezia lui? Era vorba doar de simple exerciții digitale — cum credea E. Ionescu, comentind Scut și targă — sau erau manifestări ale unui talent real? Ce dimensiuni are Perpessicius ca poet, după opiniile dumneavoastră?

— Poemele sale, cu amprentă net simbolistă, prezintă o notă originală numai a sa. Din nefericire ansamblul său liric apare cu totul inegal ca valoare. Pe lîngă unele străluciri, care emoționează puternic, cititorul întâmpină o serie de prolixități obositore.

— Il cunoașteți pe Perpessicius în ipostaza de publicist? Ce părere v-ați format despre activitatea autorului celor două culegeri cunoscute: „Dictando divers” și „Memorial de ziaristică”? Cum vi se pare publicistica sa în comparație cu critica?

— Ca publicist, Perpessicius nu prezintă discreție și caracterul surizător al criticului dintr-Insul. În această nouă ipostază el se arată un caracter de fier, puternic și curajos. Nefiind niciodată vulgar, el știe să fie vehement, condamnând, de pe poziția unei înalte perspective morale, nedreptatea și abuzurile.

— Ce știți despre corespondența lui Perpessicius?

— Nu știu nimic.

— Ce credeți despre viitorul ediției OPERE-lor lui Perpessicius, acum cînd s-a ajuns abia la volumul 12 (din vreo 30 care sunt proiectate) și cînd Dumitru D. Panaiteanu, fiul criticului și cel mai competent editor al său, nu mai este? Nu credeți că „cifrul” scrisului perpessician s-a pierdut și el o dată cu moartea singurului descendent și că s-ar putea că viitorii cercetători ai manuscriselor cite nu au fost încă descifrate să se lovească tocmai de acest obstacol destul de greu de trecut?

— Este o problemă greu de rezolvat. Se știe că Perpessicius (om deținut cu durere) și-a jertfit nu numai ochii decifrind scrisul lui Eminescu, ci, cu două decenii înainte, își jertfise pentru patrie și brațul drept în luptele de la Turtucaia din primul război mondial. Neajutat decît de mîna săngă și de niște ochi care își stingeau treptat luminile, Perpessicius avea un scris contorsionat, criscat și chinuit, care nu putea fi decifrat decît de fiul său. Nu ne aflăm, totuși, în fața unei enigme, ca în cazul scrisorii etrusce. Sperăm că se vor găsi ujii cercetători capabili să familiarizeze cu acest scris în așa fel încît să avem publicată întreaga operă a marelui nostru Perpessicius.

— Și eu sper același lucru. Mulțumesc.

Perpessicius: Între critică și istorie literară

Dacă Perpessicius nu s-a considerat niciodată critic, din motive mărturisite și comentate pe larg de exegetii săi, acest lucru nu l-a împiedicat cu nimic să se numere printre critici profesioniști ai genului — Într-o perioadă când critica noastră se maturizează și capătă strălucire —, considerat ca atare și judecat „sine ira et studio” atât pentru calitățile, cât și pentru minusurile sale. Erorile de diagnostic, venite și din faptul că nu își propunea în primul rînd acest lucru, expresia mult căutată, savantă, erudită sau confesional-lirică, mulțimea digresiunilor și tactica amărării contactului cu opera literară dusă, uneori, pînă la exces au creat suspiciuni generației următoare și o retragere reverențioasă, care a evitat să-și ia un asemenea model. Perpessicius-foiletonistul nu a avut urmași și, în mod firesc, nu a putut crea o școală critică. Editorul lui Eminescu a umbrat cu totul pe criticul care a citit și discutat neobosit, timp de jumătate de secol, opere și autori. Oricum, generozitatea, căldura, noblețea, ce hrăneau spiritul acestuia nu ar fi putut fi egaleate. Fenomenul Perpessicius rămîne irepetabil.

Istoricul literar a fost corectat în mai multe rînduri, dar niciodată contestat. El a scris despre D. Cantemir, Anton Pann, George Barițiu, Dimitrie Golescu, Al. Macedonski, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ștefan Petieă, G. Bacovia, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu și încă mulți alții, ca să nu mai vorbim de Eminescu, căruia i-a închinat și o carte în ultimul an al vieții — „Eminesciana”. Contribuțiile sale în materiale, uneori decisive, merită — în continuare — toată recunoașterea noastră. Chiar atunci când a greșit, el are meritul de a fi pus corect datele problemei, de a fi indicat metodele cele mai eficiente, de a fi oferit căi de cercetare și varii perspective. Critic sau istoric al literaturii, el a fost, după expresia elegantă și exactă a lui Eugen Simion, „un glosator fin și erudit în marginea textelor literare”.

Cei mai comprehensivi judecători ai activității sale critice nu au fost nici E. Lovinescu (Perpessicius, la rîndul său, avea mari rezerve față de cărțile sale), nici G. Călinescu, care au sănctionat lipsa de decizie a cronicanului literar, ci — mai degrabă — Pompiliu Constantinescu: „foiletoanele sale se luminează, se definesc reciproc, se dezvăluie în intenții și precizează o atitudine (s.n.)...” (1934) și Șerban Cioculescu, critic atât de structural diferit, ceea ce nu-l împiedică să vadă în acesta un reprezentant prestigios al „criticii de consonanță” cu „nesfîrșita sa capacitate de simpatie estetică”. În total, „un delicat umanist peste care s-a altoit o vibrantă sensibilitate modernă” (1936).

In anii din urmă, Ovid S. Crohmălniceanu apreciază lipsa de dogmatism, ca semn al profesionalității, într-o operă critică în care „fraza foiletoanelor se infățișează lucrată ca o broderie complicată și fină” (1975), iar Eugen Simion, în volumul al doilea din „Scriitori români de azi”, ia în considerare întreaga sa activitate critică, discutind — pe rînd — scenariul, modalitățile de abordare a operei literare, tehnica discursului și expresia critică, fără nici un fel de concesii, oferind o imagine convingătoare-argumentată a foiletonistului (1976).

Ce relație există între criticul și istoricul literar, în ce măsură se sprijină unul pe celălalt, dacă unelele critice diferă sensibil, acestea sănătatea și probleme care nu au reținut în mod deosebit atenția celor care au discutat întinsa sa activitate literară. Neîndoios, istoricul literar are un profil distinct și, fără a exista un divorț între acesta și harnicul „registrator” al cărților noi apărute, nu pot fi confundați. Marile sale calități, recunoscute unanim, îl avantajează pe Perpessicius în ipostaza sa de istoric literar. O privire mai atentă asupra textelor ne-ar putea ajuta să înțelegem mai bine natura raporturilor între foiletonist și comentatorul reverențios și eficient al marilor valori naționale.

Intr-un studiu din 1954, „Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română”, perioada în care luptă pentru recuperarea și repunerea în circula-

PERMANENȚE

Iație a marilor opere căpătase un aspect pasionant, scenariul critic în sine merită totă atenția. Cu conștiința faptului că discută o personalitate culturală de primă mărime, ștacheta este mult înălțată de la început. Tonul este grav-responsabil, analiza se desfășoară în trepte, istoricul literar supunindu-se pe sine mai multor probe intr-un dialog implicit cu cititorul, pentru care manifestă tot respectul. Terenul de analiză este solid, argumentele se leagă strâns, exclusă fiind orice ezitare sau amărare a contactului cu textul prin divagații marginale, expresia are eleganță, sobrietate, dar și — ori de cîte ori simte nevoie — poezie. Criticul „de consonanță” nu se dezmințe.

După ce-si propune să discute „locul pe care-l ocupă un scriitor în hierarhia istoriei literare a unei națiuni” (traiectul propus este de la general la particular), procedează — pentru definirea conceptului de personalitate literară — prin metoda reducerii la absurd: ce-ar fi dacă am considera pe V. Cîrlova, Cezar Bolliac sau C.D. Aricescu personalități literare? Răspunsul este, firește, negativ. Nu ezită să discute nici raportul între glorie (considerată peste operă) și personalitate (identificată cu opera) și constată o nonidentitate, lucru care nu poate surprinde.

In mod logic, discută — în continuare — personalitatea lui D. Cantemir: puterea de influențare în epocă și tardivă sa posteritate critică. Pentru prima dată, copleșit afectiv și intelectual, Perpessicus abandonează tonul sobru. Fraza alunecă într-un desen grațios, metaforă critică — de care nu uzase pînă atunci — are amplitudine și forță lirică: „Însă o dată cu zorile veacului al XIX-lea, cetățile acestea îngropate sub tăcerea a 200 de ani încep să fie ispitite și deshumările progresive dezvăluie un peisaj nou...”. După care își propune „o modestă explorare”. Dar Perpessicus nu trebuie crezut întotdeauna pe cuvînt.

In „Divanul...” divaghează competent și cu funcționalitate în discurs pe tema — „fortuna labilis”, prilej pentru erudit să se desfășoare. Sunt aduși în discuție Fr. Villon, Biblia, Ovidiu, cronica lui Muste, Eminescu, căutînd fiorul liric ce-i unește pe toți în tratarea acestei mari teme a literaturii universale. Revenind la D. Cantemir găsește, cu satisfacție, că peste tot sunt semnele „făuritorului de expresie literară”.

După ce enumera greutățile pe care le are de întîmpinat cititorul de azi în fața „Istoriei ieroglifice”, cade de acord asupra apartenenței acesteia la genurile: roman-social, memorii și roman de aventuri, vine la fondul chestiunii: „arta literară a lui D. Cantemir” și, în acest scop, procedează metodice, analizînd trei fragmente alese — firește — neîmplînătoare. Într-unul apreciază arta portretului, dar și „notele de satiră și de ecou priapic”, în altul descoperă „accente de intens lirism” și vorbește de preminescianism, dar și volbura de imprecații într-o „viziune (...) de apocalips”. În sfîrșit, în al treilea fragment este de părere că în cele 760 de „sentențe”, autorul moldovean „a folosit însuși sucul limbii și înțelepciunii populare”.

Din „Descrierea Moldovei”, ce a avut un „destin generos”, reține „vibrăriile nostalgitice ale celui ce și-a părăsit vatra strămoșilor”.

Să reținem — la rîndul nostru — preocuparea sa constantă pentru descoperirea poeziei din orice text citit (asemenea foiletonistului, care gusta proza lui Sadoveanu sau Mateiu Caragiale, tocmai din asemenea motive), dar și preocuparea istoricului literar pentru fixarea obiectivelor — urmărîte rigurose —, discutarea conceptelor și abordarea metodică a textului. Impresionistul din critică nu este prezent aici decît într-o mică măsură.

In concluziile sale la D. Cantemir, ce nu închid discursul critic — dimpotrivă —, Perpessicus apreciază la fel de modest că excursul său a fost „neîndestulător”. Tranșant și memorabil, de această dată, el afirmă că „locul lui Dimitrie Cantemir în literatura noastră se situează pe linia marilor creatori de mituri și expresie”. Cere la acea dată (1954) o ediție integrală a „Istoriei ieroglifice”, lucru ce va fi realizat de P.P. Panaitescu și I. Verdeș abia în anul 1965.

Foiletonistul care a recenzat, adnotat, comentat, gîndit și suferit pe marginea a sute și sute de cărți a avut un alt ritm interior. Dacă am număra numai pe aceleă discutate la radio pe parcursul unui deceniu, paralel cu „Mentîunile critice” la cîteva gazete ale vremii, încă am avea motive de uluire. Si astă într-o perioadă cînd Perpessicus avea multe

PERMANENȚE

alte obligații și pregătea — în aceeași perioadă (1929—1938) — volumul I din monumentală ediție critică Eminescu. Într-un atare ritm și, peste toate, structura delicată și plină de tact a poetului (nu ne referim, neapărat, la restrînsa sa producție lirică) au dus la explicabile erori de diagnostic. Investigația de suflet, dar și de intelect, nu a avut întotdeauna acoperire în timp.

Despre Mircea Gheorghiu — al cărui nume s-a păstrat doar datorită lui — Perpessicus s-a exprimat în două rînduri. E. Lovinescu, puțin interesat de creația aceluia, îl neagă în numai două propoziții în cunoscuta sa sinteză, inversind chiar ordinea de apariție a volumelor, iar G. Călinescu nici măcar nu-l înregistrează.

Cronica acestuia la „Cîntecile clipei” (1924) debutează stupefiant. După ce afirma că are „multe puncte de atracție”, notează imediat că „în versurile sale vei întîlni reminiscențe din o bună seamă de poeti”. Aceasta să fie principalul punct de atracție? Mai mult chiar, surprinde lauda falșă (ironie fină? generozitate fără margini?) că „d-l Mircea Gheorghiu ar putea să continue pastișele din parodiile d-lui Topîrceanu”, „atât de mare e abilitatea d-sale în a-și însuși teme, vocabular sau versuri și rezonanțe”. Nemic mai descalificant pentru un poet !!

După ce esențialul fusese spus, regretând că face „o operă de polițist” crede că poetul „are o predilecție și o deosebită virtute pentru versul sculptural”, exprimîndu-și increderea în „horoscopul” său poetic. și astă după ce totul conducea spre un „veto” categoric !!

„Prințepel” lui Eugen Barbu (1969) — carte importantă a literaturii contemporane — provoacă jerbe de laude, intrerupte doar — din cînd în cînd — de comentatorul atent și aplicat al textului aflat la temperatura propriilor sale elogii.

„O carte excepțională”, „o mare creație literară”, astfel debutează exegiza sa. Un asemenea elogiu atrage după sine în discuție capodopere și nume de înaltă rezonanță în literatura universală: epopeile homerică, Dante, Marcel Proust, Shakespeare. și într-un astfel de sistem de referințe, apreciază „uriașa creație a lui Ioan Valahul”, dar și „poezia” romanului, creațoare de imagini ce țes „ca o pînză scintietoare de cristaluri”, se gîndește cu emoție la „viitoarele teze de doctorat” ce vor studia vocabularul „Prințepelui” etc. Argumentele aduse, însă, nu sunt întotdeauna la înălțimea elogilor. Cîștigul de cauză îl are, în ultimă instanță, exegetul atent la semnificațiile majore ale romanului și la structura de ansamblu a cărții. Multe din observațiile de acest gen se dovedesc valide și astăzi.

Dincolo de exagerări, de gesticulația teatrală (am putea vorbi de sinceritatea sa scenică), de tonul său necenzurat, nu putem contesta că judecata de valoare nu e departe de adevăr. Ni se pare doar că prea aduce în discuție, tocmai pentru a proba această valoare, „inumană documentație” a autorului, lucru ce poate fi adevărat, dar nu definitiv.

Atât că ne permit aceste trei „popasuri” ale noastre, dar cu convinserea că altele ne-ar confirma, credem în superioritatea istoricului literar, care nu mai e obligat să dea certificate de valoare. Aflindu-se pe teren solid (opere și autori confirmăți și ierarhiizați de timp), Perpessicus își descoperă adevărată sa vocație și se desfășoară la cota cea mai de sus a posibilităților sale, eruditul sprijinindu-l cu folos pe comentatorul de mare finețe. Tonul istoricului literar este grav și responsabil, scenariul critic este, în genere, ordonat și argumentat, excluzind — din capul locului — orice contradicții în interiorul textului. Contradicții ce apar de multe ori la cronicar sub draperia elegantă a frazelor de aromă arhaică și îmbătăde de propria lor poezie, acestea conducîndu-l pe cititorul avizat la acea retragere reverențioasă, de care vorbeam la început.

Cronicarul cel mai consitincios al epocii interbelice — alături de Pomiliu Constantinescu, dar la polul opus sub raportul prognozelor literare — merită adîncă noastră considerație nu numai pentru travaliul depus, ci și pentru observațiile pertinente pe text (mai ales în cazul poeziei), cit și pentru paginile de mare rafinament stilistic. Erorile, atîtea căte au fost, vin din cea mai nobilă scuză cu puțință: prea multă dragoste pentru literatură !!

PERMANENTE

Perpessicius – fondator al revistei „Manuscriptum”

Pasiște editor, Dumitru Panaitescu Perpessicius a meditat încă de la înființarea Muzeului Literaturii Române și la constituirea unei reviste — actuala revistă „Manuscriptum” — prin care valorificarea moștenirii literare să sită o mai mare și o mai bună eficacitate și, totodată, o mai precisă finalitate științifică.

Destinată «valorificării operelor și documentelor literare din patrimoniu bogat al Muzeului Literaturii Române și al muzeelor de profil istorico-literar din țară (precum și din sectorul literar al unor din mările arhive publice) — opere și documente literare rămase pînă în prezent inedite», revista a fost proiectată să cuprindă în variante și rubrici un material divers și astfel să introducă în circuitul istoriei noastre literare astăzi valori noi, cît și o informație bogată. De la încreștuit, muzeul și-a propus ca prin mijloacele sale specifice să contribuie la educația patriotică și civica. În spiritul respectului față de valorile spirituale din trecut și din prezent, în spiritul dragostei față de idealurile și aspirațiile naionale și sociale ale poporului român de-a lungul vremurilor. Totodată, arhivele muzeului au pus la dispozitia cercetărilor, criticilor și istoricilor literari, prin revista „Manuscriptum”, un prețios instrument de lucru, o adeverată publicație de referință.

Apariția revistei „Manuscriptum” este legată de memorabilă audiție a conducerii muzeului, în 1970, la secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a binevoit să enunțe susținții de importanță vitală pentru orientarea și destinul muzeului, aprobind, totodată, și publicarea revistei. Amintindu-si, peste cîteva ani, de frămîntările din perioada premergătoare apariției revistei, Al. Oprea — principalul colaborator al lui Perpessicius în realizarea acestei inițiative — mărturisea cu emoție: «Nu pot să nu relatez bucuria de coolt manifestată după înalta audiție, care, aprobind apariția revistei, a fixat noi și importante jaloane activității vîntărești a muzeului. Iar dacă pe răbojul anilor mei am încrustat vreun moment de satisfacție plenară, atunci acesta este neapărat cel în care am izbutit să-l înfățisez primul număr al „Manuscriptum”-ului, pe patul de suferință...»

Titlul revistei, ales după multe dezbatări, subliniază ideea esențială a procesului de editare sugerind legătura indisoluibilă dintre pagina scrisă de mînă și cea tipărită, despre care Perpessicius mai vorbise în postfața unuia dintre volumele ediției Eminescu: «Singur scrisul de mînă, asadar manuscrisul, — fie el în chirilică cea mai geometrică fie în cea mai fanecizată grafie modernă, puiesează de viață, tot așa cum se face simțul peregrinării singelui și în mîna cea mai străvezie. De aici și indispozitia celui familiarizat cu manuscrisele, cînd dintr-o

ericeină sau alta e nevoie să lucreze pe fotocopie. El înțește încontinuu după izul acela reavând de hîrtie, în care tot mai stăruie ceva din seva care a premerg celulozei; el înțește după inscripție de antracen ca după stropii de sine și ai celui ce a purtat crucea pe calvarul creației artistice; el înțește după hieroglifele misterioase și de tot atât de origine indescifrabile, în care autorul și-a incifrat secretele imaginăției lui».

Înțîlnind această publicație periodică, menită să contribuie la clarificarea altor și atîtor necunoscute și întrebări despre geniza unor opere, despre circulația veilor literaturii române pe alte meridiane, despre relații dintre scriitori, Perpessicius se gîndește în primul rînd la profesorii de limbă și literatură română, la problemele pe care le întîmpină fie în cercetările proprii, fie în procesul de învățămînt, și nu în ultimul rînd la tineretul scolar, care dovedește de timpuriu inclinație și interes în această direcție. Precizînd toate acestea în programul de perspectivă, Perpessicius explică titlul acestui publicație, care pe lîngă forma lui solemnă mai cuprinde și «aceea tortură dulce a manuscrisului», care a muncit pe mari și mici scriitori, de la noi și de pretențieni, dar și cîeva din «farmecul manuscriselor». În primul rînd eminențiene.

Considerăm că nu-i lipsit de interes sa comentăm manuscrisul prim al programului revistei, asa cum l-a proiectat Perpessicius, cu textul tipărit în primul număr din „Manuscriptum”. Manuscrisul se găsește în arhiva Dumitru Panaitescu Perpessicius din Muzeul Literaturii Române. Concepția în 1969, și datat «24 august, Cîmpina», asa cum atestă însemnarea de pe prima filă la începutul unui caleidoscop format 8°, așătură de o recenzie la traducerea volumului de eseuri *Mitul lui Sisif* a lui Albert Camus, realizată de Irina Mavrodin, și de capitolul XLIV din volumul *Lecturi intermitente*, textul a fost dictat fluviu său Dumitru Panaitescu. Proiectat cu un an înaintea apariției revistei (decembrie 1970), Perpessicius mădîfră în forma tipărită cifra «doisprezece și precizează «treisprezece ani de la înființarea muzeului», care a acumulat bogate colecții de documente literare. Cifra achizițiilor este trecută în manuscrisul original sub tacere, dar Perpessicius va explica mai pe larg, în 1970, că aceasta s-a ridicat la peste «patrusprezece milii». Alte schimbări sunt de ordinul cîntinelor: de plînd adjectivul «numeros», este înlocuit cu «ample», pentru a ilustra dimensiunile colecțiilor.

Dar ceea ce este mai important, este faptul că după un an de la redacțarea articoulului program, Perpessicius simte nevoie să nuanteze semnificația titlului revistei, făcînd poețica analogie între fiul Ariadnei și operațiunea refacerii manuscrisului integral, asa cum procedase

PERMANENȚE

de atitea ori în elaborarea editiei Eminescu. Metaforei «faur aburit», găsită de Mihail Sadoveanu pentru a defini propria-i muncă de creație. Perpessicius îi contrapune — în textul de bază, — mai tradiționala imagine a «meșterului aburit».

În proiectul primului sumar al revistei, Perpessicius anunță nume prestigioase ale literaturii noastre interbelice, prezentate din unghiiuri mai puțin cunoscute. Astfel în manuscrisul de bază, figurau doar trei nume: «Vasile Voiculescu, Cezar Petrescu, N. D. Cocea...», dar lista este imbogățită pe măsura conturării sumarului: «Vasile Voiculescu, Gheorghe Istrati, Gala Galaction, Panait Istrati, Cezar Petrescu s.a.». Vedem deci că în decurs de numai un an, proiecție de sumar se imbogătează și datorită noilor achiziții de documente pe care muzeul le face între timp, dar și datorită propunerilor venite din partea familiilor scriitorilor dispăruți, precum și de la alți oferanți deținători de fonduri arhivistice. În felul acesta se poate explica de ce lipesc atât în textul editat, cit și în sumarul nr. 1 al revistei, corespondenta căminarului Gheorghe Eminovici, corespondenta primă a Panait Istrati, cit și scrisoarea lui G. Ibrăileanu, care ar fi fost adevarată revelație, dacă finalizarea lor ar fi fost posibilă în momentul când Perpessicius redacta textul de bază al programului revistei: «...ca o completare la biografia familiei lui Eminescu, corespondența căminarului Gheorghe Eminovici cu proprietarul său Bals; corespondența adnotată a lui Panait Istrati cu Romulus Cioflec și în cele din urmă, corespondența schimbată între doi dintre cei mai de seamă interpreți ai literaturii românești, G. Ibrăileanu și Paul Zarifopol...», materiale ce au intrat în următoarele numere ale revistei. Urmărind forma primă a articolelor program, ne putem da seama și de evoluția rubricilor și de cristalizarea profilului revistei. De pildă, rubrica Spicuiri figura în manuscrisul de bază ca Fragmentarium, reluând titlul unei secvențe din editia Eminescu și era destinată «unor chestiuni de oarecare intimitate». Tot la această rubrică mai adăuga în prima redactare și intenția de a publica cîteva aspecte inedite referitoare la Cincinat Pavescu și un neasteptat dramaturg, Panait Cerna, care vor completa Fragmentarium. Cit privește rubrica Mărturii literare, la care Perpessicius tinea foarte mult — adevarate „premiere“ ale Rotondelor 13 — ea debutează cu mărturile poetului Alexandru Al. Philippide, despre a cărui personalitate criticul se exprima în cu totul alte metafore, decât cele cunoscute. Spre edificare redăm din prima formă a textului: «Al. Philippide a cărui operă poetică sau de proză, continuă să suscite interesul criticii. A cunoaște influența pe care marele Invățat, istoricul și filologul Al. Philippide a avut-o asupra formării poetului, ni se pare o contribuție deosebită de importanță. Pe această latură a for-

mării viitorului poet uman să se axeze aceste mărturii, care au fost amplificate mai tîrziu, după cum se va vedea în programul tipărit cînd poetul și traducătorul Al. Philippide își extinde aria mărturilor cuprinzînd și amintirile sale din călătorile de studii în Germania și în Franță, ca și participarea sa la mișcarea avangardistă. Totodată, precizează că în «primul număr» și nu «în primul rînd», se vor tipări: «o poemă inedită de Ionel Teodoreanu» și nu «trei poeme», cum va anunța peste un an: «conferință despre „poezia traditionalistă“ a lui V. Voiculescu, și nu „despre sensurile marii poezii“, adăugînd în continuarea frazelor: „... și la capitolul Comemorări se va vorbi despre Istoria Literaturii române de G. Călinescu, după o confruntare cu manuscrisul primei ediții, proiectînd un comentariu al acestei Isto-rii din punctul său de vedere».

Însă, această extraordinară idee a criticului Perpessicius, desă nu a fost finalizată de el însuși și nici tipărită în programul apărut, trebuie reținută. Ceea ce îl-a impiedicat să-o realizeze, ca și atitea alte planuri, lăsate spre finalizare nefăurate, a fost lupta cu boala necrutătoare.

Sfîrșitul articoului din manuscrisul inedit e demn fară de semnalat: «O mențiune specială va fi acordată unui Repertoriu bibliografic, cit mai metodic, în care vor fi înregistrate, cînd nud și cînd analitic, toate publicările de istorie literară, apărute într-un timp determinat. Repertoriul va fi completat cu bulleține de Creșterea colecțiilor Muzeului Literaturii Române sau ale celorlalte case memoriale din țară». Repertoriul bibliografic, proiectat de Perpessicius a devenit Fișierul bibliografic care cuprinde menționarea textelor inedite apărute în presă literară în decursul fiecărui trimestru.

Ceea ce a realizat revista „Manuscriptum“ în decursul anilor, se cunoaște foarte bine. Fiecare număr apărut a fost primit cu entuziasm de critica de specialitate. În afara consemnărilor din presă, trebuie să mentionăm multumirile adresate revistei de către editorii care au folosit în editările critice imensul tezaur de documente publicate. Dar pe lîngă specialisti, au fost și sint numeroși scriitori care au adus elogii revistei „Manuscriptum“.

Planurile și visurile lui Perpessicius legate de funcțiile și de viitorul instituției întemeiate de el, merg mai departe, încrustate pe frontispiciul ei, cu îndemnul exprimat tot de el, în cuvinte neasemnate de sugestive: «Inainte de a deveni acel institut de cercetări științifice, pe care viitorul îl ascunde încă în scutecele lui, Muzeul Literaturii Române cătă să fie altarul pe care flacără verbului românesc, intrupat în cele mai frumoase opere ale scriitorului, să continue să ardă, să lumineze și să încălzească...».

Teana ENE

PERMANENȚE

Perpessicius la Brăila

Pe Strada Cetății, la numărul 70, într-un cartier fumiresmat de patriarhalitate, se află casa în care, cu 97 de ani în urmă, s-a născut Dumitru S. PANAITESCU, cărturar din stîrpe rară a savanților enciclopediști.

Toate darurile sale excepționale — de poet, critic și istoric literar, folclorist, dar mai presus de orice eminescolog — au fost cunoscute sub pseudonimul premonițial **PERPESCIUS*** (care a stîrnit totala uimire a autorilor Encyclopædia Britannica), unele dintre ele manifestându-se din primii ani ai adolescenței, în Brăila națală.

Căsuța modestă în care marea cărturară a văzut lumina zilei găzduiește din 1977 o expoziție memorială, îmbogățită continuu prin osîrdia foșurilor culturale locale și grație sprijinului nemijlocit arătat de fiul savantului, regretatul profesor universitar Dumitru D. Panaiteșcu. Ea pare și astăzi o imagine desprinsă dintr-un dagherotip, cu aer vîtust și sentimental, inconjurată abundant de vegetație florală, peste care se insinuează, anotimp după anotimp, „boarea de zefiruri”, sau „bura tristei toamne”, după cum a surprins-o Perpessicius în versurile de evocare locală.

Imediat ce păsește pragul clădirii, vizitatorul se află într-un univers care anulează definitiv impresiile sale de dinaintea intrării în casa memorială.

Două camere impozante îl înspînă într-o liniște solemnă, umbroasă, cernită parcă de șîurile nesfîșuite de tomuri ce îmbracă peretii camerei de lucru a cărturaturului și a încă uneia, transformată prin forța împrejurărilor în bibliotecă de istorie, literaturi clasice (greacă și latină) și moderne (franceză, italiană, engleză și germană).

Mobilele masive, făcute de ebeniștii unui secol manufaturier, devin aproape stinghere în economia de confort pe care o sugerează popoarele de cărți care străjuesc din toate părțile interiorul. În spatele biroului purind și el urma schijelor războliului care i-a răpit lui Perpessicius puțină de a scrie cu mină dreaptă, peretii închid între coperti comorile de înțelepciune și frumusețe spirituală

a omenirii, o imensă forță zăgăzuită care la simpla deschidere a unei cărți, captează, în pagina albă, galeriile de lumină pornite de la ferestre, iradiind strâlucitor spre albastrul intens al cerului.

Uriașă bibliotecă este rodul muncii mijloase de a strînge cărțile cele mai valoroase, începută de Perpessicius în primii ani ai secolului și încheiată în debutul deceniuului al optuiea. Enumerarea tomurilor mai importante este imposibilă, pentru că practic nu lipsește nimic din tot ce a dat mai valoros cultura română în această perioadă. Operațiunea s-ar dovedi subiectivă, la fel cum ar fi și încercarea de detasare a unor autori-personalități din rîndul celor cîteva sute de opere conținînd prețioase dedicări, deloc complezente. De altfel, inventarierea opurilor din biblioteca lui Perpessicius se desfășoară pe... 352 de pagini de registru.

Toate aceste lucruri, legate între ele printr-o plasă fină de relații formeză o personalitate și conferă, pe bună dreptate, celor două interioare imaginea unui sanctuar al cărții, monumental și sobru, în care Perpessicius a oficiat ca vates al literelor române, întreținînd mereu via flacără verbului românesc.

Expoziția memorială se încheie în cea de a treia încăpere, mai mare ca dimensiune, adăpostind, prin intermediul mijloacelor muzeologiei moderne, un contur de imagine și informație asupra întregii vieți și activității a cărturarului. Panourile surprind printr-un bogat material ilustrativ și documentar personalitatea în devenire a lui Perpessicius, pînă la reprezentarea decisivelor contribuții la constituirea eminescologiei și știință filologică. Fotografii ale elevului Dumitru S. Panaiteșcu, caiete de teză, schițele și desenele combatantului din primul război mondial, toată seria, în desfășurare, de la bruiion pînă la manuscris și carte a volumului *Scut și targă*, caiete studențesti, manuscrise, însemne onorifice (diplome, ordine, medalii) sunt expuse sub vitrinele de sticlă.

In aceeași încăpere, ordonate pe serii de poezie, proză, dramaturgie, critică și istorie literară și cu un „capitol” separat, privindu-i pe scriitorii brăileni, se află expuse cărți cu de-

PERMANENTE

licății oferite lui Perpessicius de cele mai proeminente personalități ale culturii române.

In fiecare an, în luna octombrie, a Brăila, este omagiată figura savantului filolog în cadrul manifestării purtând numele „Zilele Perpessi-

ciius”. Omagierea începe întotdeauna în modesta căsuță din Strada Cetății, 70, care devine în acele zile, locul de întîlnire al iubitorilor operei cărturarului brăilean.

Lucian CHIȘU

*) Cel tăbăcit în suferință (nota red.).

EDIT

„Preda obiectul limbii române cu atită artă și căldură ...”

Dintre toti dascălii pe care i-a avut învățătorul-scriitor B. Jordan (1903-1962) la Scoala Normală „S. O. Iosif” din Brăila, cel căruia i-a rămas recunoșcător toată viața, a fost Dumitru S. Panaiteescu-Perpessicius (1891-1971), eminent critic și istoric literar, eseist și poet, cercetător și editor al operei eminesciene.

Cu doi ani înainte de tipărirea romanului de debut, B. Jordan, rugindu-l „din înimă ca fost elev” să-i citească manuscrisul Normaliștilor, îi mărturisește, cu adincă gratitudine și respect, că Perpessicius i-a fost unul din „cei mai buni profesori” ai săi, amintiți și-n „jurnalul de internat”, care s-au consacrat, cu dăruire și abnegație, invățământului pedagogic. (Epistolă din 30 octombrie 1931, publicată de noi în suplimentul „Dunărea” al revistei „Luceafărul” din 26 decembrie 1987).

Inalta măiestrie a profesorului Perpessicius, care și-a făcut din profesunea de la catedră vocația unei gîndiri pedagogice creațoare, este relevată de B. Jordan în Normaliștilor (tipărit în patru ediții: 1933, 1936, 1944 și 1984), arătind că „preda obiectul limbii române cu atită artă și căldură, incit neglijam orice, ca să citim o carte bună”.

Inzestrat cu o cultură superioară de un rafinament ales, dovedind o profundă dragoște și grijă deosebită pentru elevii săi, Perpessicius i-a lăsat lui B. Jordan „cea mai nestearsă, mai vie și mai emoționantă amintire” din anii de învățătură de la Brăila. Cu puternică vibrație afectivă, B. Jordan rememorează, în numele fostilor normaliști, exceptionalele calități ale magistrului său, într-o patetică scrisoare festivă din 8 noiembrie 1961, prilejuită de împlinirea a sapte decenii de viață a veneratului sărbătorit: „Aveați o prezentă atit de omenească și plină de înțelegere, incit ne-am simțit magnetizați din prima clipă. Era în ființă dvs. atită frumusețe (vorbesc și de cea spirituală și de cea fizică). Incit v-am lubit de îndată și ne-am simțit legați, de parcă ne-ar fi unit o suferință comună [...]. Priveam chipul dvs. la catedră cu sfârșire și admirare. Aveați totdeauna ceva nou să ne spuneti [...], asemeni lui [Gheorghe] Lazăr, ne-ati invățat să prețuijmă limba și să ne iubim pământul [...]. visam la o lume mai bună, ne dădeam seama că începem să iubim și să prețuim viața. Si acesta era rodul lectiilor dvs. atit de vîl. de captivante. Ca și Panait Istrati [...] visam să cucerim lumea, să descoperim noi orizonturi. Lectiile dvs. ne desmortise fantezia creațoare. Citeam pe nerăsuflare”. (Text episto-

lar apărut în revistele „Limbă și literatură”, III, 1979 și „Cronica”, 7 decembrie 1979).

Ca și Tudor Arghezi, care i-a facilitat lui B. Jordan debutul poetic în remarcabilă revistă „Bilete de papagal” (V. articolul semnatului acestor rînduri din „Revista noastră”, octombrie-decembrie 1937, p. 245), Perpessicius i-a fost, de asemenea, un prestigios mentor literar, care încă din timpul profesoratului din orașul său natal i-a călăuzit primii pasi pe drumul creației artistice. Într-un interviu, B. Jordan însuși declară că, alături de Tudor Arghezi, Perpessicius i-a dat „incurajări din cele mai dezinteresante” („Rampa”, 23 ianuarie 1937), iar în răspunsul la chestionarul lui Gheorghe Cardas spune că încă de pe bâncile școlii brăilene a văzut în fostul său profesor „un scriitor și un suflet mare”, care i-a „ajutat și dînsul mult”. (B.V.A.U. Ms. V/89), 2 octombrie 1940). Chiar înainte de apariția primei ediții a romanului lui B. Jordan, Perpessicius, om de o rară noblete și generozitate, îi înlesnește să publice în ziarul „Cuvîntul” unele fragmente din „jurnalul de internat” (Toaleta de dumînică, 22 august 1932 și Cîntă normaliștili, 29 august 1932) și îl prezintă, la 26 septembrie 1932, în aceeași gazetă bucureșteană, ca „un scriitor de talent”, care „Întră cu fermitate în viitoarea scrisului” românesc.

„Coposit de atită atenție” din partea ilustrului său învățător, B. Jordan mărturisește în scrisoarea de mai jos, pe care o încreindă acum tiparului, că Tudor Arghezi și Perpessicius sunt „luminătorii și susținătorii” săi. Subtitul Perpessicius, dînd „tonul în critică” (V. cronică literară din „Cuvîntul” din 18 ianuarie 1933), recenzenții romanului Normaliștilor din acea vreme 1-au „privit cu acesei căldă intellegeră”, care i-a stimulat să scrie și alte cărți. Ampla scrisoare a lui B. Jordan mai conține informații prețioase despre noile sale proiecte literare și colaborări la revistele temporului, despre „o întîmplare nostimă” și condițiile precare de viață („o leață de mizerie”) într-un climat dominat de invidie și indiferență spirituală, ceea ce i-a produs „o crudă deziluzie”. Reproducem, în continuare, textul integral al „confidenței” epistolare a lui B. Jordan către Perpessicius (inedit), respectând caracteristicile lingvistice și ortografice ale originalului, păstrat într-o colecție particulară:

PERMANENȚE

Ismail 2 Martie 1933

Stimate Domnule profesor,

M'am întrebat adeseori dacă vorbele ar fi de ajuns să exprime recunoștința ce v'ort pentru atenția ce-ați acordat unui biet elev al d-vs, pe care — trebuie să o recunosc, vreți cu tot dinadinsul să-l scoateți din anonimatum carierei lui. Mărturisesc, sunt copleșit de-atâta atenție. Mă simt jenat și nu știu, nu pot să-mi imaginez, cum aș putea vre-o dată să pot sta în fața dvs.

V'am scris încă decând am inceput să brodez primele imagini pe hirtie că d-vs, stimate domnule profesor, și d. Argezi, sunteți pentru viața mea luminătorii și susținătorii mei. Recunosc că până acum m'ar purtat îngrijat și făță de dvs, și făță de d. Argezi. Dar, ierătă-mă, sunt departe de lume, trăiesc aici o viață mediacă, nu am nici un contact cu lumea intelligentă, reviste literare nu vin. E un fel de pustiu din care am căutat totdeauna să evadez măcar pe zborul unor rânduri frumos cizelate în lumina tiparului.

Am cétit cu emoție articolul d-vs, de critică și cu mai multă emoție am ascultat cronică făcută la Radio. Dvs. atât dat tonul în critică, deoarece toți acei care au scris după dvs. m'au primit cu aceeași caldă înțelegere.

Incurajarea ce mi-ați acordat, mă îndărjează să tentez și mai departe. Unele critici mi-au arătat și scăderile. Abea acum am putut afla multe lucruri bune. Scriu la un roman „Trenul albastru” din care am trimes unui tânăr prieten la „România literară” un fragment. D.G. Călinescu mi-a publicat în „Viața românească” — Leția de dans. Însărsit, obesvă că atenția ce mi-ați dat dvs. a dat roade. Să aceasta e mult pentru mine, domnule profesor.

Poate norocul a făcut să-mi fiți profesor, un singur an, în Brăila plăcutele aducerii aminte. De pe atunci bănuam ceva: noi, normaliștii, vă iubeam mai mult ca pe oricare profesor. Aveați alt fel de a pătrunde sufletele noastre primitive. Eu eram cel mai nenorocit: orfan de ambii părinți și fără nici o resursă. Neavând ce risipi, mă lăsam beței cîtitului, în timp ce alții petreceau. În legătură cu aceasta, mi-am adus aminte de o întâmplare nostrimă. Dvs. ne dăduserăți să facem analiza personajului Ismenei din Andromaca. Fiind cel mai apreciat la I. română — nici Lepădatu Constantin, dacă vi-l mai aduceți aminte, nu era de disprezuit —, am fost rugat de colegi să le fac lucrarea (ni-o dăduserăți pentru acasă). Vă spun că o săptămână încheiată am lucrat pentru fiecare coleg, construind scheletul pasiunii Ismenei, în 24 de sensuri. Am făcut pentru fiecare o lucrare nouă. Eu am luat atunci 8, pe când alții 9 sau 10. Nu interpretez aceasta ca o lipsă de înțelegere din partea dvs. — pe atunci nu știam să apreciem pe profesorii noștri —, dar probabil ați bănuit ceva.

Lucerul acestuia nu are nici o importanță. L-am amintit numai ca să vă arăt încă odată cătă dragoste ați infiltrat în sufletul meu încă de pe atunci.

Să ați, când privesc acel trecut, mă simt induioșat. Redus la o leafă de mizerie, persiflat de colegi ca și atunci (o, de-ați ști ce val de învidie: nici unul — dar absolut nici unul —, nu mi-a cumpărat carte), mă găndesc că de bine era atunci, lipsit de orice grijă. Să acum colegii mei spun că am plagiat carte, nu e a mea. Când am vărsat lacrimi de sânge pe fiecare rând, când nopti nedormite am migălit cum am putut imagini și scene din trecut, ce crudă deziluzie !!

Domnule profesor, ierătă aceste confidențe și vă rog să credeți că dragostea ce s'a dăruit în sufletul meu pentru dvs. este singurul balsam care mă face să lupt și să sper.

Vă salut
B. JORDAN
Str. Col. Nedeau 27
Ismail

La aniversarea a 40 de ani de la absolvirea celei dintâi promoții a Școlii Normale „St. O. Iosif” din Brăila, Perpessicius, adresindu-se la 28 iunie 1966 „fostilor elevi și colegi de invățămînt”, evidențiază pe B. Jordan, pe care l-a „urmărit îndeaproape în ascensiunea lui scriitoricească, de la primele romane smulse vietii de internat a scolii normale (Normaliștii și Seria Marga Munteanu) și practici sale invățătorescă (Invățătorii și Revisorii și Inspectorii) și pînă la trilogia lui Tudor Vladimirescu (Zile și nopti de furtună), lucrare de largă documentare și de un puternic suflu epic”. (Scrisoare publicată integral în vol. *Excurs sentimental*, 1971 și în revista „Limba și literatură”, III, 1979).

De același viu interes s-au bucurat de cronică literară scrise în publicațiile vremii sau rostită la radio de către autorul

Mentiunilor critice și celelate romane ale lui B. Jordan (Vitrina cu păpuși de portelan, Pămîntul Ispitelor, Delta, Trenul albastru, Satele, Decebal).

In semn de nestins omagiu și prețuire, romancierul invățătorimil l-a dedicat Lui Perpessicius, în „Revista scriitoarelor și scriitorilor” (februarie 1930), o delicată proză artistică, intitulată Păpușa de cauciuc.

Mărturîile documentare menționate mai sus intregesc personalitatea profesorului și maestrului Perpessicius, erudit cărturar și creator polivalent, a cărui „opera luminosă — cum remarcă savantul filolog Alexandru Rosetti — stăruie ca un monument de preț printre culmele literaturii române”.

Gh. S. ȘTEFĂNESCU

PERMANENTE

Opinii despre editarea operei lui Perpessicius

Incepând acum două decenii, pe cind scriitorul atingea glorioasa vîrstă de 75 de ani, editia de OPERE perpessiciene a ajuns în prezent la volumul al 12-lea. Fără a face abstracție de primele patru volume apărute sub îngrijirea autorului, se cuvine pomenită rîvna fără egal care a făcut să apară volumele ulterioare a celuil mai avizat și mai consecvent editor al său, distinsul profesor și istoric literar Dumitru D. Panaitescu. Urmărît pas cu pas toată vîata de un destin împlacabil, autorul „Mentenilor critice” și al monumentaliei ediții a operelui lui Eminescu nu a avut parte nici după moarte de o soartă mai bună, de vreme ce Dumitru D. Panaitescu — fiu nefericit al unui tată nefericit — a plecat și el dintr-o lînă în primăvara anului 1983, lăsînd la jumătatea drumului o operă pe care nimeni nu o poate închela însă cum a gîndit-o el, cum o gîndise, de fapt, criticul insuși. Ar fi să presupunem că o dată cu apariția volumului al 12-lea din OPERE și a culegerii de articole Eminesciana — ambele postume editorului — s-a pus punct elo-rioasei întreorișori editoriale rămîndea ca mai departe editorul de obicei să se multumească cu antologii mai mult sau mai puțin edificatoare. În care selecția rieuroasă nu poate fi scutită de unele neajunsuri, ca în cazul celor două volume de Scriitori români, editate anul trecut în prestigioasa colecție — R.P.T. Să totuști, neîgnorind nici una din dificultățile editoriale care pot apărea dintr-o cauză sau altă, se poate sustine, căre imposibilitatea continuării ediției lui Dumitru D. Panaitescu? Ne înțîlmem. De o editură care să-si asume... riscul n-ar fi nevoie. Editura Minerva, assumindu-să nu de-a-nștrezul chiar de la început. Totul ar trebui să se relucă — după opiniia noastră — la eșteara unui editor care să-l egaleze pe fiul lui Perpessicius în locuștă, dacă nu în rîvnă și devotament. Să dîn acest punct de vedere putem fi optimiști. Perpessicius avînd destul prietenii în rîndul generaților actuale de cercetători. Există, bună-

oară, — dacă suntem bine informați — un Grigore Pătrascu, pe competență căruia Dumitru D. Panaitescu pară aproape fără nici o rezervă; există un Fănică N. Gheorghe, unul dintrum familiar caselor Perpessicius, în care același îl vedea, uneori, pe unul din posibili săi succesi; există, apoi, un Constantin Călin, autor al unei vîtoare Introduceri în opera lui Perpessicius, critic pațtrunzător și informat, profund cunoscător al subiectului; și mai există, în fine, și un Teodor Vârgolci, istoric literar absolut remarcabil, înțîlful (și unicul, deocamdată) exegat al lui Perpessicius, care urmăreste atent și acum — după mai bine de 12 ani de la apariția cunoaștei monografii — drumul în posteritatea al operei lui Perpessicius. Numai că ar fi necesar ca forurile în drept, deoarece faza „îndeciziei”, să-i învestească cu încrederea lor pe aceea socotită vrednică să continue gestul care, de aproape patru ani încoace, nu s-a mai făcut pe drumul croit de critice în anul 1988.

Pînă în anul 1991, cînd îl vom sărbători pe Perpessicius la centenar, mai sunt doar 3 ani. Putin timp ca să soerăm să mai apără încă 18 tomuri — programate de editorul unic — pînă la realizarea ediției integrale. Să ne gîndim la alt termen pentru acest final? Anul 2000? Dar pînă atunci vom avea cele 18 volume ale operei integrale a lui Eminescu! Să ne fie dat să trăim bucuria a două împliniri aproape egal de ecocale? Tot ce se poate. Însă, să se înnoade că mai curind, fiul rînt în 1993! Soerăm că cel de care deosebde „minunea” vor veni în înțîmpărarea dorințelor publicului, punindu-l la îedemina astăzi de măiestrie și ova perpessiciana și satisfăcînd, totodată, una dintre cerințele acute ale culturii românești.

Nimeni nu ar pierde nimic de pe urma înșîntuirii unui act de o asemenea anvergură.

Marcel CRIHANA

DINTRE SUTE DE CATARGE

A căzut o frunză

A căzut o frunză,
Apoi încă una,
Să tot cad întruna.
Se astern covoare
Pînă-n depărtare,
Ne pleacă cocoare
Să se pierd în zare.
Lacrimi curg din ceruri;
Vor veni și geruri;
Sufletul se-mparte
Să aici și deparțe...

Oana-Diana RENEA

Săgeata

Stau cu porțile deschise
Să privesc în neant.
Ieri
am tras o săgeată.
Acum
aștept ca ea
(să doboare un măr)
să cadă undeva,
să lovească pe cineva
să dea o întîlnire
și să se întoarcă
apol
în înîmna mea.

Alexandra TITEICA

INSEMNĂRI

«În România, pe șoseaua națională Pitești - Brașov la km 80, Beethoven dă mîna cu Enescu»

Astfel, a scris o publicație din R.F.G., în urma unei excursii făcute de niște turiști în zona amintită.

De fapt, despre ce este vorba?

Cititorii „Revistei noastre” știu, din interviul apărut în numărul trecut (137-139), de un așezămînt de artă, unic în felul lui, în țară și peste fruntariile ei, organizat în ultimii 10-11 ani, la Podu-Dîmboviței, de celebrul dramaturg contemporan, Paul Everac. Toată povestea înigherării acestui spațiu cultural este depănată de domnia sa în cadrul dialogului purtat, în toamna anului 1987, la Focșani, cînd ne-a invitat să-l vizităm. Invitația este repetată la 25 septembrie 1988, într-un limbaj paradoxal și hazliu: „Nici nu există Podu-Dîmbovitei și tot ce-am avansat acolo (în interviu – n.n.) sunt baliverne.

Ca să vă convingeți, vă propesc duminică 9 și luni 10 (octombrie) acolo, pentru a inaugura alte două statui: «Gorunul» lui Blaga și „Legenda Mănăstirii Argeșului” (...). Vă aștepțăm, chiar și fără vin de Odobești, cu cea mai mare placere”.

Ne-am constituit într-o echipă de cinci colaboratori ai revistei și-am plecat (cu „Dacia” lui nea Petrică Marinescu) spre locul cu pricina, imaginind, „în fel și chip”, ograda-muzeu de artă și loc de desfătare literară Everac. Am străbătut Valea Oituzului, Brașovul, am poposit la Bran, apoi ne-am continuat drumul spre Rucăr, aflat la 4 km de Podu-Dîmboviței. Înainte de a intra în

sat, pe partea draptă, într-un decor natural feeric, răsar, ca din pămînt, o sumă de statui albe, de mărimi diferite, străjuite, spre șosea, de un ritm de țărânci (executate sub forma unor cariatide) de Baraschi. O alei îngustă pietruită duce spre poarta principală și spre o casă obișnuită, cumpărată de amfitrionul nostru, în 1970. În spatele ei, a înălțat un mic „castel” de pe balconul căruia poți să scrutezi nemărginîta și încinătoarea zare de la Munții Făgărașului și pînă la Piatra Craiului. E uluitor!

În spate, se află „spațiul poeziei” organizat cu totul și cu totul original: în mijloc, este podiumul de pămînt al prezentatorului, în dreapta, lîngă un boschet, „tronul stăpînului curții”, vizavi, cam la 25 de m, este „tronul stăpînei”; în dreapta ei, scaunul mamei; în stînga, scaunul copiilor. În fața micii scene, sunt așezate în semicerc, scaunele rezervate publicului, mai în spate, masa juriului (pentru că aici au loc concursuri de recitări), apoi scaunul vecinilor săi; într-o margine, este banca poetilor, imaginată sub forma unui paianjen imens.

Mai la vale, spre „castel”, este curtea himerelor, iar pe o treaptă mai jos, s-a amenajat o necropolă, unde locul mormîntului este marcat printr-o bordură de ciment, pe care sunt asezate 14 busturi ale membrilor familiei. Ele urmează să vegheze pe cei doi „locatari” principali: e vorba de scriitor și soția sa.

Tot în vale, dar în dreapta,

este un teatru experimental, cu 65 de locuri, pe scena căruia s-a jucat, într-o altă ediție, „Robinson”, piesă scrisă de Paul Everac la vîrstă de 24 de ani, în 1948. Interpreți într-un singur spectacol: Constantin Dinulescu, Ovidiu Iuliu Moldovan și Mihai Mălaimare, de la Teatrul Național „I.L. Caragiale” din București.

De aici, Paul Everac a trecut spre șosea, în curtea și cu voia vecinului. Exploatând condițiile naturale, a amenajat, după modelul grecesc, un teatru în aer liber, cu o scenă în vale și trei rînduri de bânci din piatră, așezate în semicerc. De jur împrejur, sunt 24 de statui ale celor mai de seamă dramaturgi români, începînd cu Vasile Alecsandri și terminînd cu Teodor Mazilu, lucrări create de: C. Baraschi („I.L. Caragiale”), Florica Hociung („Camil Petrescu” și „V.I. Popa”), Mihai Coșan („Lucian Blaga”), Mihai Buculei („Aurel Baranga”) etc.

Toate acestea s-au adunat în ultimii 15 ani. Cu prilejul dezvelirii fiecărui bust, s-au prezentat spectacole cu fragmente din operele dramaturgilor respectivi.

Sigur, în interpretarea celor mai de seamă formații teatrale din România.

Spațiul artistic Everac s-a extins însă și pe marginea șoselei naționale, la dreapta și la stînga curții sale, pe o distanță de aproximativ 1 km.

În curtea unui vecin, cu fața spre drum, la km 80, a fost așezată statuia lui Enescu. Vizavi, într-o poienită, sub un brad, a fost pus bustul lui Beethoven, opera a sculptorului C. Baraschi. Spre Rucăr, unde drumul cotește în unghi drept, este grupul statuar „Miorita”, realizat de Pavel Mercea, după o machetă de Gabriela Manole-Adoc; în spatele statuui lui Beethoven, se află grupul statuar „Mistrul cu colți de argint”, creat de Pavel Mercea după balada cu același nume de Ștefan Augustin Doinaș și inaugurat anul trecut o dată cu sculptura făurită de Alin Musta după poemul „Moartea căprioarei” de N. Labis.

Continuînd seria de statui inspirate din opere lirice, Paul Everac ne-a chemat acum să asistăm la inaugurarea celor două monumente pomenite la începutul reportajului.

Monumentul dedicat Mesterului Manole

Paul Everac ne învăță

ELEGIE COLOCVIALĂ DIN SCARA RICHTER A

De vorbă cu poetul Florin Muscalu, membru secretarul Cenaclului Uniunii

cea), ați ajuns în orașul de pe Milcov, de care se leagă destințul dumneavoastră literar. Ce curent v-a adus aici?

— La Tarutino nu am locuit decât cîteva luni. Tatăl meu era profesor la gimnaziul industrial din localitate. Cît despre vîrstă legea copilariei ea s-a desfăcut în razele unor puteri nelumești la Ionășeni (Virfu-Cimpului), din județul Botoșani, unde am fost trimis prin 1946, în timpul acelei fai-moase foamete, la bunicii dinspre mamă, țărani români Voichiță și Dumitru Tureschi (numele în poloneză înseamnă „turcul”). Dar ei erau români puri, de viață veche. Prin secolul al XVIII-lea, maramureșenii fugau în Nordul Moldovei, luîndu-și nume polonez spre a li se pierde urma ono-mastică! Probabil că, la mijloc, e vorba de un cognomen tactic, cărora le port o mare dragoste în postumitate, ca și atuncea, în viață. Anual fac un pelerinaj săhastru al melancoliei, ducîndu-mă, toamna tîrziu, la casa lor de acum, și de acolo, pe care astăzi stă seris: „Aici odihnesc Voichiță și Dumitru Tureschi, țărani români, născuți din țărina Moldovei, și întorsi în ea — ca semn al trecerii lor pe pămînt...”.

Ionășeniu este la aproximativ 10 kilometri depărtare de Ipotești și memoria lui Eminescu era, în anii copilăriei mele, foarte vie, de o metafizică foarte concretă, dacă pot să mă exprim astfel, în memoria tăraniilor de acolo.

E probabil să fi fost oameni, din acel timp al Ionășeniiului, care să-l fi și văzut pe Eminescu. Despre el se vorbea cu un respect înfricoșat. Suceava, cu vestitele-i monumente, era la doar 20 de kilometri. O dată pe an mergeam, pe jos, pe cărări tainice și trainice de sute și sute de luștri, prin păduri semincercere, spre Suceava, la monumentul de lîngă Cetate, sau la Dragomirna lui Crimca, de al cărui nume am aflat, mai întîi, din gura de aur verbal a bunicilor mei, și apoi dintr-un curs de literatură veche.

Voichița Tureschi monologă, seară de seară, în fața unui portret, despre care spunea că e „Sfîntul” — era vorba despre un portret al lui Ștefan cel Mare, cum mi-am dat seama prin clasa a IX-a de liceu —, pe care ea îl păstra pe peretele râsărîtean de la „mămăluță”, aceasta de la un șir lung și întreg de „mume”. În fond cîte generații ne despărțeau, acolo, pe noi, de vremea lui Ștefan cel Mare ? Cel mult 10—12 !

Natura era fastuoasă. În vale — căci satul este așezat în urcuș — se vedea Siretul, cu cea mai largă și urieșească albie a sa, în față fiind sate surori/frați : Zamostea, Șerbănești, Berești, Hințești, la stînga Bucecea, la dreapta Virfu-Cimpului.

Am crescut ca orice copil de țăran : vara desculț, pînă dădea înghețul, muncind cot la cot, pentru a nu pierde, sub ploii, grîul și porumbul, inul și cînepea, cartofii și sfecela de zahăr ; toamna și iarna purtind în picioare opinci confectionate ad-hoc de bunicul meu, cămăși de în imaculat și haine din plăcuri generoase, mirositoarea stofă de casă.

Acesta este peisajul în care m-am format ca om și, atâta că sint, dar mai ales că voi fi ca scriitor.

La Rimnicu-Sărat am urmat liceul teoretic, unde nu am mai copilărit, și desigur anterior, cîteva clase de scoală elementară.

In afară de descoperirea poeziei, Rîmnicul și-a tras cortina — proba-

bil exagerez! — în ceea ce mă privește, rîntilor, pe care nu vreau să îi evocă existența. Nu cred să le pot multumii prea multă, probabil, gîndind metafizică.

La Facultatea de filologie (pătreceată în cadrul Institutului Pedagogic din Constanța) m-

Am fost profesor de limba și literatură română la Facultatea de Filologie din Constanța în perioada 1966-1970.

Perioada Slobozieci-Bradul este veta la Rîmnicu-Sărat, în acel autobuz „vedeam” sau mi-am scris efectiv pe bâtrinului fotograf” (Editura „Eminescu-Busneag”).

Ce miracol ! Am dactilografiat vă fapt, o funcționară de primărie, semnată prin poștă. Între timp, editura a decis să vă prețeleze un volum de 7-8 luni să mă interesez de soarele arătat și spălăturile. Cum am ajuns la București — desigur că văcăuzați că — deși vocația mea a fost și cred, și literatură ! — și, după o experiență tragică, am plecat pur și simplu la Focșani, unde am scris "Milcovul".

Oare nu citisem în copilărie, apoi lui Alecsandri : „Vin la Milcov cu grija ! De aceea am venit și iată : și riuș și riuș”

— Din mai vechile

— La Liceul „AL Vlăbuță“ din București, o profesoră de mare profesionalitate

In ceea ce mă privește, s-a ocupat latinist Dumitru Crăciun, astăzi în viață, într-o atmosferă în care se promovează versificarea magistral, inimitabil.

Fusește studentul lui I.M. Majno
Ceza Papacostea și G. Ibrăileanu

La Filologia constanteană l-anul
mai perioada de reducere a clasicii
culturii! — pe criticul Cornel Reghecampf
Cluj, care i-a avut studenți, el, C. R. și
intre alții, pe Mircea Zăciu, Romulus Brătianu,
versității „Babes-Bolyay” o vreme...
de ani și își ctea prelegerile ca și Lector
lui dedicat acestuia, în pauză am citit
de poezii, antologic, apărut la „Fundatia

registrarea. Ca organizator și realizator principal, eu eram fierb, topit de rușine. Oaspetele m-a calmăt și m-a felicitat. Tot atunci, la rugămintea noastră, a ținut o expunere intitulată „Manuscrisele lui Eminescu sunt rezultatul unei munci artistice crîncene” („Revista noastră”, nr. 28—30, octombrie—decembrie 1975), ilustrată cu portretul conferențiarului, realizat în creion de Lola Baruch, fost elev al Liceului „Unirea”. Toamna, după apariția numărului, l-am vizitat la Biblioteca Academiei. Plimbându-ne pe culoar, mă întreabă :

— Ascultă, dragă, cum faci dumneata rost de această hîrtie splendidă?

— „Revista noastră” are prieteni devotați, pretutindeni. E cromolux, sortiment produs din paie de griu, de Combinatul de Celuloză și Hîrtie din Călărași.

Tot atunci, i-am făcut o mare bucurie : i-am înmînat desenul cu chipul său apărut în revistă, pirogravat de poetul C. Ghiniță.

— Mă uimești ! Te rog să le transmiți celor doi artiști mulțumirile mele.

Pe o fotografie inclusă de noi în nr. 46—48, octombrie—decembrie 1977, găsim urarea : „Vivat, crescat, floreat Revista noastră. Acad. S. Cioculescu. 28.2.1975”.

In 1977, am sărbătorit 65 de ani de la fondarea „Revistei noastre” și cinci ani de la reluarea tradiției. Profesorul Cioculescu s-a alăturat corului cuvintelor de salut cu un „Omagiu” : „La dubla aniversare a periodiciului Revista noastră, strălucit și exemplar rod al colaborării dintre profesorii și elevii Liceului „Unirea” din Focșani, îi urez viață lungă și alte realizări culturale ! Șerban Cioculescu. 5.2.1977”.

Iar în 1982, la șapte decenii de la apariția primului număr și la un deceniu de la reluarea tipăririi ei, nota : „Cele două aniversări ale Revistei noastre sunt desigur un eveniment cultural, în cadrul învățământului mediu. Urez Liceului «Unirea» din Focșani să sărbătoarească în anul 2012 centenarul său și de aici înainte «n» sute de ani ! Șerban Cioculescu”.

La începutul lunii iulie 1981, l-am reîntîlnit la Conferința națională a scriitorilor. Cum în octombrie se împlinea un veac de la nașterea lui E. Lovinescu, l-am rugat să-mi acorde un interviu.

— Cu plăcere, dragă ! Eu am o mare admirație față de mentorul „Sburătorului”. Cînd vrei să-l facem ?

— Peste o săptămînă.

In dimineața zilei de 10 iulie, la 8 fix (nu trecute !), oră stabilită de amfitrion, sunam la ușa sa. Doamna Maria Cioculescu ne-a servit cu prăjitură și citronadă, iar Profesorul a depănat cîteva amintiri despre I.M. Rașcu, care, în perioada 1919—1923, a predat limba română la Liceul „Unirea”. La ora 11, ne-am revăzut la Biblioteca Academiei, în biroul ocupat de el, mulți ani, ca director general. Aici, s-a depănat interviul apărut în nr. 79—81, octombrie—decembrie 1981, cu un titlu extras din text : „E. Lovinescu e cel mai important critic al nostru între cele două războaie mondiale”.

In 1984, un moment de seamă în viața literară și culturală a țării a fost implinirea unui secol, la 13 noiembrie, de la premiera „Scrisorii pierdute”. Nici de data aceasta, nu i-am dat pace — nu greșim — celui mai autorizat cercetător al vieții marelui comedograf român. Iași în plină vară, la 13 iulie, în vila sa, am discutat, peste o oră, în fața magnetofonului. Interviul a apărut tot cu un titlu extras din text : „«Scrisoarea pierdută» a fost în secolul trecut, ceea mai mare biruință a teatrului românesc pe scena Teatrului Național”. În încheierea, îi doream „multă sănătate și putere de muncă” !

— Pînă acumă, a mers. Să vedem mai departe... Cum spunea nenea Iancu : «Cît o ține ciurul apă...». Și-a mai ținut patru ani, pînă la 26 iunie 1988, cînd a trecut în lumea umbrelor. Cu cinci luni înainte, în februarie, într-o con vorbire telefonică, îl rugam să-mi scrie un articol despre Titu Maiorescu.

— Cu ce ocazie ? — mă întreabă.

— În iulie 1987, s-au împlinit 70 de ani de la moartea criticului. Ulti-

mele numere sănt dedicate jubileului „Revistei noastre”, care și-a sărbătorit trei sferturi de veac de la fondare. Cu înțîrziere, la rubrica „Permanențe”, vrem totuși să-l omagiem.

— Nu-i râu! Să ce să scriu?

— Maiorescu în vizuinea dumneavoastră.

În aprilie, poșta ne aducea ultima sa colaborare, pe care am publicat-o în numărul consacrat autorului „Direcției noi...” (139/1988).

Pilduitor a fost și în relațiile epistolare. La nici un mesaj nu mi-a rămas dator. În arhiva revistei, la loc de cinste, se află scrisorile sale, dactilogramele și șpalturile pe care le-a corectat cu o grijă și ea exemplară, precum și benzile de magnetofon pe care sănt înregistrate interviurile luate de noi.

Druși bun, domnule Cioculescu, în conștiința viitoarelor generații!

Nu vom uită niciodată gestul dumneavoastră nobil, al academicianului care a avut „curajul” să semneze și într-o publicație școlară, chiar și sălături de copii de nouă ani, „Curajul” dumneavoastră și al altora tot de înaltă valoare ne-a obligat să ridicăm necontenit ștacheta.

Participarea dumneavoastră la realizarea revistei constituie un important capitol al ei. Stăpiniți de o adincă recunoștință, l-am schițat în rândurile de față.

P. DIMA

1987

INEDIT

Lă mulțumiri
în
număr de
feliciri
și jucării
distracției și
a Revistei
Noastre
(adresa tatălui
și mamei zain
fice spartale)
Iacobionescu

IN MEMORIAM

*Un filolog erudit:
Alexandru Graur*

Cu dispariția lui Al. Graur, am pierdut pe unul dintre cei mai învățați lingviști, studiile sale având o cuprindere imensă, de la limbile indo-europene la cele române în ansamblu, ca să nu mai vorbim de contribuțiile sale capitale pentru cunoașterea și cultivarea limbii naționale.

A făcut studii strălucite de filologie clasică (greacă și latină), apreciat de profesori reputați în lume (A. Meillet, E. Vendryes, Mario Roques, J. Bloch, la Sorbona-Paris), trecindu-și doctoratul, acum șase decenii, cu o teză de lingvistică indo-europeană și cu una de lingvistică românească (*Nom d'agent et adjectif en roumain*). A ținut apoi o cronică a limbii la *Adevărul*, consemnând detaliile, tendințe, erori, cum va face de-a lungul vieții întregi, în diferite publicații de cultură generală. Filologul eminent nu era un cercetător de cabinet, rupt de realitate, de frământările vieții, de aspirațiile culturale ale epocii; dimpotrivă, pe fondul vast al cunoștințelor sale se reflectau problemele acute ale cunoașterii și cultivării limbii române, preocupări cărora le-a rămas totdeauna credincios, anținând mulți elevi, colaboratori, filologi și literati în această amplă acțiune culturală, stîrnind și stimulind mereu interesul tuturor față de bogăția și corectitudinea limbii literare comune.

Personal, ii datorez lui Al. Graur multe dintre studiile publicate la începutul carierei mele universitare și, mai presus de toate, un gest de mare generozitate, chemarea mea ca asistent la latină, de la Baia Mare, unde funcționam ca profesor de gimnaziu, după ce orele de latină au dispărut din licee, în urma Reformei neinspirate a învățământului din 1948, acum patru decenii. La recomandarea fostilor mei profesori de la Facultatea de Litere (1940—1944), Aram Frenkian și N.I. Barbu, — fără să stie ceva despre mine, izolat la capătul tării, după examenul sever de capacitate din 1946 (ultimul de acest fel), — Al. Graur, care era atunci seful Catedrei de limbi clasice, m-a primit ca asistent în noiembrie 1949

De la stînga la dreapta : I. Fischer, Traian Costa, Gh. Bulgăr, M. Nichita, Al. Graur, Teodora Popa-Tomescu (iunie 1950)

la Facultate; mai mult, după puțin timp am inceput să lucrez ca redactor la marele *Dicționar al limbii române*, în continuarea literelor publicate de Pușcariu (eliminat atunci din viață științifică), apoi din 1950 am fost ajutorul lui Al. Graur la redactarea revistei, pe care el o conducea, *Cum vorbim* (a apărut pînă în 1952, cînd a fost înlocuită de *Limbă română*, care apare regulat și azi). Am făcut o bună școală atît la Catedră (unde n-am putut rămîne decît pînă în 1952, cînd am fost scoșî, un mare lot de catedre didactice, pentru păcate imaginare, inventate), cît și în redacția revistei citate. Al. Graur conducea și Colectivul de gramatică de la Institut, unde a făcut enorm pentru formarea tinerilor cercetători. Mulți lingviști de azi datează pregătirea lor științifică îndrumărilor și sprijinului generos al lui Graur în domeniul gramaticii, lexicologiei, lexicografiei, pentru că erudiția lui era la înălțimea exigențelor științifice universale și n-a cîntărit niciodată întinderea efortului intelectual pentru îndrumarea colaboratorilor, pentru realizarea unor lucrări colective importante, în primul rînd a Gramaticii limbii române, a Dicționarului limbii literare (în 4 volume, 1953—1955), a Istoriei limbii române (și azi aşteptată, ca și un *Dicționar etimologic* al limbii noastre).

In toate domeniile lingvistice, Al. Graur era o autoritate pentru că, prin formația sa clasică, depășea în cunoașterea limbilor pe alți lingviști reputați, alături de care lucram și noi la Institut (Iordan, Rosetti, Mărea etc.). Era foarte muncitor, apropiat de colaboratori, oricînd accesibil și cu respect pentru munca altora, cu inițiative fertile pentru a elucida cît mai multe laturi ale istoriei și structurii limbii române, de la latinitatea ei primordială și elementele de substrat pînă la tendințele

ctuale, totdeauna cu o documentare științifică și cu un stil simplu, clar și direct, ucenicia sa la marii clasicii ai mitichității fiind eficace, exemplară în toate lucrările ce le-a publicat.

Al. Graur a scris cel dintâi studiu extins asupra fondului principal lexical al limbii române (1954 și 1957), ca și în domeniul onomasticilor (*Numele persoanei*, 1965), dar mai ales lucrarea sa fundamentală *Tendințe actuale ale limbii române* (1968). În calea privirea istorică asupra evoluției limbii noastre se îmbină cu studiul fenomenelor de continuă perfecționare lentă a ei, sub impulsul realităților și conexiunilor de cultură contemporană, fiind evidentă apropierea acestei limbi române de romanitatea compactă occidentală, sau cu vorbele autorului: „Pentru a rezuma într-o singură formulă calea adoptată astăzi de limba română, se elimină masiv elementele imprumutate în trecut și se introduce în loc elemente internaționale, în covîrșitoarea lor majoritate de origine latină și romanică, lucru vădit cel mai bine în vocabular” (p. 351). Ideea este susținută și dovedită cu fapte în toate capitolele cărții (în fonetică, gramatică, formarea cuvintelor), precifind, chiar înaintea lui Pușcariu, că e vorba de accentuarea specificului romanic al limbii, într-o formulă care a rămas definitorie pentru tendințele modernizării limbii noastre: „Am folosit pentru prima oară formulă relativizarea limbii în „Ad(e)vărul”, 20 VIII 1930” (p. 350). Această realitate a limbii a fost subliniată și în lucrările care au precedat vasta sinteză din *Tendințele actuale*, anume în *Evoluția limbii române. Privire sintetică* (1963) și în *Romanitatea românei* (1965).

Erudiția să aflată cu generozitatea în toată activitatea didactică și științifică a lui Al. Graur, inclusiv toți colaboratorii săi, ucenicii și colegii și păstrează gratitudine pentru spiriținul, adesea decisiv pentru cariera lor, pe care l-au primit din partea acestui dascăl umanist care n-a cunoscut oboseala în angajamentele sale, în îndrumarea și susținerea atitor cercetării consacrate limbii române. Al. Graur a dovedit un spirit științific de mare rigoare în Studii de lingvistică generală, în Studii de gramatică, de formare a cuvintelor, condusând colective și luerări de importanță capitală: *Dicționarul limbii române*, în continuarea operei lui S. Pușcariu, *Gramatica Academiei* (ed. II, 1963), tratatul de formare a

cuvintelor, — dar în același timp putea scrie și cărți de popularizare a științei limbii, pe înțelesul tuturor, conștient că există la noi un viu interes pentru toate aspectele limbii, pe măsura unei vechi tradiții care a făcut din limbă și istorie instrumente eficace de afirmare a conștiinței și a drepturilor naționale. Căci între cele trei teze memorabile, formulate la intervale de timp și de eforturi creațioare: „Limba nebiruit martor iaste” (Cantemir), apoi „limba este măsurătoriul civilizațunii unui popor” (Eminescu) și: „Limba de toate zilele e o unealtă și o formă a spiritului” (Blaga), există desigur o relație logică și istorică ce atestă cultul românilor pentru tezaurul limbii, tezaur de istorie, de cultură, de sensibilitate și de creativitate...

Al. Graur a răspuns interesului general pentru limbă prin numeroase lucrări de largă difuzare, paralel cu activitatea sa susținută de comentarii și analize, de sugestii și răspunsuri pe teme de cultivare a limbii la radio și în reviste, mai ales în România literară, iar în ultimii ani la emisiunea de întrebări și răspunsuri, la radio, aproape zilnic. A fost, nu înțelesă îndoială, cel mai competent lingvist al nostru în toate problemele limbii, oricără de complicate și de numeroase ar fi fost, așa cum s-au pus în colectivele de lucru sau au fost formulate de nenumărați corespondenți din țară, dorinc să afle adevărul despre originea, forma, sensurile unor cuvinte și construcții. A scris deci pentru toți: *Lingvistica pe înțelesul tuturor* (1972), *Limba corectă* (1971), *Alte etimologii* (1975), *Dicționar de cuvinte călătoare* (1978) etc. „În îndelungata sa activitate publicistică — scrie D. Macrea — pe lîngă studii personale și luerări colective pe care le-a îndrumat, Al. Graur a urmărit în permanență să trezească pasiune pentru problemele limbii, în general, ale limbii române, în special, în cercurile cele mai largi de cititori” (Limbă și lingvistică românească, 1973, p. 283). Ceea ce se vede acum, mai concret, în ampla culegere de mici articole din presă, de-a lungul a șase decenii aproape: *Pușkină gramatică*, ultimul volum apărut chiar la dispariția regretatului profesor și reputat filolog. Omul a dispărut, dar cărțile lui sunt de față pentru a îndemna la noi cercetări și a răspunde la atitea întrebări legate de aspectele limbii, de evoluția ei istorică.

IN MEMORIAM

Florica Hociung

Cu un an în urmă, la 2 octombrie, retrăsă lîngă un stîlp din holul Liceului „Unirea” din Focșani, unde avea loc vernisajul expoziției sale de sculptură, asculta cu modestia-i cunoscută, laudele care î se aduceau, pe drept, de către dramaturgul Paul Everac și de alți vorbitori, pentru opera făurită în peste o jumătate de secol. După șase decenii, revenea în orașul natal, adusă de noi. Sub auspiciile „Revistei noastre”, a apărut atunci și un album, în șase culori, în care au fost adunate o parte din fotografiile lucrărilor ei răspândite în țară și peste hotare. Mai toate au o valoare simbolică, pentru că î-l au servit ca modele personalități istorice, literare și culturale, românești și străine, precum: Al. I. Cuza, G. Enescu, Camil Petrescu, C.I. Parhon, Victor Ion Popa, C. Silvestri, C. Ramadan, Michelangelo, Dante Alighieri, Beethoven și enumerarea ar putea acoperi pagini de titluri și de ecouri. Ele au rămas mărturii ale unei munci sisifice și ale unui talent de excepție. Este singura lucrare care î s-a dedicat în timpul vieții. Aspira la un album mai mare, dar...

Cu 48 de ore înainte de a intra în lumea umbrelor, am vizitat-o, în locuința sa din Str. Dimineații, 1, unde avea și atelierul.

Cu toate că trecuse de 75 de ani și era numai o mînă de carne, avea

Florica Hociung și Paul Everac

o energie impresionantă și un optimism molipsitor.

La despărțire, conducindu-mă pe stradă, la orele 23, m-a rugat să-o readuc la Focșani, cu încă o expoziție.

— După sesiunea Eminescu, din 10 și 11 noiembrie a.c., reluăm discuțiile, i-am promis eu.

— Sigur?

— Sigur!

„...Omul este sub vremi...” — spunea cronicarul.

I-a rămas neterminat bustul autorului „Luceafărului”. Îl începuse cu luni în urmă, dar o insuflență respiratorie, tensiunea mărită și fracturarea unui picior (celălalt era deja întărit cu o tijă) au impiedicat-o să-l ducă proiectul pînă la capăt. Și-l închipuise maiestuos. Cu această imagine a intrat în mormînt, alături de părinții săi, care și petrec somnul de veci în Cimitirul Bellu.

P. DIMA

Umbra Ecaterinei Săndulescu

Am cunoscut-o pe Ecaterina Săndulescu în redacția ziarului „Națiunea”, condus de marele G. Călinescu. Avea un trup firav, dar mintea îl era scînteletosă. Pe atunci nu știam că se născuse la 11 octombrie 1901, în comuna Movilița (Panciu). Aș fi putut să-l surprind mulțate date autobiografice și-az fi aflat cum arătau în vremea copilariei ei Focșani, precum și miciile orașe Panciu și Odoșești. Documentarul obținut ar fi avut o valoare de netăgăduit. În calitatea mea de secretar general de redacție, mă mulțumeam doar cu însemnările pe care mi le aducea și cu unele versuri care au apărut acolo.

Debutase în revista „Falanga”, condusă de Mihail Dragomirescu. Încă de atunci publica și recenzii, cronici, eseuri, știri literare. A și fost admisă, în 1938, membră a fostei Societăți a Scriitorilor Români, fiindcă publicase, începînd din 1930, volumele de poezii *Spleen*, *Nemesis*, *Cîntecul spiralelor*. Omul din vis. Împreună cu Margaretă Miller Verghy, a alcătuit antologia „Evoluția scrierii feminin din România”.

A realizat și numeroase manuale școlare și universitare, munca ei de o viață fiind catedră.

In ultimii ani, se consacră traducerilor din numeroși poezi ai lumii. În 1971, a realizat o versiune germană din nuveistica lui Emil Gîrleanu.

Intotdeauna își aducea amintă cu nostalgia de Vrancea, de frumusețile ei. Activitatea didactică intensă nu-l permitea să ne însoțească la Focșani ori Panciu, mai ales toamna, cind se organizează Salonul literar „Dragosloveni”. Dar nu ulta să transmită scriitorilor de-acolo, celor care contribuie la realizarea „Revistei noastre”, în frunte cu Petrușche Dima, urările ei de succese tot mai mari pe plan local și național.

Cred că la Panciu, printre vilătoarele băsturi care se vor așeza prin parcuri, nu-ar trebui să lipsească și cel al Ecaterinei Săndulescu. Să nu se uite că în volumul ei „Din umbra umbrelor”, apărut în 1951, vorbea nu numai de Hortensia Papadat-Bengescu, ci și de mulți alți scriitori de pe meleagurile natale.

AI. RAICU

Innoptare

Lilieci ce aduc noaptea se răspindesc în văzduh.
 Sint lileci sau poate sint patimi.
 Satul, vrăjit de umbra lor, dispare...
 Luna lucește în dosul norilor grei.
 Totul e cufundat parcă în moarte.
 Un ciine a-ndrăznit să urle,
 Dar a căzut în prăpastia ecoului format.
 Ce păcat ! Ce păcat !

Gabriel BIRTEA

Virste

Cine îmi bate în geam ?
 E o clipă uitată pe-afară,
 călătoare prin alte cugete
 și care se-ntoarce plângind :
 copilăria...

Ciprian ENE,
 clasa a XI-a,
 Liceul „Al. I. Cuza” din Focșani

Cînd genele mi se deschid...

Zori de zi. Pîclele se destramă în noapte,
 în iarbă.
 În filfiițul păsărilor se scutură și visul meu
 O dată cu coacerea soarelui
 aromitor ca o pîne Caldă.
 Mi se aşază pe frunte, îmi pătrunde în
 sînge
 O adiere de azi și o adiere de ieri.
 Arborii îmi spun că sunt veșnic în ei
 Ca un val fierbinte de unde.
 Că voi dăinui mereu.
 În lumină
 Fără puncte.

Virgiliu Cătălin ENE,

clasa a XI-a A,

Liceul de filologie-istorie nr. 1
 „Zoia Kosmodemianskaia”, București

Vina poetului

Copaciî sint departe
 În amintiri răvășite de galben
 și toamnă.
 În irișii lor verzi degete-au înflorit
 și-un murmur de raze
 tresare cu fiecare aureolă.
 Mă doare apăsarea lor
 pe cer.
 Prea simplu ar fi să le scriu

frumusețea pe-o lacrimă.
 Așadar, mă înalt și mă împleteșc
 cu vițele de ploaie.
 Oare nu se vor întrista
 copaci mei
 văzind că și eu am prins rădăcini ?...

Ana-Maria STAN,
 clasa a XII-a A,
 Lic. Ind. Nr. 3 — Medgidia

COPII-MINUNE

Activitatea literară și epistolară a Iuliei Hasdeu (II)

(Urmare din nr. 139/1988)

Iulia se dovedea a fi precoce și a avea o memorie neobișnuită. La vîrsta de șase ani, ea parcursese deja programele scolare ale cursului primar: abecedarul, aritmetică, istoria și geografia. Cele ce învățase fetița cu părinții sau cu dascălii particulari o făceau să știe cel puțin atât cît absolvenții școlii primare. Astfel, tatăl ei s-a hotărît să o ducă la o școală de stat, pentru a putea echivala învățătură copilei. Hasdeu reușește să obțină o dispensă de la Ministerul Instrucțiunilor Publice, pentru examenul de patru clase primare. Eleva trece cu succes examenele cumulate. În acest fel, în patru zile consecutive, depășește examenele de fine de an cu multă ușurință.

Primele ei versuri datează foarte de timpuriu. La șapte-opt ani, scriește povestiri pentru copii, scenete, poezii. Povestirea-roman **Mihai-Vodă Viteazul** o încheie în noiembrie 1876. Sub titlul **Istorioare pentru amicele mele și pentru copilele de la 10 la 20 de ani** (printre care Ionel și Sofia, Fetița cea milostivă), Iulia a grupat douăsprezece povestiri. Avea doar opt ani. Tot în 1877, își transcrie povestirile **Le bon chien**, **Duplecin** și încheie piesa pentru copii **Doi vrăjmași**.

Proaspăta absolventă a cursului primar avea cunoștințe de limbă franceză, engleză și germană, lăua

lecții de pian și canto și le începuse pe cele de desen.

In adnotările la schița piesei de teatru **Alcée et Sapho**, Hasdeu ne spune că încă de la vîrsta de opt-nouă ani compunea poezii despre moarte. Este vorba despre trei poezii scrise în limba română, nepublicate în volumele de mai tîrziu. În prima, vestește că va muri de tinără. În cea de-a doua își descrie moartea și își consolează mama, iar în ultima mărturiseste că, înainte de a veni pe lume, a fost înger și a rugat pe Dumnezeu să-i dea o misiune în lume. Era, pesemne, unul dintre acei „mediantibus angelis” (prin intermediul îngerilor) despre care Thomas d'Aquin, cel mai mare teolog al bisericii din Occident, a cărui doctrină a luat numele de thomism și a constituit expresia cea mai fidelă a filozofiei catolice, spunea că „Dumnezeu nu lucrează decit prin ei”.

La vîrsta de opt ani și jumătate, eleva absolvea examenele clasei I gimnaziale la Liceul Sf. Sava. În afară de pregătirea materiilor pe care le cerea programa analitică și de lecții pe care le lăua în particular, copila răscolea biblioteca și devora cărțile care o pasionau. Să nu uităm că biblioteca tatălui îi oferea numai volume de elită, cu o înaltă tonată literară: Corneille, Racine, Hugo, Lamartine, Molière, Shakespeare. „No-

ta și cugetări, unele din ele naive, altele surprinzătoare, ecou al lecturilor prea doce pentru o minte fragedă" (Theodor Bălan). Atenția susținută pe care o dovedea o ajuta să pătrundă în profunzimea textelor. Căci ea putea sta ore întregi în fața unei lecturi.

La 29 iunie 1880, obține premiul I cu cunună, răsplătită a absolvirii clasei a IV-a gimnaziale. Primește ca premiu *Elementele de fizică* de Bacaloglu. Simultan urmează cursurile la Conservator și trece cu același succes examenele.

Vacanțele și le petrece la munte, la Brașov și Cimpulung, unde, în ciuda repaosului presus de medici, Iulia se află permanent în tovărășia cărților. Citeste cu predilecție poezii de Lamartine, volume de Hugo și comedii de Molière. Toate în original, pentru că acum citea și vorbea curent franceză. Nimănii nu puteau să afirmă că nu este limba ei maternă. După modelul acelor *contes bleus*, ea încearcă să scrie povești pentru copii și scenete moralizatoare. Pe marginea volumelor de poezii, ea își scrie versurile.

Multe din povestiri rămân nefiniseate, la fel ca și romanele pentru copii: *Etoile et Célestes*, *Adieu et bonne arrivée*, *Les étourderies de Denis*. Se pare că pe ultimul II încheie în februarie 1881, un roman în care eroii sunt asemănători acelora din scrierile Contesei de Ségur, autoare a unor interesante lucrări pentru tineret. *Iarna*, *Tinguirile unei mame*, *Leneșul și zburdalnicul*, *Mica Iacomă*, *Soldatul venit din bătălie* — îata titlurile altor „povestiri”. Aceste încercări materializate în versuri, compunerii, reportaje, traduceri preced perioada de creație de mai târziu. Tot ce a scris între nouă și unsprezece ani va fi cuprins în volumul *Teatru, legende și povestiri*.

În această perioadă, Iulia este cîprinsă de o sete timpurie de a ști tot, de o sete uriașă de sinteză și encyclopédie, de o „nerăbdare a creației”, cum ar numi-o Mircea Eliade, de dorința de a cunoaște lucrurile direct de la sursă.

(Va urma)

prof. Mihaela DULCU,
fostă elevă a Liceului „Unirea”

DINTRE SUTE DE CATARGE

Omul

Piedestal pentru lumină,
De eternitate,
Omu-i cerc închis în sine,
Zări în răsărît de soare,
Drum cu pulberi
Pacea pinzelor intinse
Peste marea fumeqindă,
Primii zori de poezie
Strună veșnică-a naturii

Incordată,
Dincolo de moarte,
Curcubee regăsite,
Suflul cald al adierii
Cu miros de pilne caldă.

Sandu ANTONIO,
clasa a VIII-a A,
Liceul Național din Iași

Toamnă

Toamnă, vidul tău, mi-a adus
nostalgia iar!...
Toamnă, sănătatea unde ieri,
vară căutam
și azi găsesc doar pașii tăi
la iel de reci,
Legănd trupul ce
vînt e pe poteci...
Toamnă, ochii tăi parcă au plins
în suflul meu.

Toamnă, surisul tău e mai trist
decât jurnalul unui naufragiat.
Toamnă zdrențuită,
hărțuită pe străzi
de lătratul cîinilor,
cînd apară, suflul meu orbește...

Margareta BELDEAN,
clasa a XII-a D,
Liceul Industrial Lucrești

INSEMNARI

Clipă în Delta

Iahtul „LOTUS” se strecuă mlădios pe soseaua de apă a Deltei, înaintând spre cotoanele ascunse, acolo unde viețuitoarele trăiesc în raiul lor. Motorul torcea ritmic, amintindu-mi că minutele trec repede. Nenea Mihai, căpitanul vasului, îmi făcea semne cu ochiul, bucurindu-se parcă de bucuria mea.

— Azi va fi frumos! i-am spus.

— Nu te pronunță niciodată asupra unei zile pînă nu apune soarele.

— De ce?

— Așa avem noi, oamenii Deltei, o vorbă.

Î-am zimbit, am crezut că glumește și m-am lăsat furat de qinqășia egretelelor, care măsurau matematic apă, împărțind-o în metri pătrați, de zbulișmul lășitelor ce spintecau apă, înălțindu-se deasupra trestiilor. Ziua trecea pe nesimtire și Iașka, un prieten de-al meu, tocmai pregătea focul pentru ciorba pescărească. Am luat vreascuri, le-am aprins și apa a început să clocoiească. Toti erau veseli pentru că nu reușisem încă să curăț crapul pescuit de mine. Îi țineam strins de coadă, dar cuțitul vinătoresc se impõmolea în solzii lui. Îi invîteam, îi răsuceam, degeaba!

— Ai să rămîni flămind, mi-a zis Iașka.

Intr-un firziu, am reușit să-l fac comestibil, dar ciorba era gata, așa că

l-am dat la prăjît. Masa pescărească a tinut cîteva ceasuri. Nișă nu observasem cerul care se acoperise de nori că păsările au devenit mai gălăgioase, că apa se izbește ciudos de mal.

— Vine furtuna, a spus nenea Mihai.

S-a făcut tăcere. Parcă fiecare vietate presimțea că trebuie să se adâpostească. Cerul se colise de jocu pelicanilor, ce pluteau lin către tufi surile de stuf. Iahtul a început să se clătine din ce în ce mai tare. Tunetele și fulgerele ne-nconjurau cu sălbăticie, voind să ne dovedească că natura se poate-nfuria și că este stăpîna Deltei. Picăturile de ploaie bombar dău puntea iahtului cu ropote zgomotoase, metalice, parcă gata să transforme în mii de așchii. Am intrat în cabine și am așteptat ca vijelia să treacă. Am adormit și, a doua zi, chinam ierșit pe punte, Delta m-a întîmpinat finistă, curată și frumoasă.

— Bună dimineață, marinariule mă zis nenea Mihai.

— Bună dimineață, neñe Mihai!

— Ei, cum va fi astăzi?

— Să așteptăm sfîrșitul zilei.

— Bravo! Ai invățat ceva. Ai să devii de-al nostru, om al Deltei.

Ziua începea bine.

Adrian GAVRILESCU,
clasa a VI-a,
Școala Nr. 9 — Focșani

DINTRE SUTE DE CATAR

Infinitul zero

Sint infinitul zero.
Un infinit finit,
Un punct ce se intinde
Imens, spre nesfîrșit.
Sint infinitul zero.

Un poem despre păsări

Cită liniște
aș fi putut fi,
cît zîmbet,
cît culoare,
cît de pușină singurălate
și cît somn ar fi căzut

Vorbele tale zboară ca păsările,
și în colivile mele senzitive,
nu le pot pr
Nu vreau,
Căci ele sunt inchise pentru păsări
exterii.

Ecaterina CRINGEA

peste liniștea
care aș fi putut fi,
dacă aș fi scris
un poem despre păsări.

Camelia PRIOR

Pe colina timpului

M-am născut o dată cu noui oraș și am crescut o dată cu el, i-am văzut ascensiunea spre înălțimi și i-am simțit pulsul tot mai accelerat al noii vietii, izvorind din seva mereu nouă și mereu vie a istoriei. Pentru că Focșaniul nu este numai un oraș al nouului, ci și al istoriei, care este permanentizată în conștiința locuitorilor prin numele străzilor: Cuza-Vodă, Unirea Principatelor, Strada Mare a Unirii.

O istorie nouă, concretizată în cîtorii contemporane rare amestecă betonul, metalul și sticla într-o arhitectură modernă, eleganță, te întimpină prețințenți, oferindu-i privirile numai nouătpi. „Nu mai am repere vechi în tîrgui meu naști” spunea, nu demult, un „trăitor” al acestui oraș — scriitorul Leon Kalustian.

Nu mai sunt repere vechi, dar au apărut altele noi, demne de acest ev: o platformă industrială cu mari întreprinderi, locuințe moderne, școli, magazine. În centrul te întâmpină, tîșind ca o coajoană a infinitului istoria: monumentul dedicat Unirii de la 1859, aducându-ți aminte că te află pe un pămînt istoric, că însuși orașul se află între două filii de istoriei: la sud, rîul Mîscov, la nord, Mărișel.

Aici își începe educația istorică tinerii ai orașului, aici iau cunoștință pentru prima dată cu istoria, cu figurile mărețe ale lui Al. I. Cuza, Mihail Kogălniceanu, aici coboară în istorie mai adinc pînă la mitul atemporal al „Miorîtel” și învăță primele ei cuvinte: „Pe-un picior de piatră / Pe-o gură de rai...”

Oamenii acestia au avut preocupări culturale și literare, izvorind din firescă poetică și concretizate în leagănul poeziei românești — „Miorîtel” —, în clădirile Teatrului și Ateneului Popular, construite de un om lubitor al culturii Gheorghe Pastia.

Aici, pe bâncile Liceului „Unirea” au învățat oameni cu nume de referință ca: Duliu Zamfirescu și Anghel Saligny, Mihail Steriade și Ion Minciu, care au dat literaturii și științei românești opere remarcabile.

Urmașii acestor legende și personalități au construit tot ceea ce este nou. Te pîmbe pe străzile frumoase și priveliște oameni care trec grăbiti: necunoscute pe care, poate, nu îi-ai vîzut niciodată, dar astăzi de unde în marele familiile a orașului! Si priveliște și-ti soți: omul acesta cu chipul durz încrăzit în una din mariile întreprinderi; acest om în vîrstă, cu suris bîndă zimbind copililor ce îl salută cu respect este un deschizător de drumuri, el îl învăță pe copii primele litere, el le pune în mină carteau „Miorîtel” și cartea istoriei; acești tineri cu chipuri luminoase, scăldate de soarele adolescenței sunt elevi al unuia dintre cele opt licee ale orașului. Si priveliște și te întrebă: care ei, acești oameni, au construit totul? De unde au avut voiață dragostea de a renastă Focșaniul în numai cîțiva ani, dând un nou sens vietii? Răspunsul vine imediat: ei sunt urmășii unor oameni cuceritori, care odată au spus: „Pe aici nu se trece!”

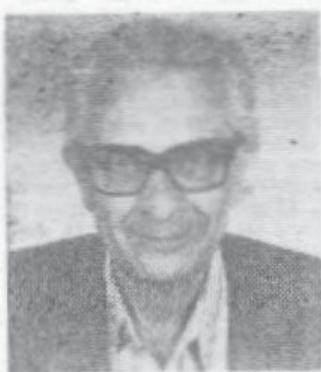
Părăsești orașul și îndinu-te la străvechea baladă a „Miorîtel”, ce picură din fluență versurile culese de Alecu Russo pe pămîntul vrîncean — la Sovaja — și la faptul că un mare poet contemporan, Nicușita Stănescu, a definit această nestemată a folclorului nostru ca fiind baza poeziei românești, „matricea, matca, regina”, spunînd în continuare că pămîntul acesta „este carne strămoșilor pomilor și carne strămoșilor noștri”.

Nicoleta CĂINAP,
clasa a XIII-a,
secția serială

FOȘTI ELEVI AI LICEULUI „UNIREA”

La bunică

Așteptind april să vină
Ne jucăm cu... plastilină :
Nu mai seamănă cu cea
Din copilăria mea.
Am cocoloșit o bilă
Iar băiatul
A turtit-o, net, cu latul
Palmei mici.
Toate bune pînăci.
Rotind de mai multe ori
Înipsărăm scobitorii
Si să vezi că un arici
S-a ivit, rostogolit,
Răsărit
Ca dintr-un mit.

Făurit-am un țăran
Invesmintat. Cu suman
Cirpit, jos de subțiori
Din vreo cîteva culori ;
Pastă n-am avut destulă
Să-i croim și o căciulă.
Din minile de copil
Inspirat, dar și abil
A ieșit, mai greu, cocoșu' :
Pe o parte, un ochi roșu,
Iar cum a reușit creasta
Povestim noaptea aceasta.
martie 1984

Anatol IOSIPESCU

PRIETENII REVISTEI

Legenda localității Putna Seacă

In vremuri bintuite de învecire, pe muntele ce se cheamă acum Godeanu, trăise un împărat nespus de bun și înțelept pe nume Godalon. Viejuise acolo într-un palat mare, cădut numai din stinci de către meșteri din neamul uriașilor care alcătuiau împărăția lui. A trăit multă vreme în tihă și frățietate, că poruncă ei n-a dat nimănui, fără de sfaturi trebuioare omului și împărăției sale. La moartea lui, s-au fost înlácrimat ochii norodului de uriași, care apoi se duceau arar și se inchinau la mormintul lui, pentru bunătatea ce-o avusea. Dar cine mai stie de-a fost așa, ca povestea-i poveste!...

Cu vremea, pacea munților și locurilor unde au trăit uriașii pe care-i născuse Pămîntul a fost greu tulburată de năvălirea unor popoare ce se credeau născute din stiele cerului. Ei au stricat rindul la pămîntenilor de baștină pe aceste locuri, pingârind mormintul și invățăturile prealuminatului Godalon. Atunci s-au fost miniat foarte uriașii, adunându-se care dincolo s-au aflat, pentru a bate oștile strâlne de neam și locuri. Din muntele Godeanu s-a adunat ceata uriașului Furiosul, iar din alte părți de prin Tara Hațegului de azi au venit sub căpetenia lui Comşa uriași imbrăcați în cojocăe facute răecare din treizeci de piei de oaie, cu ghioage înfricoșătoare și sulite lungi numai din fier.

Oștile uriașilor s-au îmbulzit pe Valea Cernel, către muntele Pregleda, unde le așteptau vrăjmașii străini, mulți ca frunza codrului. Zî de primăvară, din zorii și pină-n seară, s-au bătut oștile de-a sieș de puteri, incit nu se știa care vor fi biruitorii și care biruili. Văzind acestea, cu puterile ce le mai aveau, uriașii au prins a smulge copaci din rădăcini pe care-i aruncau apoi în dușmani, cum ai azvîri cu ciomagul în niște javre de cîini care te necăjesc.

Către noapte, cînd oștile dușmane erau cam vînturate, din seninul cerului s-au pornit fulgere și trăsnete asupra munte-lui Pregleda, de-au ars și pietrele, iar oștile uriașilor s-au împrăștiat înfricoșate, urmărite prin munti de o altă oasie nouă, neprieténă, sosîă în grabă sub ascultarea lui Iovan Iorgovan. Și-au grăbit apoi uriașii către Munții Vrancei, spre locuri liniștite, unde să trăiască în tihă precum au fost odată. Dar cine mai stie de-a fost așa, ca povestea-i poveste...

In vremea aceea, apa Putnei era umflată din mal în mal, căci zăpezile iernii și ploile din luna lui florar fusese rămasă de bogate. Alungați și urmărlî de dușmani, uriașii au pășit de pe un mal pe altul al apel, în grabă, cu femei și prunci în brațe, și s-au afundat prin Munții Vrancei. Dar dincolo de apă au rămas cîțiva copii mici care plîngneau și-si strigau mamele aflate pe malul celălălt, unde șipau și-si smulgeau părul de pe cap, la gindul că prunci lor vor încerca să treacă valea și vor înghiți valurile tulburi și minioase.

Văzind acestea, o fată născută și crescută la casa părinților ei pe Lunca Putnei, cunoșcătoare a locurilor, a prins a cănta așa de frumos și jalinic, incit oștile lui Iovan Iorgovan s-au așternut la pămînt și-au dormit somn greu, vreme îndelungată, de parcă o boala grea le-ar fi cuprins. La auzul cîntecului, păsările au amușit în codru, iar frunzele foșneau ușor, minunindu-se, parcă. Numai Iovan Iorgovan nici că simțea somnul, dar singur nu cutează să meargă în urmărirea uriașilor. Și cum spuneam, fată aceea, pe nume Briza, se strecura iute printre fragil și stejaril bătrâni și groși, cîntind și amăgindu-l pe viteazul Iorgovan cu frumusețea ce-o avea. A urmărit-o el vreme îndelungată, depărtîndu-se și uitind de oștile sale amortite de somn și numai într-un tirziu, după ce i-a dus afund de codru, s-a lăsat prinșă în brațele lui, Mirat, el a zis în grabă:

— Prea frumoasă ești! Ori ai venit din cer?

— Ba, a răspuns fată rîzind cu nestăpinire. Sint venită de pe Lunca Putnei, iaca tocmai de colo, de unde se vede ieșind fum, la stîna ceea. Nu vezi eu ce sint încălțată? Și în cer s-or și purtind nojîtele opincilor? Și lar a început a ride il a-l mingîndă pe frunte, așa cum stătea ridicată în brațele lui, ca un prunc la sânul mamei.

— Răzădui de un viteaz oblăduitor de oști cu puteri cerești, nebănuite?

— Caută-ți de treabă, măi voinice! I-a zis fată dojenitor. Ce puteri nebănuite au oștile tale dacă eu, fiică de păstor, îi le-am adormit îndată? Cît ești cu picioarele pe pămînt, nu-mi vorbi mile de puteri cerești. Iaca ai să vezi îndată că nu mai ai oști și pe locurile acestea eu îți sănătate ridicată în brațele lui, ca un prunc la sânul mamei.

— Cum? Nu mai am oști? Dar unde-s?

— S-au intors de unde atîi pornit spre locurile noastre, pe care le avem de la moșii-strămoși ce au trăit pe aci de o nepomenită sumă de ani. Vino cu mine să vezi!

Au plecat amîndoi spre locurile unde adormiseră ostașii, dar nu i-au mai găsit. Zina apelor care văzuse toate cele întîmpliate a făcut doar semn cu mâna și apa Putnei s-a băgat în adîncul pămîntului, lăsînd albia seacă. Apoi zina Iuona, sora Soarelui, a suflat aer Cald, incit a uscat pietrele, și copiii au trecut grănică spre mamele lor care i-au dus cu uriașii către Munții Vrancei, spre adâpost și tihă. Zina zorilor a deșteptat oștenii lui Iorgovan și i-a indemnăt să se întoarcă de unde a venit, dind pace, astfel, trăitorilor de baștină de pe măsurile Putnei și uriașilor aflați în prigegie.

Auzind întîmplarea aceasta din spusele frumoasei Briza, lui Iorgovan nu-i venea să credă cele ce vedea, așa cum nu credem noi, cu toate că și acum apa Putnei intră în adîncuri și mai ieșe departe, lăsînd uscată albia pe unde au trecut copiii uriașilor. De atunci î

s-a spus locului acela Putna Seacă, aşa cum se cheamă și azi, deși povestea despre bătăliile uriașilor cu neamuri venite din îndepărțări mari ale pământului s-a prăpădit demult prin veacuri.

Iaca în felul acesta viteazul Iovan Iorgovan a rămas secătuit de puteri și voință din cauza celor văzute și auzite, a aruncat sulja și buzduganul și s-a apucat de cele pămîntești, că pămîntean era: s-a dus cu Briza la părinții ei cărora

ie-a cerut-o de soție, a plecat eu ea înapoi pe Valea Cernei și au trăit fericiți, că în frumusețe se asemăna cu zinele. Și nici în hârnicie nu se știe de a întrecu-to cinea, iar de bună ce era, îl muia sufletul lui Iorgovan, incit îi făcea că de prunc. Dar cine mai știe de-a fost așa, că povestea-i poveste, iar voi n-ati văzut așa neveste...

Ioan Gr. BOGDAN

Epigrame

Gestionarilor „curați ca lacrimă”

Toată lumea
Vrea la soare,
Ei preferă...
La răcoare.

„Asului” sportiv

Cind la fotbal se avântă,
Spectatorii însăși împăimantă —
Nu cedează nimănui!
Ba gă gol... în poarta lui.

Elevilor „eminenți”

Unii capătă și febră
La vreo oră de algebră;
Iar la cosinus, tangentă,
Au și febră recurrentă;
La hiperboli și cosecantă
Zec de fabri școlopanări.

În parcul inimilor

Doi flăcăi pe o bancă dorm...
Sforătu-i uniform.
Se visează-n brațe moi
Lîngă lada... cu gunoi.

Mihai BACLAJANSCHI,
Rimnicu-Sărat

Clepsidra vîrstei

Clepsidra vîrstei sună printre
gînduri,
Aripi moi lovesc struna viselor,
Cintă gîndurile,
Boabele de nisip curg spre viitor,
În ochi infloresc ciresii,
Cu ochiul fulgerat de lumina timpului
Văd ruguri ce ard vrăjitoare de nisip,
Ele singure ce au ghicit soarta
cireșului.
Cireșe de copilărie cad alb peste lac
Transformându-se în pulbere stelară.

Vrăjitoare de nisip, ați ghicit
În soaptă castă a timpului fușar
Rodul cireșului de copilărie!
Va fi el mare?
Va fi el bun?
Va rodî el bogat?
În zborul frenetic de flori de cires
Doar timpul vuia hohotind.

Lavinia-Valeria LEFTERACHF,
Liceul de Matematică-Fizică,
clasa a XI-a A,
„Nicolae Bălcescu” din Brăila

Gînduri

Cunosc atîția care își doresc să zboare, să ajungă pînă la
ceruri, acolo unde nu poți fi decît fericit!

Dar mai mult ca sigur că nimeni nu s-a întrebat vreodată
în ce constă fericirea norilor care plîng...

Elena-Nolica DRUICĂ,
clasa a XII-a,
Liceul „Al. I. Cuza” — Focșani

ÎN DEZBATERE, LA LICEUL „AI. I. CUZA”**Arta și viața (II)**

Mihaela CARAZA: Nu știu să definesc exact ce mă face să socot că tinerețea este mai plină de speranță, de optimism. Sintem cu toții la această vîrstă „aproape poeti”. Trăim o vîrstă a deschiderilor, a angajărilor libere, vedem visul prefăcindu-se ușor în fapte, așa un fel de „aripi”, pentru toate „alitudinile”. Stiu și sintem convingă că viața este o luptă, o permanentă luptă, o confruntare cu mari probleme, dar trebuie să învingem. Acum, la vîrstă tinereții, a adolescenței, trebuie să învățăm matematică, fizică, filozofie, dar să ne încălzim sufletul și cu poezie, frumosul sublim. În interiorul nostru, în conștiința noastră, trebuie să organizăm și să jerarhizăm cu discernămînt năzuințe, speranțe, visuri. Sigur, viața le solicită, cere alte și alte probe, alte și alte eforturi.

Cristina IONIȚĂ: Frumosul este o valoare între valori, iar arta este o împlinire a talentului. Frumosul și arta se influențează reciproc. Dacă în natură frumosul poate exista și singur, în artă el trebuie umanizat. Arta trebuie să ne sensibilizeze. Ni s-a întîmplat să ieșim de la un spectacol altfel decât am intrat. Impresiile spectacolului s-au păstrat, încercind să moaleze sufletul, de aceea, ne dorim să fim cît mai des și cît mai mult în fața unor spectacole de artă autentică, de artă valoroasă.

Ginica SPINU: O artă actuală este, după părerea mea, din punct de vedere social, o artă ce a pătruns în conștiință actualității, o artă ce răspunde intrebărilor și problemelor actuale ale publicului, o artă ce a qăsit drumul spre interesele actuale ale maselor. Nu poți fi actual în artă doar prin idee și atitudine, neglijind tehnica artistică indispensabilă, specifică limbajului actual.

Silvia PERIȘAN: Complexul procesului de edificare a societății sociale nu se poate desfășura decât pe fundalul unei conștiințe armonioase și multilateral dezvoltate.

Potrivit ideologiei marxiste, democratizarea culturală nu trebuie înțeleasă în sensul unei „libertăți a gusturilor”, potrivit căreia orice gust, cît de neevoluat ar fi el, are aceleași drepturi de existență și recunoaștere socială, ci în sensul că fiecare individ are dreptul să-și cultive gusturile proprii. Dar aceasta nu trebuie înțeleasă în sensul unei standardizări a gusturilor, uneori se ajunge la o confuzie ce se exprimă prin neînțelegerea faptului că democratizarea culturală nu tinde spre o nivelare și egalizare a gusturilor, ci spre o generalizare a celui mai înalt nivel de educație estetică.

Cătălina COJOCARU: Oamenii de artă, de cultură trebuie să se angajeze ferm și să creeze cu poporul și pentru popor, să se inspire din izvorul viu și veșnic al națiunii noastre, din creația și din felul de a fi al poporului nostru.

Numai o asemenea cultură, o asemenea activitate literar-artistică din toate domeniile, va avea într-adevăr o contribuție uriașă la opera de transformare socialistă a țării și de formare a conștiinței omului nou, cu un înalt spirit revoluționar, construcțor conștient al socialismului și comunismului în patria noastră.

Carmen RĂDULESCU: Cultura, arta, precum și mijloacele de informare în masă trebuie să promoveze activ principiile politicii externe ale partidului și statului nostru, de colaborare cu celelalte state ale lumii, indiferent de orinduirea socială.

Cristina ALDEA: Importanța social-politică a educației estetice a maselor în cadrul procesului de construire a socialismului și făurirea a conștiinței sociale multilateral dezvoltate, rezidă din faptul că valoarea ideologică formativ-educativă a unei opere, oricără de actuale și de angajate nu devine socialmente suficiente decât în condițiile unei dezvoltări corespunzătoare a subiectului estetic, respectiv a nivelului de inițiere a publicului, care trebuie adus cît mai aproape de cel presus, de recapitularea artei contemporane.

Eu cred că se impune o permanentă educare a gustului pentru frumos. Școala, în cazul nostru, așa cum spuneau și colegii mei, poate interveni prin mai multe mijloace. Stagiunea teatrală a elevilor din Focșani, prestigioasa publicație „Revista noastră” a elevilor din Liceul „Unirea”, care deseori a

găzduit și creațiile colegilor noștri, sunt forme, mijloace la care ar trebui adăugate multe altele.

Catrinel CIUREA: Contemplarea și desfășarea estetică în mai mică sau mai mare măsură, sunt însușite de judecăți de valoare. Cu cît educația estetică a subiectului este mai bogată, cu atât mai frecvent se fac resimțiri în comportamentul estetic și judecările de valoare. Acestea devin frecvente mai ales atunci când opera de artă contrazice valorile și idealurile estetice curente, instaurate, și obișnuitul spectatorilor să se depășească și să se reinnoiască, urmând o cale de expresie, pentru unii incomodă.

Trebule să fim conștienți de necesitatea formării unui anumit minim de educatie estetică, de la care să plecăm în viitoarele noastre confruntări cu universul în care trăim și cu cel pe care-l vom realiza noi însine.

Momentul mult așteptat al orei a fost intervenția profesorului Petracche Dima.

Prof. Petracche DIMA: În primul rînd, vă mulțumesc pentru invitația de a participa la dia'ogul organizat aici. În al doilea rînd, remarc cu bucurie maturitatea și cultura elevilor care au intervenit în acest coloană. Semne bune anul are...

Mi s-a cerut să vorbesc despre ce înseamnă să arzi pentru o idee. Astă pentru că și făuritorii artei — tema dezbatării de azi — s-au lăsat pentru a făuri opere nemuritoare. Deci, a arde pentru o idee înaltă. Înseamnă să te sacrifici pentru atingerea ei. Nu întâmplător, unul dintre miturile fundamentale întâlnite în literatura română și explicate de G. Călinescu în celebra sa „Istorie...” este cel al jertfei creațoare.

În spatele fiecărui lucru valoros stă un sir de renunțări, de privăriuni.

Propunindu-mi acest subiect, probabil că v-ați gândit la „Revista născătoare”, care și-a sărbătorit, recent, 75 de ani de existență, din care 16 numără seria ei nouă, apărută sub conducerea mea.

Indemnat de elevii de-atunci, care scriau poezii, proze, care desenau, fotograflau, meditații, rezolvau sau își punea diverse probleme, făceau experiențe și în laboratoare improvizate, în 1971, am cerut aprobarea pentru reluarea tradiției intrerupte cu 58 de ani în urmă.

Aveam entuziasm, dar n-aveam bani. Înălțărarea finierașă a invins însă și astfel cu mijloace financiare personale am scos primul număr. În ianuarie 1972. Deși era modest din toate punctele de vedere, a fost bine primit. Încurajat, am pregătit numerele următoare, sacrificând în primul rînd tot timpul liber. De-atunci, i-am dăruit toate duminicile și aștele zile de sărbătoare, toate vacanțele și, fără exagerare, și minutele pe care le fac plină la școală și în apol. (Zgomotul de fond al străzii nu mă împiedică să gândesc. Așa apar idei pentru diferite articole și formule grafice, pentru numărul astăzi în lucru sau pentru numeroase viitoare).

Gazetăria e o treabă și specifică, un sac fără fund, un fel de arderi în lanț. Ca și munca agricuitorului. Nu se termină niciodată.

La capătul acestor eforturi, bilanțul este încurajator: 136 de numere tipărite în peste 400 000 de exemplare difuzate în țară și peste hotare, aproape 2600 de pagini imprimate și — ce-i mai important — descoperirea și promovarea a peste 600 de tinere talente din România.

Am ars, mai ardem și vom mai arde și pentru ideea actului de cultură, pe care ne-am străduit să-l facem și atunci când ieșeau în lume primele numere.

Ambele direcții formează structura noii serii care se bucură de sprijin și de aprecieri dintre cele mai alese.

Înseamnă că n-am ars în zadar!

Prof. Nicolae CRĂCIUN: Consider că cel mai potrivit epilog pentru această discuție ar fi un răspuns la întrebarea de ce societatea contemporană are nevoie de oameni noi, cu o nouă vizionare despre viață, lume, societate. Să nu uităm că de-a lungul istoriei, omenirea a produs martiri, dar și călăi, că la începutul erei noastre, un împărat a dat foc Cetății pentru a-si satisface stupidă mania poetică. „Nu uităm că închizitia a decorat piețele publice cu spinzurători și autodafători, că fasciști au umplut lumea de sofisticate cupioare în care au ars milioane de oameni sănătoși, că popoarele său bătu și să-anunță de ne-nămintul strămoșesc, dar mai ales să nu uităm că ea, conștiință, mutilată și slingerindă, a supraviețuit, că violența și forța n-au putut înfringe spiritul. Credeam că cele cinci miliarde de oameni preferă haosul și mizeriei, civilizația și bunăstarea.

S. F.

Aventură în Japonia (IV)

(Urmare din nr. 139/1988)

Ne-am aşezat tabăra pe un cimp gol din apropierea clanului Kuroshio. Prevăzători, am luat alimente și băutură din băsuș de „acasă” și ne-am ospătat, fără să depăşim măsura. Pentru a fi în formă ne-am culcat mai devreme, însă eu nu am reușit să adorm. Ginduri, ginduri mi se învălmășeau fără rost, nereușind să formeze vreo idee logică. În timpul care se depănase de la întâmplarea din laboratorul acela bizar, vremea trecuse într-un ritm electrizant, iar eu am fost captat cu totul de acțiune și n-am avut vreme de o concentrare mai intensă asupra clăditei noastre aventuri. Ceva împiedica gândurile mele să se lege între ele și să formeze o teorie căt mai apropiată de adevăr. Samurai nu mai existau de prin 1868, războiul era un lucru absurd și demult uitat, cît despre clanuri, a trebuit să fac apel la destul de solidele mele cunoștințe de istorie. M-am hotărât să nu mă mai frâmbint pentru a avea moralul ridicat a două zile. Ultima ipoteză care mi-a venit în minte a fost cea a unei călătorii în timp. Da, parcă așa se mai legau faptele între ele. Of, mai exista un element ce se opunea acestei teorii: mitraliera-laser. De unde aveau acești vecchi japoanezi, dacă admitem că este reală călătoria în timp, o superarmă?...

Dimineața m-am trezit strigat de Tchi. După ce m-am înviorat puțin, mi-am imbrăcat armura și ne-am îndreptat spre locul unde urma să aibă loc confruntarea. După cum s-a decis, în prima serie trebuia să se lupte Mugurel împreună cu alți cîțiva războinici, printre care și vechile noastre cunoștințe, Tse și Gyro.

Soarele se ridicase mult pe cer, iar cînd semnalul de luptă se dădu, el luci o clipă în săbiile luptătorilor, transformindu-le în adevărate fulgeri, atât ca strălucire cît și ca viteză. Știind ce-i poate pielea prietenului meu, Mugurel, care se lupta cu dezinvoltura omului ferit de moarte, mi-am îndreptat privirea și atenția asupra lui Tse, care avea ca potrivnic un adevărat zidrahon. Pesemne că acest clan a mai avut de-a face cu sfîrșeaza de Tse, ce le dăduse mult de furcă. Cei doi luptători se tatonară un timp, ea doi cocoș, apoi, deodată, uriașul atacă prin surprindere cu o forță neobișnuită. De la primul contact, Tse se alese cu un scut sfârmat, dar care și lăcuse datoria, apărindu-l de socul care l-ar fi putut scoate din luptă. În următoarele clipe se derulară mai multe faze de luptă din care Tse rămase fără nici o armă, toate fiind smulse cu violență de loviturile brutale pe care le parase. Se părea, spre dezamăgirea mea, că amicul meu va fi invins. Cînd am văzut sabia ridicată a samuraiului clanului Kuroshio precum și zimbetul său triumfător cu care se pregătea să dea lovitura fatală am închis ochii. Ultima imagine pe care retina mea a înregistrat-o a fost cea a plecării fulgerului ce avea să distrugă pe bietul Tse. M-am gîndit că văzusem sticleria morții, dar cînd am deschis ochii l-am văzut pe Tse viu, ba încă și în gardă, iar adversarul său cu sabia ruptă, casca sfârmată și un firisor de singe pe obraz. Am înțeles că Tse evitase groaznica lovitură printr-o extraordinară eschivă și apoi, folosind ultimile, dar și cele mai de preferință arme — două nunchaku — trecuse la contraatac. Urmără mai multe asemenea atașuri date cu iuteală și îndemnare de către Tse. Uriașul arăta jalnic și și lăsî și căzind ca o movilă de carne și oase.

Al doilea cuplu era format din Gyro Bukaikoshi și un anume „samurai alb”, după cum aflasem de la Tchi, supranumit astfel datorită faptului că termina orice luptă fără vreo rană vizibilă.

(Va urma)

Lucian UŞURELU,

clasa a X-a,
Liceul „Al. I. Cuza” din Focșani

Danny îl gonește pe cei șapte bandiți (III)

(Urmările nr. 139/1988)

Nu mai e nimic de spus. Jerry Kendall își îndreaptă calul spre casa șerifului, dar se răzgindă și se duse spre Saloon. Salută politicos femele pe care le găsise în fața localului.

— Bună seara, doamnelor ! zise el vesel.

Doamnelor surisă flătate.

— Lingușitorule ! spuse Dan Parker furios. Asta crede că-i ajunge un suris ca să fie "ales" ca șerif.

— Guvernatorul a făcut la fel ! spuse Danny.

— Asta e altceva. Politicienii că guvernatorul bat mai tot timpul toba. Nu-mi place măscăria asta.

— Să oamenii ?

— "Să sperăm că nu, spuse șeriful. Dar nu mai era aşa sigur. Poate că oamenii o să cadă în capcană lui Kendall. Nu se poate să nici măcar în Vestul Sălbatic.

— Sunt curios că are de gînd ! spuse Danny.

Răspunsul nu se lăsă mult așteptat. Jerry Kendall intră în Saloon și deschide ușa.

— Bună seara, domnul mei ! salută el. Vorbi destul de tare încit să-l audă și șeriful.

In Saloon se lăsă înștiene. Chiar și bătrinul pian tâcu, pe care Mike Ross îl cumpăraseră căcăi unei luni în urmă.

— Vreau să mă prezint spuse el. Mă numesc Kendall Jerry Kendall. Puteți să mă numiți și Jerry,

— Hello, Jerry ! strigă cineva.

— Cred că știi că am venit să candidez pentru postul de șerif. Cred că Yucca Flats are nevoie de un șerif mai bun ca Ben Parker, spuse Kendall.

— Înșețatorul ! spuse Parker.

Kendall strigă tare :

— Ce-ar fi să beam un whisky ? Am să fac cinste !

Oamenii începând să strige de bucurie.

— Asta e curată înșelăcune, bombână Parker. Am să-l închid pe individul acesta.

— Nu al nici o probă împotriva lui ! spuse Danny.

In Saloon era nebunie. Toți li slăveau pe Kendall și Mike Ross avea milioane ocupate cu umplerea paharelor.

— Trăiască Jerry, strigă unul.

— Trăiască nouă șerif ! ură altul.

Kendall mai dădu o rundă de whisky.

— Știi că în Laredo am fost grozav ? strigă el.

— În Laredo ? întrebă cineva.

— Da. E un oraș foarte sălbatic în Texas. Veneau bandiții puhoi. Odată am închis o duzină de bandiți într-o singură seară.

— Nu-i adevarat !

— Să ce adevarat este ! întărîi Kendall. Oamenii de acolo nici n-au vrut să mă lasă să plec. Dar au zis de Yucca Flats și de locuitorii săi. Avem nevoie de o grabitoare schimbare a aerului.

— Trăiască șeriful Kendall !

Danny și unchiul său stăteau pe trotuar cu gurile căscate. De atâtă sperietură nu simțiseră mirosul frigurilor arse care venea din spate casa lor. Numai Mescalero fugi în casă.

— Trebuie să facem ceva ! spuse Danny. Dacă individul continuă așa, s-ar putea să ciștighe.

— Dar ce ? întrebă Ben Parker îngindurat.

Danny surisă :

— Am o idee ! spuse el. Lasă-mă numai să fac și fugi.

— Hei ! strigă Ben după el. Ce-ai de gînd ?

Bălatul însă nu-l auzi.

— L-am văzut, Mescalero ? întrebă șeriful vrînd să-l înțeleagă.

— Hei, Mescalero, unde ești ? Se întoarse și văzu cum clinele ieșea multumit din casă.

— Mescalero ! strigă el.

Clinele se ultă la el și își plecă capul. Cele două friguri din gura lui vorbeau singure. Ben Parker se infurie :

— Să asta ? spuse el. Parcă n-aș avea destule pe cap ! Se duse abătut în casă, ca să stingă focul în speranță că va salva măcar fasolea.

Între timp, Danny ajunse la casa doctorului. Danny speră ca doctorul O'Brien să nu fie acasă.

Intr-adevăr ușa fu deschisă de Daisy, flică doctorului. Daisy era în același clasă cu Danny.

— Ce-a întimplat ? întrebă ea speriată cind il văzu pe Danny ținindu-se cu milioane de buriă.

— Am dureri de burtă ! murmură el. De abia mă ţin pe picioare.

— Ai mincat prea multă fasole ! surise Daisy.

(Va urma)

PE MAPAMOND

Impresii pariziene (VI)

Venus din Milo

Cumpăr apoi de la un chioșc o hartă specială pentru turistii străini. De-acum înainte ea îmi va fi un ghid excelent doar săptămâni. Va fi singurul martor al bucuriilor și dezamăgirilor mele în Paris, chiar dacă voi întîlni alci și români, unit, din nenorocire, dorind să vadă mai mult magazinul Tati decât Opera, iar altădată, cum era familia avocatului Rosca din Tg. Jiu, mari cunoșători ai muzeelor Franței. Cu acești doritori de frumos, vom merge, din păcate, în aceeași direcție doar o zi, două, apoi ei se vor grăbi să vadă și alte obiective, în alte țări, urmând să ne întîlnim edată în Hobita lui Brâncuși, pentru a comenta cele văzute. Dar iată că planurile de acolo nu s-au infăptuit, nu avem timp decât pentru o scurtă discuție la telefon și aceea destul de rar.

Cind mi-am făcut „planul de bătălie” îmi propusesem să vizitez mai înălțatul drept al Seniei apoi cel stâng. Bineînțele că nu voi putea respecta această repartiție riguroasă, pe parcurs voi, săruiesc de pe un mal pe celălalt în funcție

de importanță obiectivului de vizitat sau de starea mea sufletească. Pentru că, deși mă credeam imun la multe, chiar dacă sun în vacarmul ce se cheamă Paris, cu milioane de oameni în jurul meu, mă simt foarte singur. Până acum „Dacia” mea a fost un bun tovarăș, de aici încolo vol conversa cu harta, strada, vitrinele, muzeile. E mult, dar nu îndeajuns. Citeodată întreb francezii (francezi), nu parizieni, pentru că aceștia din urmă sunt în vacanță în iulie și august), despre un obiectiv sau altul, mi se răspunde cu mare polițe și cu siguranță. Atunci nu mai sunt singur, dar durează așa puțin...

Sunt în drum spre Luvru, am întrebat pe cineva și-mi spune că sun aproape, alerg, îl găseșc, dar ce găsin! — este închis. Îmi propun să încep duminică — zî cu înrare gratuită — și încă o zi, doar după aceea.

Intr-adevăr, Luvrul respectă această zî gratuită, în timp ce vecinul său, „Jeu de Paume”, nu.

Fără a fi specialist în ale picturii și sculpturii sau istoriei antice, știu că trebuie să văd această capodoperă a muzeelor lumii. Sî, ca de obicei, n-am ascultat de sfaturile unora — Ah, acesti vesnici sfătuitori care ne asasinează, pur și simplu cu teribilele lor cunoștințe luate din cîteva ghiduri și care se cred îndrepătăți să-ți devină „profesorii” în ale artelor, să le rămîni și îndatorat pe deasupra! Dar să spun cîteva cuvinte despre obiectivul pe usile căruia mă pregătesc să intru. În jurul anului 1200, era o sîmplă cetate medievală construită sub Philippe Auguste într-un loc ce se numea atunci „Lupara”. Dacă de la denumirea de Lupara la Luvru e o distanță cam mare, vîna — dacă trebuie să fie și așa ceva — o poartă evoluția limbii franceze. La un moment dat, nemălavind rol militar, construcția va deveni reședință regală după unele îmbunătățiri aduse de Carol al V-lea (1360—1364). Mult mai tîrziu în 1527, la îndemnul lui Francisc I, clădirile vor fi transformate în stilul Renașterii. Meritul de a fi dat planul de ansamblu al nouului palat îl revine arhitectului Pierre Lescot. După ce se vor construi în locul numit Tuileries Mica și Mare Galerie, în secolul al XVII-lea, Lemercier și apoi Le Vau vor face să apară restul clădirilor. Ideea de a deschide un muzeu pentru public cu colecții regale, lăuate în secret, î-a venit lui Lafont de Saint-Yenne. Aceasta într-un pamphlet, propunea ca în Mareea Galerie să fie expuse toate operele de artă ce aparțineau regilor Franței. În 1763, Diderot scrie articolele „Louvre” apoi alți și alți pe aceeași temă. De-abia în 1791 se înființă „Museum central des arts”. În 1803, la și numele de Muzeul Napoleon și, în urma răzoanelor de cucerire, a adunat cele mai multe capodopere în același loc. În 1815 altădată invinzătorul Napoleon și-l obligă să returneze multe monumente. Amenâncă și reamenâncări s-au făcut și se mai fac mereu. Chiar în ultimii doi ani, datorită progresului artelor și arheologiei, creșterii neînterupte a colecțiilor, dar și a numărului de vizitatori — în jur de trei milioane anu-

PE MAPAMOND

al — muzeul s-a extins, ajungind să ocupe 25 din patru. În prezent, muzeul are şase diviziuni ale colecţiilor : Antichităţi orientale, Antichităţi egiptene, Antichităţi greceşti şi romane, Picturi, Sculpturi şi obiecte de artă, precum și un Cabinet al desenelor.

Sectia de Antichităţi orientale ne oferă o imagine cuprinzătoare a civilizaţiei Asiei antice, care am menționat mai ales parțea consacrată Mesopotamiei arhaice. Remarcăm monumente cum ar fi o colosană ridicată în 2580 î.e.n., de către Eannatum, printre Lagas, pentru a aminti cuceririle, sau aceea construită de Naram-Sin, suveranul Agadei, pentru a comemora victoria asupra barbarilor din Zagros. Spaţiul nu ne permite să descriem tot ce am văzut, iar dacă pe unele le-am trecut cu vederea sau le-am amintit în fugă, să mă scuze cititorul, dar n-am făcut-o din rea vointă. Stîm că totul în acest muzeu este extraordinar și că o carte nu l-ar fi deajuns, dar mai stîm și că, acordindu-ne aceste pagini, „Revista noastră” face un efort deosebit pentru a iniția tinerii — și nu numai pe ei — în cunoașterea splendorilor culturii mondiale.

Îmi dăs sunta — a căi sără? — că Piton a avut dreptate. Dacă as îl avut cu 20 de ani mai puțin și îl alertat, ca mulți din tinerii excursioniști, după Giovanna, Rafaël, David etc. Eu însă încerc să iau mai sistematic pentru avantajul meu și al cititorilor, presupun.

Retina a înregistrat cu deosebită satisfacție piesa care este în același timp opera de artă, dar și document istoric : Codul lui Hammurabi (1792—1750), descoperit la Susa în 1901. Înălț de 225 m, așezat cu cuneiforme, acest clădiru din piatră îngrașă reprezentă o cangă de legă, masuri excepționale lăsate de rege pentru punerea discutării și a unui compunendum exemplar. Unaspreze suntează esse statul Hammurabi în persona, rugindu-se în Iași lui Shamash, zeul soarelui și Dreptății.

Decorările assiriene din palatele Nimrud, Ninive și Khorsabad ne arată grandearea secolelor IX—VII și a oamenilor care le-au locuit, dar mai ales a lui Sargon II (721—705).

Tot în acest sector putem urmări artele musulmane provenite din Egipt, Siria, Persia.

Sectia de Antichităţi egiptene a beneficiaj de activitatea unor savanți francezi începând cu acela care a deschisă Hierogilie : Jean-François Champollion. Găsim aici numeroase ţesut, figurine, armă, instrumente muzicale diferențiate, imbreți, bijuterii, ustensile pentru servire. Dintre ţesute iese în relief însă o capodoperă a locutorilor de pe Valea Nilului : cupticul lui Gebel-el-Arak (spore 2100 î.e.n.) cu miner de fildeș, decorat cu scene de răboi și vinătoare din care se vede influența asiatică dominantă în perioada predinastică. Sigur că una din cele mai ferme către opere de artă ale veacului Egipt este „Scribul sezind” (2599 î.e.n.). Descoperită în Sakkara într-un mormânt, statueta ne arată un personaj cu pana în mână, cu papirusul pe genunchi, care se fascinează pur și simplu cu întreaga sa fizionomie, dar mai ales cu privirea plină de inteligență rămasă fixată spre cei care, probabil, îl dicta.

Epoaca cea mai strălucitoare din istoria văii Nilului este, aşa cum se vede și în

muzeu, cea a Noului Imperiu (1539—1075). Acest timp al înțepătării faraonului și a bogăției claselor conducătoare va da naștere unei arte pe drept numită „clasică”. Vizitatorul nu știe unde să-și îndrepte mai întâi privirea, intr-atăzintă sint colecțiile de interesante. Iată-o pe zeita Nejthys cu sobă și eleganță, îată un extraordinar cap în gresie al lui Amenofis IV Akhenaten (1379—1352), misurând 4 m dinasupra solului, tipică statuilor oficiale din El Amarna, efemeră capitală a Imperiului, îata-o pe zeita Hathor, glorificată în mormântul lui Sethi I (1279—1239) din Valea Regilor. Perioadele plemenești, romană și bizantină sint de asemenea bine reprezentate.

Vorbă voroi de istoricul — destul de interesant — al celor de-a treia secole : Antichitatea greacă și romană, vom spune că sculptura ce se află în aceste încaperi nu poate fi considerată în totalitate o capodoperă, nu putem să nu amintim, totuși, artiști cunoscuți ca Praxitele, Lysippe sau Agesilas din Eres. Dacă pîna acum și de aici înainte ne-am putut permisi că o omagie din galerile celebre prin care trezesc, în acel an căză nu se arătă petrula trezăre sub tăcere a celor două statue : VICTORIA DE LA SAMOTRACE și VENUS DIN MILA. Prima comemorează o victorie navală de la sfîrșitul secolului III-lea sau începutul secolului al II-lea î.e.n., a doua o capodoperă a artei antice și unul din modelele perfecte ale frumuseții feminină de la sfîrșitul secolului al doilea î.e.n. Privindu-le îli dai seama că în avansată erau sculptorii acelor vremuri și că de bine cunoșteau corpul omenește.

Colectiile din perioada română ocupă de asemenea, un loc foarte important. Serii de statui, busturi și capete, obiecte de moștenire și de mărturie al familiilor imperiale precum pictura comunității a unor epoci culturale și politice. Nu se pare că într-o altă Roma antică, oricăciună căzăuă a civilizației tuturor popoarelor. Si de acest fapt m-am convins căci, în perioadă mea, am ajuns la Roma. Fără a parafraza vechea expresie că „toate drumurileduc la Roma”, am încredințarea — definitivă la fata locului — că totul, în ce privește civilizația, de acolo ne-a venit, indiferent printr-o altă filieră. Mi-am lăsat furat de glăduri, uitând unde sănătă și ușind că poate voi avea odată sănătă de a serie și descore Roma. Deocamdată prevesc buștenii lui Aeneas, colaboratorul și genroșul lui Augustus, căzu în bazalt al Lui (Ulisse în rochiile cum își evoca pofta viciului ei, sotto lui Augustus). Capodopera acestui secol, după omul mea părere, este Apollon din Piatra (500 î.e.n.).

Bronzul, aurul și argintul, cu preluările respective, ruimează din experiența colecției de bijuterii descoperite la Boscoreale, aproape de Pompei. În sălile Galeriei Campana, colecția vaselor grecești ne oferă o panoramă completă a tuturor scolioi și stilurilor, ale ceramicii zise geometrice (IX—VIII î.e.n.). În ultima sală a acestui sortit găsim o importanță galore de figurine din pămînt ars, renomată mai ales pentru pieșele lește în epoca elenistică a atelierelor din Tanagra și Myrina.

(Va urma)

PE MAPAMOND

Intinerar caucazian (II)

Orașul are farmecul lui, imbinând armonioasă nuante ale civilizațiilor europene cu cele asiatiche, împlinite parcă de zgomotul apelor tumultuoase și piumburi ale Terekului. Ne-am despărțit de el îndreptându-ne spre Tbilisi, supranumit „Peria Caucazului”, străbătind cu autocarul cea mai frumoasă cale a călătoriei noastre „Drumul strategic gruzin” — 208 km. Poartă același nume fiindcă este singura cale de acces între cele două continente peste Caucazul Mare. A fost inaugurat în 1799 și pietruit pe toată lungimea sa în 1863.

Cea mai frumoasă trecere o constituie defileul Darial, cunoscut în antichitate sub denumirea de „Porțile Sarmatice”, care ne îndreaptă spre „Pasul Crucii” sau „Cumpăna apelor”, la altitudinea de 2359 m. De aici izvorăște Terekul spre est și cele două riuri Agvari (Albă și Neagră) spre vest și se unesc și se varsă în Kura, trecind prin Tbilisi. În îngemănarea acestor riuri montane a creat o legendă izvorată dintr-o poveste de dragoste pe care gruzinii o păstrează cu flădătate și o transmit generațiilor viitoare.

De la „Cumpăna apelor” intrăm în „Drumul Diavolului” pe o lungime de 18 km, drum foarte periculos pînă la Ananuri, loc unde se află o biserică din secolul al XI-lea, alta din secolul al XVI-lea și a treia din secolul al XVIII-lea. Ultimile două sunt în curs de restaurare pentru a fi transformate în muzeu de artă feudală.

Am făcut popas într-o foarte frumoasă stațiune montană, numită Passanauri, cu o populație formată din osetini și gruzini.

La Tbilisi am fost căzăti la Hotelul Adjara, de unde puteam privi panorama acestui frumos oraș, ce are înfățișarea unui uriaș stadion olimpic. În limba gruzină Tbilisi înseamnă „orașul apelor calde”. Este atestat documentar în anul 458, în vremea regelui Vahtang Gorgasali a cărui statuie ecvestră tronează de pe colina Metehi încorjată de un vechi cartier comercial, Avlabar. De-a lungul anilor a trecut sub mal multe ocupări, adesea dezvoltare cunoscind-o după 1924. Este un oraș modern, cu o populație de aproape 1 200 000 de locuitori de origine gruzină, osetină și 9 la sută rusă.

Aici au trăit și au creat o parte din operele lor M.E.I. Lermontov, A.S. Pușkin, Maxim Gorki și alții.

Este păstrată și amintirea poetului oriental Sota Rustaveli, autorul poemului „Viteazul în piele de tigru” — secolele XI—XII — în piață cu același nume de unde un funicular pe sine ne poartă pe colina Mătminda, 727 m, în parcul Televiziunii. La jumătatea colinelui, pe un platou, se află o biserică din secolul al XVIII-lea pe care localnicii o numesc Pantheonul unde se află mormintele scriitorului democrat revoluționar rus Alekandru Griboedov, al soției sale, Nina, și al mamei lui I.V. Stalin.

La înapoiere, am fost invitați să servim delicioasele sucuri cu gust de ciocolată, portocală, lămițe, ananas preparate cu apa minerală de Tbilisi, iar seara am vi-

zionat un spectacol folcloric gruzin, manifestare care contribuie la cultivarea specificului local.

Pe colina Sololaki am admirat o statuie feminină din metal inoxidabil, numită „Mama Gruzia”, care într-o mină ține o cupă de vin pentru prietenii și în cealaltă o sable pentru dușmani, admirabil monument, patron al orașului.

Părăsim orașul Tbilisi, nu fără a ne exprima regretul că ne despărțim de frumusețile lui și ne îndreptăm cu autocarul spre Erevan, cale de 284 km, străbătind alte culmi ale munților Caucaz de pe versantul sudic.

Drumul parcurs pe suprafață Gruziei trece printr-o zonă săracăcioasă și lipsită de vegetație.

Traversăm o parte din teritoriul R.S.S. Azerbaidjan, republică unională, cu o populație majoritară de religie musulmană, localitățile avind o înfățișare vădită asiatică.

După aproximativ două ore de mers am intrat pe teritoriul R.S.S. Armenia, cu un relief multos și impădurit, asemănător cu multe locuri de la noi.

Popasul cel mai frumos a fost la muntele Sevan pe malul lacului cu același nume, lac montan, lung de 90 km, lat de 50 km și cu o adâncime de 80 m. În el se scurg 24 de riuri, lacul fiind la altitudinea de 1914 m și din el își ia apele singurul fluviu, Razdan.

Ne îndreptăm spre Erevan, oraș care păstrează multe cartiere vechi, și spre orele 16 suntem căzăti la hotelul „Ani”, numele vechi al Armeniei.

Prima mențiune documentară a orașului este atestată din anul 782 i.e.n. sub denumirea de Erebuni — o vechime mai mare decât a Romei (753 i.e.n.).

In 1988 și-a sărbătorit 2750 de ani de existență documentară. Aceste date istorice atât de îndepărtate în timp ne-au rezisit curiozitatea și interesul de a ști mai multe despre Erevan.

Turul orașului cu autocarul ne-a dat satisfacție în cea mai mare parte.

Parcurgind mariile bulevarduri cu nume ale unor personalități ale culturii armene, am intrat pe strada Saumian, care încadrează cele 2750 de fintini arțiziene aşezate în buchete în diferite parcuri. Cel mai interesant buchet de fintini arțiziene este cel din piața Lenin, cu ajutorul căruia în fiecare seară am putut asista la adeverărate spectacole de muzică și lumină.

Pe o stradă care duce spre Academia de științe se află statuia lui Mașołt — cărturar, care în secolul al V-lea a inventat alfabetul armean compus din 36 de semne, o îmbinare între cuneiformă, greacă și ebraică. Armenii contemporani îl folosesc cu precădere în relațiile obisnuite și în școală.

Atât Muzeul de arheologie cât și cel al Erevanului — Matenadaran — păstrează interesante și foarte vechi urme ale culturii locurilor — manuscrise și incunabule, cărți rare în limbile persană, greacă, arabă, latină, turcă, rusă, gruzină, etiopiană etc., precum și două dintre cele mai vechi evanghelii din lume — sec. al IX-lea și al X-lea.

PE MAPAMOND

In fața unui pară cu flinți arțările se află clădirea postului de radio Erevan.

Piața Lenin are o arhitectură modernă, însă tuful vulcanic din care sunt construite cele mai de seamă clădiri dă o nuanță de vechi — patina vremii armonizându-se cu cartierele mărginașe și punindu-se de acord cu urmele culturii străvechi a regiunii.

Este interesant să vezi că pe o colină din partea nordică a orașului se înalță un obelisc de granit de 82 m ridicat cu prilejul Implinirii a 50 de ani de la instaurarea Puterii Sovietice și patronează acest oraș străvechi, dar mereu tânăr.

Autocarul ne poartă apoi în afara Erevanului, la aproximativ 25 km. Într-o localitate numită Echmiadzin, unde se află centrul religios al bisericilor armene — culmul gregorian, cu importante legături cu

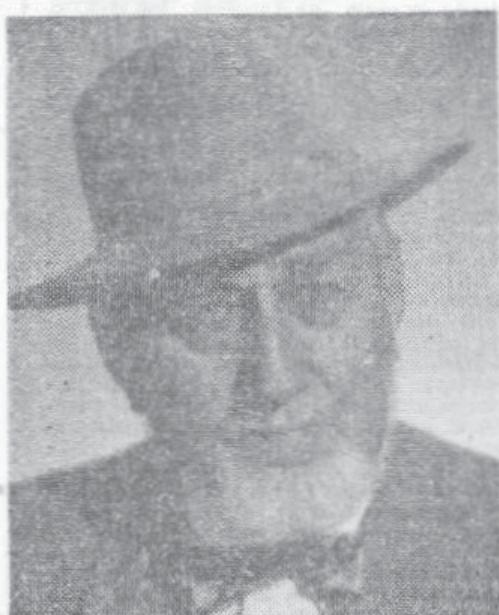
civilizațiile vechi și medievale ale Armeniei. Am putut vizita o biserică din tuf vulcanic construită în anii 301—303 — poate cel mai vechi locaș de cult creștin din lumea orientală.

Nu departe de aici se află Facultatea de Teologie Armeană — singura din lume — având o tipografie, un parc și o biserică din secolul al V-lea, refăcută în secolul al VII-lea și al XVIII-lea, cu o sculptură exterioară asemănătoare cu cea de la „Trei Ierarhi” din Iași.

Legenda, istorie, ioturi, eameni, fapte — toate ne cheamă să reflectăm la ceea ce a făurit mintea omenească de-a lungul milenilor și să considerăm că ceea ce se realizează astăzi în domeniul științei și culturii se sprijină pe experiența generațiilor trecute.

prof. Vasile PETRACHE

COLABORATORII REVISTEI

**Grafcianul
VASILE PĂNESCU**

Se cuvine, la Implinirea celor șapte decenii de viață, să rostим un cuvînt de mulțumire celui care asigură, încă de la primul număr al seriei noîi, haina din ce în ce mai elegantă cu care „Revista noastră” se înfățișează statoricilor ei cititori.

Jevial, cu chip seducător de actor american (mai ales după ce și-a lăsat bărbuța argintie), de o voioicune spirituală demnă de invidiat, Vasile Pănescu dezmente, prin toate aceste trăsături, ceea ce oîșterul de stare civilă i-a consemnat în certificatul de naștere. Numai formal este

pensionar. În realitate, n-a cunoscut și nu cunoaște odihnă fizică și intelectuală. Mereu e în acțiune.

Deși-i amator, grafcianul nostru e o prezență activă în viața artistică din acest colț de țară. Iar dacă ne gîndim și la preocupările sale filatelice, nu numai de colecționar, ci și de autor de publicații dedicate acestui domeniu de... marcă și de participant la expoziții naționale și internaționale, datele problemei se schimbă, bineînțeles, în favoarea sa.

Portretele scriitorilor tipărite de noi pe coperta I-a revistei s-au impus printre cele mai reușite lucrări ale genului. Cu migală chinezescă, izbutește să dea viață chipurilor infățișate, depășind modelele de la care a pornit (fotografii, desene). Diferența esențială o dă raza de lumină interioară care licărește în privirea celui creionat.

A desfășurat o activitate deosebit de complexă: 12 ani a fost aviator-pilot; 18 ani, pictor-desenator la „Decorativa”; peste 10 ani, grafcian la ziarul „Milcovul”; a cîndus revista „Sfinxul din România” (1945—1947), iar în prezent scoate un „Buletin de maximafilie” tematică. În 1932, N. Iorga i-a înmînat premiul „Tinerimii române”, în cadrul unui concurs de literatură. Unele exponate filatelice, precum „Dacoromania” și „În spiritul lui Coubertin” au fost distinse cu medalii în rang de aur.

În acest moment aniversar, nu-i dorim decât să participe și la scoaterea numărului omagial din 2012, cînd „Revista noastră” va atinge veacul de la fondare...

P. D.

ANIVERSARI

Centenar**ALEXEI MATEEVICI
(1888-1917)**

La 16 martie a.c. s-au împlinit 100 de ani de la nașterea poetului ALEXEI MATEEVICI, autorul celebrei poezii „LIMBA NOASTRĂ”, odă și elegie emotională al celui de al doilea poet mesianic al literaturii noastre, după Octavian Goga.

S-a născut într-un sat moldovenesc, la Lăinari pe riu Botna. Viitorul poet desculț dintr-o familie de intelectuali de cără, părintele său era preot și se numea Mihail Mateevici de obicei răzăscă, iar mama, Nadejda Neaga, era din Căusani.

La vîrstă de cinci ani, familia sa se mută în satul Zaim unde-si petrece anii copilăriei și o parte din adolescență.

Copilul era simitor, delicat și adine iubitor de părinti, mai cu seamă de mama lui. El se tinea totă ziua de ea și-i cerea să-l spună basme cu feți-frumoși și Ilene Cosinzeni.

Era bolnăvicios, jucările nu prea-l interesau, dar îl plăcea să descifreze litere din cărți și zlare. Cum învăța o literă se aseza pe divan și o arată mamei. Cunoște din primii ani de viață deopotrivă slovoile românești sau cele slavone ale alfabetului rusesc.

După ce a isprăvit școala primară, urmăzu învățămîntul clerical la Chișinău, adică școala duhovnicească unde se disting la orele de literatură sau filosofie.

Încă de pe băncile liceului, el a colaborat cu versuri originale, la „Luminatorul” condus de Emanoil Saviliță.

Alături de literatură și filosofie, din această perioadă, mai datează și pasiunea sa pentru studiul limbilor străine, cele clasice (latina și elina) sau cele moderne, franceza, italiana, germana sau engleză.

In anul 1910, terminind clasele medii, clericale, ca sef de promoție, este trimis ca bursier să-si continue studiile la vestită Academie Teologică din Kiev, fondată de asemenea de un român, Petru Movila.

Aici, în capitala Ucrainei, împreună cu alți studenți români (munteni, moldoveni, transilvăneni) care-si efectuau studiile acolo, precum : Grigore M. Ionescu, Stefan Berechet, Simion Murafa, Al. Singureanu, Stefan Clobanu, pune bazele societății istorico-literare „Deseptarea”. Permanent, își imbogătea biblioteca și cu cărți primite de la București sau Iași.

Sfîrsind Academia în 1914, este numit profesor de limbă greacă veche la seminarul pe care-l absolviște cu ani în urmă, fiind, așa cum am mai spus, un poliglot deosebit.

Din această perioadă datează colaborările intense cu versuri originale și traduceri la periodice ca „Luminatorul”, „Cuvînt moldovenesc”.

In 1916, este trimis ca preot militar pe

frontul Mărășestilor. În brigada 71 de artilerie rusă.

In timpul că s-a aflat pe front, în Moldova, se întâlnea adesea la Iași (pe atunci cap târgă târili) cu Octavian Goga și M. Sadoveanu, care prin talentul și operațile lor, îi vor înruri în creațile sale poe-

tice din această perioadă.

Dar Alexei Mateevici, în timpul acesta se imboinăveste de febră tifoidală. În situația acasta, se întoarce, în 1917, la Chișinău, la un Congres al învățătorilor, cind scrie și cea mai frumoasă poezie a sa, „Limba noastră”. Imboinăvindu-se și mai greu în timpul luptelor de pe Siret, toamna, în același an, revine la Chișinău. La 13 august 1917, copaci s-au scurtați o dată cu vîata, cu sufletul lui, nu de tuberculoză cum mureau poetii atunci, ci de tifos exantematic.

Opera sa poetică a fost editată de profesorul P. V. Hanes, în volumul postum, intitulat „Poezii”, publicat în 1926, la Editura „Casa Scaalelor”.

După cum se vede, la încă 30 de ani, Alexei Mateevici n-a putut să-si dezvăluie, în toată măsura, talentul de raspod al maselor, dar creația sa lirică, relativ restrinsă ca volum, înseamnă un document artistic ce reflectă nevoile, durele și năsuințele târânmii și lupta poporului nostru pentru apărarea culturii și limbii naționale, în timpul frâmintărilor petrecute în primele decenii ale secolului nostru.

Din anii copilăriei, Alexei Mateevici a fost atras de frumusețile limbii povestilor și baladelor populare românești, au-zite deopotrivă de la mama lui sau de la bâtrânilor satului.

O dată, însă, cu descoperirea comoriilor infundate în adincurile limbii strămoșesti, a cunoscut și durerile târânmii noastre, supusă egal aspirației burgozo-moșierești autohtone, cit și celei străine.

Chiar din anii tinereții i-a fost să fie aproape de greutățile „bietului plugar” de toti acei ce „pe a lor spinare tărtin”.

Scriitorul a debutat, cu priză, prin schita „Toamna”. Către anul 1907 începe să se manifeste ca poet social. Versul său melodios poartă effiga ecoului viu al misiunii revoluționare târânești de la începutul secolului și totodată respiră dirje-nia și energia insuflitoare a acestei târânmii trezite la luptă pentru pămînt și libertate.

Poetul cheamă la răscosă, la innoire și la dreptate.

Poezii ca „Dorul”, „Cintecul zorilor”, „Târâni”, „Eu cint”, „Tara” și altele alcătuiesc oglindă morală a tînărului bard care a simțit chemarea și și-a asumat sarcina de a cristaliza în scrierile sale părerile și năsuințele poporului. Acestea

formează un ciclu liric, caracterizându-se prin comunitatea problematicii. Accente din poezia „Eu cint”, ca și din „Cîntecul zorilor”, prin care poetul tine să-si afle se astădinea, să-si exprime deschis simpatiile și să demonstreze frâne de căre parte a baricadel se afilă el: „Eu cint pe acel ce-n jug și chin pe-a lor spinare tara tin / Care-n robie și neraz / Voinici, puternici au rămas”, constituie coordinatele unui adevărat crez liric.

Tema aceasta a tărâmului care se trezește la lupta pentru pămînt, pentru dreptatea socială se oglindeste și în poezia „Tărâni”, precum și-n „Tara”, unde se aude glasul tărâmului care-si dă seama de nedreptățile sociale și care, cu hotărrire cere nu numai pămînt, ci și drepturi și libertate.

După cum se vede, Alexei Mateevici a răspuns roadeaună la durerile tărânilor, îmbrățișind-o și îndemnind-o la luptă.

Vîltoarea primului război mondial îl trîndește în campanie. Frâmintările sociale provocate de războiul imperialist îl îmrozăpătează gindurile și speranțele. Începe astfel o nouă etapă în evoluția liricii sale.

In transele de la Mărășești, Mateevici va scrie versuri. În unele din ele, se reflectă dificultățile indurate poporului nostru în acele clîpe, când nemții ocupaseră Muntenia și Oltenia, reducându-se România la teritoriul unei părți a Moldovei.

De pildă, poezia „Deasupra Tîrgului Bîrлад”, scrisă cu o lună înaintea morții, la 16 iulie 1917, exprimă dorința sa arătoare de a se sfîrși războiul, blestemindu-l pe agresorii germani și mai ales

pe vinzătorii de patrie: „Afurirea cădă, sfinte / Judecătorule părinte, / Pe cei ce ne-au vindut / Si robi năvălei ne-au făcut”.

Cu o lună înainte, în iunie 1917, el avea să scrie poezia Limba noastră, cea mai de seamă poezie închinată limbii române, operă care-l asază, așa cum am spus în rîndul „marilor rapsozi ai neamului”, asemuit de G. Călinescu cu Eminescu, prin faptul că a stiut să scoată „atât mireasmă din ritmuri poporane”.

Alexei Mateevici a fost și un traducător redusabil din literatura rusă și un nume din marii români: A.S. Pușkin, Aleksei Tolstoi, Lev Tolstoi, M. Gorki, Dostoevski etc.

Personalitatea poetului este prezentată ampuț în dicționare, encyclopedii, istorii literare sau exegize.

Istoricul literar sau filolog ca: Ovid Denusianu, Eugen Lovinescu, G. Călinescu, St. Clobanu, P.V. Hanes, Dimitrie Murărescu, G. Cardas, Gabriel Drăgan, B. Cazacu, Al. Piru, C. Clopraga, D. Micu, Ion Rotaru, R. Flora îi au acordat spații de seamă în cărțile sau studiile lor.

Prozatori, precum George Doru Dumitrescu în volumul memorialistic „Orășul din amintire” sau D. Iov în „Priveții basarabene” sau poeti ca Octav Sargent sau Nicolae Dabija îi au evocat cu deplină emție.

La capătul celor spuse, Alexei Mateevici, prin lirica sa socială, prin piesa antologică, „Limba noastră”, rămîne un mare poet al literelor române.

prof. dr. Victor STOLERU

Limba noastră

**Limba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată
Un șireag de piatră rară
Pe moșie revârsată.**

**Limba noastră-i foc, ce arde
Într-un neam, ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.**

**Limba noastră-i numai cîntec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.**

**Limba noastră-i graiul pînii
Cînd de vînt se mișcă vara;
În rostirea ei bătrînii
Cu sudori sfîntiți au țara.**

**Limba noastră-i vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri,
Și, citindu-le-nșirate,
Te-nfiori adînc și tremuri.**

**Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.**

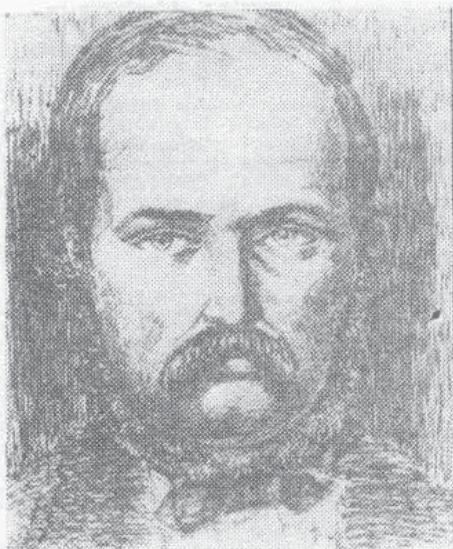
**Limba noastră-i limbă sfîntă
Limba vechilor cazani,
Care-o plîng și care-o cîntă
Pe la vatra lor tărâni.**

**Stringeți piatra lucitoare
Ce din soare se aprinde,
Și-ți avea în revârsare
Un potop nou de cuvinte.**

**Nu veti plînge atunci amarnic
Că vi-i limba prea săracă,
Și-ți vedea cît e de darnic
Graiul țării noastră dragă.**

**Răsări-va o comoară
În adîncuri înfundată,
Un șireag de piatră rară
Pe moșie revârsată.**

COMEMORĂRI

1. Portret biografic

In posurmele eminesciene, în care poetul revoluționar pasoptist apare adeseori ca erou romantic, găsim sănseza unui portret biografic al lui Andrei Mureșanu: „Prea bun pentru-a fi mare, prea mic / Viata-mi, cum o duce tot omul de nimic. / Supus doar ca nealții la suferințe grele, / Unind cu ele stirea nimicniciei mele”.

Vîitorul poet s-a născut la Bistrița, în 19 noiembrie 1816, ca mezin al familiei lui Toader și Eftinia Muresan. Primele notiuni de învățătură le primește în casa părintească, de la un tânăr stiuitor de carte, Dânilă Dobas. El inseamnă, în biografia lui Andrei Mureșanu, ceea ce reprezintă Tanăsuca Mocodean în formăția intelectuală a lui Coșbuc. Studiază apoi la gimnaziul piaristior, pe bâncile căruia învățase cu cîteva decenii înainte, Gheorghe Sincal. Era o instituție de învățămînt în care studiul limbii latine și al limbii germane erau la mare cîste. Andrei Mureșanu a fost unul dintre elevii sîrguinicii ai gimnaziului, desă presupunem, disciplina austera a cursurilor, era pentru tînărul școlar, inhibantă. Găsește un refugiu consolant în spectacolul atrăgător al jocurilor populare, în comoara creației folclorice, și chiar va improviză versuri și strigături populare, ca mai tîrziu George Coșbuc. Desi influența folclorului este destul de stabilă în creația sa poetică, publicistica lui culturală își are izvorul mai adînc în acest prim contact cu poezia populară. În 1832, la îndemnul profesorilor este trimis la studii la școala Blajului, care înființate în 1754, trăiesc acum, la începutul secolului al XIX-lea, al doilea moment de elevație didactică, având profesori ca Timotei Cipariu, Silviu Bărnuțiu, Ioan Rusu, Demetru Boier, pentru puțină vreme Gheorghe Bărnuțiu. Toti biografilii poetului acordă acestui moment o importanță deosebită. În ce ne privește, n-o să spunem ca unul din ei (I. Ratiu), că pe Andrei Mureșanu „înțai Blajul l-a format”, nici n-o să spunem ca altul (N. Georgescu-Tîstu) că momentul blăjean („Trecerea prin flăcă-

125 de ani de la moartea lui Andrei Mureșanu

rile Blajului”) corespunde unui veritabil purgatoriu în evoluția poetului. Dar cîteva din coordonatele fundamentale ale activității sale se fixează acumă. Erau încă vîi ecurile Scărilor Ardeleane, iar influența ei se prelungeste la dascălii Blajului din prima jumătate a veacului trecut într-o continuitate firească, de a doua generație. Cunoasterea trecutului istoric, plin de suferințe și urmări, al Transilvaniei, dragostea de limbă, ca semninalenibil al flinței și identității naționale, prețuirea creației populare se statornăsc acumă în universul său spiritual și-l direcționează activitatea creațoare. În 1838, cînd Barit are nevoie de un ajutor, în munca sa culturală, didactică și publicistică la Brașov, se gîndeste să-l recruteze dintr-un învățător blăjean, și-l solicită pe Andrei Mureșanu. Învățătorul blăjean este fîncinat de perspectiva colaborării cu Barit și se grăbește să-i transmită, printr-o scrisoare, acordul său. Începe acum perioada cea mai rodnică din activitatea sa, prima perioadă brașoveană (1838–1850). Timp de doisprezece ani este profesor și gazetar-alături de Barit. Nu stim dacă la Blaj a scris versuri, dar debutul său adeverat acumă se petrece, la cîteva luni după descinderea în Brașov, în coloanele „Foli pentru minte, înîmă și literatură”. A fost un dascăl de vocație astăzi la Scoala românească din Cetate, cît și la Liceul romano-catolic, unde a lucrat alături de Iacob Mureșanu. Sub îndrumarea lui Barit, își desăvîrșește educația estetică, la contact cu scriitorii din Principate, iar poezia lui evoluează de la elegia eroică minoră la poezia socială și patriotică, la meditație și înin, specii literare în care a izbutit cîteva creații rezistente. Acum cunoaște o glorie, fără precedent în cultura noastră, ca autor al **Răsunetului (Deșteaptă-te, române)**, care asociaț cu o melodie de Anton Pann a devenit imnul Revoluției de la 1848.

Stabilit la Sibiu, după 1850, pentru Andrei Mureșanu încep avataurile biografice. O slujbă anostă, de funcționar cehovian — concepșist gubernial — îl prefacează zile cenusii, de o exasperată mo-

COMEMORĂRI

notonie. Poetul scrie în poezie cel puțin, lucruri nesemnificative, iar semnele unei grave depresiuni sufletești și mincareză adinc sănătatea. În aceeași vreme, Craju Muntilor era încercat în Apusenii lui dragi, de o melancolie fără leac. O vreme Andrei Mureșanu a nutrit gândul să treacă grabnic „Carpății cel mindri” și să se stabilească în Principat, ca atâtia dintră cărturari ardeleani. Renunță la acest proiect, revine în Brașovul anilor săi de glorie, dar cu toată gria lui Barit, poetul nu mai reușește să înceapă cu adevărat o activitate creațoare, și tot mai înneagrăt sufletește, se stinge din viață la 11 octombrie 1863.

2. Andrei Mureșanu — poetul Revoluției transilvane de la 1848.

Primăvara anului 1848 îl găsește pe Andrei Mureșanu printre acel „bărbati ai datoriei” care voiau să înființeze seculară înrobire a românilor transilvăneni. Participă, ca atâtia cărturari pasoptiști și revolutionari, la marea adunare de pe Cimpia Libertății din Blaj din 3/15 Mai 1848, slăvită de Bâlcescu în cuvinte de vibranță odă: „Zi de lumină, de libertate și de mărire română”. Se afirmă chiar (V. Netea) că poetul ar fi deputul Jurământului pe Cimpia Libertății, prin care se arată că „națiunea română s-a declarat și proclamat națiune de sine stătătoare”. Ca și Bâlcescu și Alecsandri, slăvescă zina de 15 Mai 1848, entuziasmandu-se de spectacolul solidarității naționale inspirator de nădejdea libertății sociale și naționale: „Mărcă-i serbare, cind frății d-un singe / Se leagă-ntr-o sine, prin viu jurământ / A nu lăsa orădă și nici a se-nfringe / Mărmînea străbună și dreptul cuvint / De astăzi blestemul contras din vechime / S-a sters ca și umbra, ca norii prin vînt / S-intocma ca floarea, răsari, românlime / Pe brațele glorii în vechiu-ți pămînt”. Dar participării pe Cimpia Libertății li datorăm cunoșterea lui Andrei Mureșanu, poezia Un răsunet, cunoscută îndeobște cu titlul Începutul de vers *Destecăță-te, române*. Este „un epos” sau „un răsunet” armean în poezie lui V. Alecsandri *Destecăță României*, publicată numai cu cîteva numere înainte în *Foaie pentru minte, înțimă și literatură*. Însotită de melodia unui muntean — Anton Pann — versurile unui ardelean, Andrei Mureșanu, erau sortite de la început să devină un manifest al unității naționale. Este poezia emblemă a momentului pasoptist în literatură română. Gloria ei eclatantă a determinat etichetarea lui Andrei Mureșanu, ca „autor al unei singure poezii”. Caracterizarea, fie că de strălucită, este foarte simplificatoare, dar greu de dezrădăcinat din constiția cititorilor. Trebuie să adăugăm însă că este „o poezie nemuritoare”, care a cunoscut aprecieri superlativ, aproape îninice, de la toti comenatorii operelor lui Mureșanu. „*Destecăță-te, române*”, scrie Goga, a fost trimită fermecată prin care anul patruzece și o săptămână al neamului românesc și-a strigat lumii avîntul soare ideal... expresia de înalt talent literar al curentului de idei ce îndrumă literatura ardeleană în acest timp”.

Bâlcescu a numit-o *Marseilleza românilor*. Izvorul poeziei se află în Discursul lui Simion Bărnuțiu, pagină antologică a creației românești, rostit în 2/14 mai 1848 în Catedrala Blajului. În fond, *Un răsunet* este un discurs versificat. De la începutul „ex abrupto” și pînă la interogativile retorice, de la timbrul de alarmă sub formă de jurămînt sau legămînt și pînă la frecvența indemnurilor — imperative, totul respiră în această poezie aerul unui înflăcărat discurs. Ca și Simion Bărnuțiu, poetul evocă mindria originii române, ca argument în dinamizarea energiilor patriotic ale contemporanilor: „Acum ori niciodată să dâm dovezi la lume / Că-n astă miini curge un singe de roman / Si că-n noastre plepturi păstrăm ca fală-n nume / Triumfător în lupte, un nume de Traian”. Gloria trecutului istoric este invocată din aceleași motive, dar să observăm, că spre deosebire de Alecsandri, la Andrei Mureșanu, unitatea neamului este reclamată dintr-o perspectivă națională mai largă și mai clară. Figurile voievodale exemplare sunt Mihai, Stefan, Corvin, iar indemnul la unitatea națională e formulat memorabil: „Român din patru unghuri, acum ori niciodată / Uniti-vă în cuget, uniti-vă-n simțiri”. Pericolul răoului limbii, o altă idee fundamentală a poeziei, este denunțată în termeni asemănători cu cei din discursul bărnutian și prefigură poezile cunoscute ale lui Cosbuc și Goga pe această temă: „N-aiunse lătaganul barbariei semilune / A căruj plângi fatală și azi le mai simtim / Acum se-ncearcă cruzii în oarba lor trufie / Să ne răpească lumbă, dar morți numai o dâm”.

După înăbușirea revoluției, în care au căzut atâtia voinici care au dovedit că intr-adevăr „In astă miini mai curge un singe de roman”, Mureșanu a publicat oda funebră *Către martirii români* (1850), închinându-se cu smereenie în fața amintirilor lor: „Dormiti în oscă umbre martirilor Românelor / Ce-ati înărăsat pămîntul cu singe de eroi / Bătrînii cărunci cu vază, vol floarea tinerimel / Ce-n lupte singeroase căzînd, v-ati rupe de noi / ... A voastră brave fapte sint scrise-n istorie / Iar dulcea suvenire în înimi de roman / Mihault, Luna, Bradul, au dat doavă vie / Că nu e las românum, nu fugă de dusman!”. Aceasta a fost una din ultimele poezii citabile ale lui Andrei Mureșanu, fiindcă de acum înainte, părăsind Brașovul pentru a se stabili la Sibiu ca tradător oficial și redactor al buletinului guvernului transilvănean. Inspiratia sa va secătui, contaminându-se în genul făcă și conventional și odior omagiale și al epitafulor. Prin creația sa majoră, Andrei Mureșanu a intrat în conștiința națională ca poetul Revoluției transilvane de la 1848. (O coincidență revelatoare face ca în anul în care am aniversat 140 de ani de la Revoluția din 1848 să comemorăm cinci pătrate de veac de la moartea lui Andrei Mureșanu). Așa l-a văzut Eminescu, care în poema *Epigonii* îl dătulește imaginea unui poet revoluționar și tribun, a unui cintăret profetic: „Preot destepărărilor noastre, semnelor vremii profet!”.

Ion BUZĂU

MITOLOGIA GETO-DACILOR – noi posibilități de înțelegere

In legătură cu mitologia geto-dacă domnește pesimismul gnoeologic: părerea obișnuită este că astăzi, din lipsă de date, nu ne mai putem face o imagine clară și exactă asupra ei.

Or, lucrurile nu stau chiar așa. Avem informații antice (izvoare scrise) suficiente de amănunte despre cea mai proeminentă figură a pantheonului autohton, Zamolxis sau Zalmoxis, se găsesc știri referitoare la mitologia traciilor în general, iar nu de mult cercetătorul român I.H. Crișan (*Spiritualitatea geto-dacilor*, 1986) a demonstrat atestarea iconografică. În arta Daciei, a unui Mare Zeu de tip Zeus (Jupiter) și a unei Mari Zepte. De asemenea, se cunosc sute de reliefuri sculptate reprezentând divinitățile numite convențional Călărețul Trac și respectiv Cavalerii Danubieni, din sec. 2–4 e.n. La aceste surse directe trebuie adăugate unele indirecte, oferite de folclorul românesc: teme și motive mitologice, personaje etc., care nu sunt de origine latină ori creștine, nici imprumuturi de la popoarele cu care daco-românii au venit ulterior în contact. Munca de triere a acestor elemente și de raportare a lor la rădăcinile trace ancestrale (uneori, încă mai vechi) este abia la început. Structura mitologiei geto-dace se lasă, deci, întrevăzută și, ca atare, poate fi descrisă, cu un coefficient mai mic sau mai mare de certitudine și cu inevitabilită subiectivitate.

Vom încerca să alcătuim o scură sinteză, la nivelul actual al problemei.

Mai întâi, e necesar să reținem că, datorită unei adeverărate simbioze traco-greciști în mileniu II I.e.n., un număr impresionant de divinități trace au fost preluate de greci și păstrate în pantheon lor, unde ocupau poziții importante — lucru, de altfel, recunoscut de tradiție Eladel. Este vorba de Dionysos, Apollo, soția sa Artemis (numita de traci Bendis); Ares, apoi Leto (mama lui Apollo și a Artemidei), Asclepios (fiul lui Apollo). Semetea (mama lui Dionysos); poate chiar mesagerul zelor Hermes și Hera, soția zeului suprem. Faptul asimilării lor era deja înălțat în epoca lui Homer, dar urme ale discriminării se mai întâlnesc încă în Ilada. Pe de altă parte, s-ar putea că unele din divinitățile amiofile (Dionysos, Hermes, Hera) să fie pretrace și pregreciști, caracteristice spațiului egeo-meditanean.

Despre traci, Herodot (Istorie, IV, 7) ne spune că: „singurul zei pe care îl săvăsesc sună: Ares, Dionysos și Artemis. Dar regii lor, fără celalăți, cinstesc Indo-sibii pe Hermes și jura numal pe el, susținând că se trag din acesta”. Ceea ce înseamnă că, în vremea când trăea el (cca 484–423 I.e.n.), structura pantheonului trac se înfăisa cu aproximativ (și pentru un ochi străin) astfel: o triadă de zei masculini și o zeță. Să „părintele istoriei” îl trece în revistă cu numele lor grec, lăsindu-ne să ne întrebăm dacă nu cumva era același în limba tracă (dat fiind că toți sunt susceptibili de a avea această origine), ori purtau altul, complet diferit. Se stie că Dionysos se mai cheme și Sabatos etc., Artemis — Bendis..., însă surprinde și nemulțumeste inexactitatea listei deoarece: 1) „soara” e prezentă, dar „fratele” (Apollo) lipsesc, și totuși cultul solar e atestat arheologic; 2) nu sunt amintiți Semetea și Cybele, sigur trace (și frigiene) și că nu sunt și ca personalitate; 3) nici istoric — tot antic și tot grec — vorbește și de alte zeități (de exemplu, Dionor din Sicilia — cca 90–20 I.e.n., —, în Biblioteca istorică, I, 94, 2, sunte că, la getii Zamolxis pretenția că orășinele lor „zeul său zeul lor”); 4) mai sunt nomeniți (în inscripții) zei traci precum: Zhelsurdos (zeu al fulgerului), Derzelas, Dabatopelos, El'osaros etc. Hoțărât încru, nu ne putem încrede în grec, dar nici dispensa de el. Înțelesă formeză baza noastră informativă.

Revenind la lista herodotiană, consimțăm și că mai mare defect al ei, care ne afectează și că mai mult: nu ne dăm seama dacă autorul se referă inclusiv la geto-daci, care în timpul acela începuseră să se diferențieze puternic de traci din sud. E drept că el se ocupă pe larg, în locul potrivit, de figura centrală a mitologiei strămoșilor noștri, Zamolxis, însă îl numește *datmon* (adică o ființă intermediară între om și zeu) și, prin urmare, s-ar putea să se subînteleagă că adevaratul zeu geto-dac sînt tot cei din triada Ares — Dionysos — Hermes, plus femeina Artemis.

Lufind ca punct de plecare această ipoteză, am ajuns la concluzia că unul din trei cei trei este Marele Zeu descoperit de I.H. Crișan. Confruntarea trăsăturilor (atributelor) ne trimite fie la Ares, fie la Hermes (dacă — așa cum a presupus italianul R. Pettazzoni — Herodot n-a ignorat existența zeulului solar la traci, dar l-a identificat pe Apollo Hyperboreu cu Hermes). Acești „frați” divini își împărtășeau sentimentul religios al autohtonilor, unul îndeplinind și funcția de zeu suprem. Faptul ar corespunde ideologiei tripartite a indo-europenilor (G. Dumézil), reflectind cele trei clase fundamentale: preoți, războinici și oameni liberi. Între care primele două erau privilegiate. Hermes — zeul regilor — ar fi deci și al preoților (uneori, marii preoți au cumpărat și funcția de rege: Zamolxis, Decenetus, Comosicus), asadar zeu suprem: Ares — zeul aristocrației militare; iar Dionysos — al maselor mai înstărite. Însă numele lor dace ne rămân necunoscute (s-ar putea ca Hermes să se fi numit Sarmis, potrivit unor inscripții ce apar pe monede, și ca lui să-l fi fost dedicată capitala: Sarmizegetusa).

Această situație s-a repercutat, probabil, în conștiința generațiilor următoare.

căci găsim în reliefurile sec. 2-4 e.n. (se pare că și mai vechi) imaginea a doi călăreți în raport cu zelitatea feminină (Cavalerii Danubieni), pe de o parte, și a unulu singur (Călăretul Trac), pe de alta. Or, e lesne să vedem în ultimul pe zeul suprem, iar în primul pe celalății doi „frați”. (De altminteri, Hermes a și fost assimiliat de invățătil moderni cu Călăretul Trac). Însă ei trebuie să-și fi disputat supremația și uneori să-și fi schimbat locul în panteon și în reprezentările plastice. Așa de pildă, atunci cind imaginea Călăretului Trac este însoțită de a altor divinități, pedestre, și printre acestea se recunoacă, datorită infățișării (atributelor) sau a inscripțiilor, Hermes și Dionysos, și evident că Ares apare în calitate de Călăret; Trac. Vasăzică, identitatea făpturilor mitice prezente în reliefurile respective depinde de poziția socială a celui care a înființat monumentul și de momentul istoric. În sfîrșit, credem că această trinitate și ecoalui „conflictelor” sale s-au păstrat în folclorul românesc, mai ales în basme și în Miorița: Făt-Frumos este „trădat” de frații săi mai mari, invâldosi, lăsat pe tărîmul ceialalt sau chiar „omorât” (cineodată, acest rol îl joacă tovarășii năzdrăvani, uriașii Sfârmă-Platră și Strîmbă-Lemne); iar clobanul mioritic se afișă pe punctul de a fi „ucis” de tovarășii (uneori îl se spune „frați”, „veri primari”) săi. Pentru noi, nu încape îndoielă că Făt-Frumos și clobanul săi sunt pe postul Călăretului Trac (care, printre altele, avea rostul de a conduce suflurile morților pe lumea cealaltă), în timp ce frații „trădători” sau „asasini” tin locul Cavalerilor Danubieni. Să, inițial, nu era vorba de nici un conflict, ci de inițierea misterică, „incununarea” celui mic de către cel mare, inițiere și consacrare care comportă o moarte simbolică, simulată, Bineînțelea, poporul și-a avut propriul său „candidat” și l-a favorizat — deci, zelitatea sa supremă nu trebuie neapărat să coincidă cu a grupurilor privilegiate.

Am lăsat intenționat la urmă problema încărcării lui Zamoixis în structura schițată mai sus. Așadar, cine era el și ce nod de semnificații personifică în mitologia (religia) dacă-geților?

Analiza detaliilor consemnate în antichitate, prin prisma scenariului inițierii reconstruit de emnoi, ne-a condus început cu început la cîteva rezultate vrednice, poate, de comunicat.

Majoritatea scriitorilor antici care s-au ocupat de Zamoixis și o parte din cei moderni l-au considerat un personaj real (ar fi fost sciac al lui Pythagora, ar fi călător în Egipt, ar fi deținut și funcția de rege etc.), dar acest lucru nu se susține decât dacă avem în vedere vreunul din marii săi preoți ce-l va fi sistematizat cultul și a ajuns ulterior să fie identificat cu zeul. De fapt, Zamoixis pare un străvechi zeu de obicei egeo-meditaneană și micro-asiatică, în evoluția căruia se disting trei etape. În prima, ar fi reprezentat o forță cosmică primordială, nediferențiată, care a generat din sine viață și univers, sub forma principiilor Cerului și al Pământului. Cei mai bine este ilustrată această etapa de zeita frigiană Cybele, ce ar fi fost ab inițiu un monștron hermafrodit, Agditis, căruia zeii l-au prelevat organele sexuale bărbătesc și le-ar fi aruncat pe pămînt. Din acestea ar fi răsărit un migdal și filia unui zeu fluvial ar fi mîncat din fructele lui, răminind gravidă și nascind pe zeul vegetației Attys, viitorul iubit și soț al Cybelei. Or, numele acestea este identic cu al fațetelor mai vechi a lui Zamoixis, Gebeleizis, și amindouă se înrudesc lingvistic cu egipteanul Keb/Geb (zeul masculin al pământului), dar și cu hittita Kubaba (mama zeilor), steocretana Kubaba, poate hurritul Kumarbi și alți idoli mesopotamieni, iar în fundal cu sumeriană Ki, greaca Gala (Gela, Gé). Sovâlala masculin/feminin nu face decât să sublinieze hermafroditismul originar.

Din categoria amintită apar două tipuri complementare de divinități: tipul Cronos (de care mai aparțin Saturn, Enil, Geb, Kunarbi etc.), ce păstrează unele trăsături monstruoase ale forței generatoare, și tipul Attys (cf. și Dumuzi, Tamuz, Adonis, Dionysos, Osiris etc.), ce personifică moartea și renășterea vegetației și tinde să se umple de simbolism solar. Zamoixis prezintă analogii frapante cu amindouă aceste categorii. Iar în urma lor matca rămîne să exprime glăia eternă, substratul cosmic și teogonic.

Nu știm exact pînă la ce nivel Zamoixis s-a numit Gebeleizis (de fapt, accesula nu-i cunoaștem nici genul). În orice caz, la un moment dat a intervenit din spire N (E) o suprapunere, o traducere și Cybele a devenit Semele (Zemelet) — din rădăcina indo-europeană *ghemel* — „pămînt” —, iar Gebeleizis — Zamoixis (cf. și numele zeului lituanian al pământului, Zjameiuk/Zemeiuk). De notat că Dionysos, care figurează în lista herodotiană, fiind fiul Semelei este numit „fîresc Semeleius și că, pe de altă parte, e atestată și o zeită Zamoixis, ceea ce dovedește că Dionysos și Zamoixis sunt un fel de gemeni și că locul ultimului în panteonul trac trebuie să fie acolo unde era și Dionysos. Probabil erau variante teritoriale ale același zeu, însă cu timpul evoluzează pe traectorii diferite și Zamoixis ajunge să aibă trăsături comune mai degrabă cu Apollo și Hermes.

Dar să scrutăm mai atent caracteristicile divinităților din „a două generație”, de tip Cronos și de tip Adonis, responsabile și de diferența Zamoixis/Dionysos. El întrețin puternice relații cu matca-pămînt, asaiteză „cerul” și vor să î se substitue, intruchipează timpul și stăpînește post-existența paradisiacă (tipul Cronos), simbolizează adesea „aerul”, ce separă și totodată unește Cerul și Pămîntul (Zamoixis a fost comparat și cu Hera), sau reprezintă energia vitală (cosmetică), viață și moartea simultan. Intunericul și lumina, timpul și durata și.m.d. (tipul Adonis). Observăm cum, din amindouă direcții, Zamoixis tinde să-și asume toate elementele primordiale (pămîntul, aerul, focul — teluric și solar, mai puțin apa), să sintetizeze abstracțiuni concrete și să transforme (sau să păstreze) Pămîntul în (ca) vîtră cosmică.

OPINII

Zeii amintiți (mai ales cei din prima categorie) au și caracteristici de zei iuferici (în această privință cea mai pronunțată evoluție a avut-o Seth — Satan, probabil același cu Saturn). De asemenea sunt sapientiali (v. Saturn, Geb, Zamoixis și, mai presus etruscul Tages din seria echivalentă Dagon, Dagda, Daibog etc.) și magicieni, dar mai cu seamă mesianici și minutori. În sfîrșit, se înfățișază ca zei civilizațorii, de unde bănuiala unei nature jumătate divine — jumătate umane, reposul regalității pe pămînt, postura de Strâmoș Mistic (al omului) și asemănările cu eroi propriu-zisi (Ghigames, Heracles). Nu-i de mirare că sunt imaginati cind bătrîni, cind tineri (de fapt, ei sunt bătrâni vesnic tineri). Să se presupune că ei cunosc secretul immortalității.

Zamoixis, în particular, mai are o legătură aparte, totemică: cu ursul.

Cit despre avataururile lui Zamoixis în constiția mitologică a carpato-dunărenilor, bănum că ele s-au succedat astfel: mai întîi, sub forma Gebeleizis va fi dominat panteonul, pentru că, odată instaurată supremăta indo-europeanilor, să fie impins în substrat și marginalizat, iar ulterior admis în triada reprezentativă ca al treilea termen, ca zeu al poporului (cum s-a întîmpărat la romani cu Quirinus). Este posibil ca acum să fi fost numita Zamoixis într-o parte a teritoriului trac și Dionysos în alta. Marele Zeu trebuie să fi fost Sarmis-Apollo, iar compariții săl erau deci Ares al războinicilor și Zamoixis-Dionysos, al maseilor. Următorul pas, care poate să nu fost făcut derînd în spațiul moeso-geto-dac (în sud, prin orfism, s-a încercat o siniteză Dionysos — Apollo), l-a constituit readucerea străvechitului zeu în prim-plan, probabil printre reformă teologică a vreunui mare preot al zeului suprem, însă inițial și în misterile lui Zamoixis. Acesta acoperă, deci, pe Sarmis-Apollo (accentuându-să prin aceasta caracterile solare) și tocmai urmele suprapunerii se recunosc în acele elemente ale mitologiei zamoixiene care au un aer străin: tragerea cu arcul în nori și indeosebi jertfa mesagerului. S-ar putea că această redutabilă incheagere de forte să coincidă cu delimitarea etniei geto-dace din rindul traciilor și cu afirmarea ei în arena lumii antice. (Ca un efect secundar, se va fi manifestat vremeenice un dualism (Zamoixis/Ares și, către finele epocii vechi, se va fi restaurat triada, cu Dionysos la nivel popular, neexistând intervenția energetică a lui Deceneu și Burebista).

Apropierea pericolului roman, apoi ocupația vor fi dat o lovitură puternică a cestei mentalități mito-religioase, slabind implicit poziția lui Zamoixis. Este însă absurd să se crede că ar reuși să-o deridăcăneze. Subsistutele care apar, Cavalerii Danubieni și Călăretul Trac reiau în fond vechea triadă. Nu sună în care din aceste două complexe să-a refugiat Zamoixis (mai obișnuit, în Cavalerii Danubieni, alături de „geamănii” său Dionysos), dar locul lui era neîndoibilic în pielea Călăretului Trac (intrucât mai apără misteric) și acolo l-a găsit poporul cind l-a renăscut în ipostaza clobanului mioritic (latura rituală) și a lui Făt-Frumos (latura mitică). În prima are ca mireasă moarte, în cea de-a doua pe Ileana Cosânzeana, iar în ambele nemurirea. Însă personalitatea lui Zamoixis, în totă extindere și profunzimea ei, mai trebuie căutată în: mos Crăciun și zineu. În fine, soarta sa astăzi poate fi văzută, omenescă, ca la sfîrșitul basmului Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte.

Ioan Dumitru DENCIU

Însemnări inedite pentru o posibilă bibliografie

In literatura română nu avem încă o lucrare bibliografică a dedicatiilor autografe oferite de scriitorii români pe cărți, albume, ziar, foi-volante și a.

O asemenea carte ar oferi un bogat material pentru istoria literară, inscripțiile neavind nevoie de un alt comentariu.

Prezentăm două din dedicatiile autografe oferite de Perpessicius pe cărți apărute sub migăloasa și competența sa îngrijire, exemplare aflate în biblioteca noastră.

În anul 1929, s-a tipărit în București primul volum din opera lui Mihai Eminescu: „Poezii tipărite în timpul vieții”. Ediția a avut 3250 exemplare din care 3200 exemplare pe hirtie velină, cu semnătura lui M. Eminescu în filigran, iar 50 exemplare, nepuse în comert, pe hirtie vidalon vărgată. Pagina de titlu a exemplarului cu numărul 131 poartă următorul inscripție manu propria:

Domnului I. Argintescu // Cu via sămpasle a autorului // Omagiu devotat // Perpessicius. // Iulie 1940.

Nu cunoscem date despre I. Argintescu.

În anul 1944, a apărut volumul trei: „Poezii tipărite în timpul vieții. Note și variante: de la „Dofna” la „Kamadeva”.

Ediția a avut 3200 exemplare pe hirtie velină, cu semnătura lui M. Eminescu în filigran. Foata de titlu a exemplarului cu numărul 2019 are mențiunea autografa:

(Domnului) Sale Domnului // Corneliu Moldovanu // Modest omagiu // pentru autorul Cetății Soarelui // și pentru // Președintele S.S.R.-ului, devotat // Perpessicius.

Citeva date despre scriitorul Corneliu Moldovanu (Biriad, 15.VIII.1883 — Bucu-

resti, 2.IX.1882), fost președinte al Societății Scriitorilor Români. S-a afirmat prin revista „Literatura și arta române” (25.XI.1886–25.X.1910) condusă de Nicolae Petrescu, considerată după „Convergiri literare”, una din preștiile publicații românești din acel timp. În 1907, îl apare volumul de poezii „Flăcări”, scris într-o manieră semănătoară.

În 1908, i se tipărește „Cintarea Cintărilor”, o reușită recreare, am putea spune, după poemul băblic omonim. În 1910 îl se editează „Cetatea Soarelui și alte poeme”, volum remarcat în dedicăția lui Perpessicius. A colaborat la revista „Rampa”, alături de Tudor Arghezi și Ion Minulescu. În anul 1917, la Iași, Ion Minulescu refacă, în Strada Muzeelor, gruparea cafenelei literare simboliste de la Terasa Otetele, sănă din București. Pictorii Camil Ressu, N. Dărăscu, Iser, scriitorii Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Corneliu Moldovanu fac parte din grupare. Anul 1922 consemnează apariția primului său roman, în două volume: „Purgatoriu”, pe care Corneliu Moldovanu îl dorește ca pe o replică citădină a romanului „Ion” de Liviu Rebreanu.

Tot în acest an, la ființă la București și Societatea autorilor dramatice între membri fondatori (Caton Theodorian — președinte —, O. Goga, M. Sorbul, V. Efimiu, V.I. Popa) aflindu-se și C. Moldovanu.

Între 11.III — 29.IV 1923, apare la București, revista săptămânală „Spre ziuă”, care își propune să sublimizeze caracterul european al scrierilor românești, publicând interviuri cu L. Rebreanu, I. Minulescu, E. Lovinescu și C. Moldovanu, a căror scrieri erau considerate ca fiind de o asemenea valoare.

Volumul „Poezii” apărut în anul 1924 a fost apreciat favorabil de G. Călinescu. În perioada 16.12.1944 — 12.2.1945, repare la București o nouă serie, zilnică, a revistei conduse de Tudor Arghezi, „Bilete de papagal”, model de folosire a limbii românești în publicistica. Între colaboratori s-a aflat și Corneliu Moldovanu.

Ion C. ROGOJANU

ISTORIE LITERARĂ

Alexandru Vlahuță — inedit

Epistola de față se află în arhiva literară a Bibliotecii Centrale Universitare din Iași (273-3) și provine de la prof. Dan Smântănescu, o dată cu întregul fond de corespondență „Octavian Goga” publicat recent (Octavian Goga în corespondență, II, București, „Minerva”, 1983). Care a fost „traseul” ei după ce a ajuns de la expeditor la destinatar și greu de știut. Important nu se pare momentul pe care ea îl fixează în relațiile dintre cei doi scriitori, un moment nu lipsit de interes pentru mișcarea literară din jurul Sămănătorului.

Iată textul epistolei:

[București,] 1 mart. 1902

Iubite Domnule Chendi,

Aflu că într-un articol din Sămănătorul ar fi fost cîteva rînduri, care — cu drept cuvînt — te-ar fi mîhnit.

Mai e oare nevoie să-ți spun cît m-ar dura să te ștui supărat pe noi, pe mine mai cu seamă, care am toată stima pentru talentul D-tale și toată recunoștința pentru prețiosul sprijin ce ni l-ai dat cu atită dezinteresare, pentru frumoasele articole în care, așa de cuminte și de lîmpede și de cinstit, t-ai spus părerile, convingerile D-tale care-nnotdeauna au fost și ale noastre.

Ce trebuie să fac pentru a mă bucura și de aici încolo de prietenia D-tale?

Cu foată dragostea,
A. Vlahuță

Scrisoarea este în legătură cu apropiatul moment al aducerii lui Ilarie Chendi în redacția Sămănătorului. Scurtă vreme, plină în 1903, el avea să devină adevaratul *spiritus rector* al revistei, înscriind în istoria literaturii o frumoasă pagină pe care N. Iorga o continua cu o nouă epocă în cultură. Era de fapt „sămănătorismul”.

Șt. Lemny

FOȘTI ELEVI AI LICEULUI „UNIREA”

Anton Holban — popas gălățean

Să cunoște suficiente date referitoare la trecerea lui Anton Holban prin unele orașe de provincie, în cea mai mare parte acestea au fost inserate în volumul „Pseudojurnal” (Editura „Minerva”, București, 1978, ediție îngrădită de Illeana Corbea și Nic. Florescu), altele au fost publicate de noi sau alți exegeti, înaintea lucrării de față, în reviste centrale sau locale: „România literară”, „Manuscriptum”, „Ateneu”, „Dunărea”, „Încandescențe”, suplimentul literar al ziarului „Viața nouă” etc.

Recentă comemorare a semicentenarului morții scriitorului ne-a prilejuit cunoașterea mai complexă a activității de dascăl și animator cultural și spiritual al orașului de provincie, să cum se păstrează în mintirea unor foști elevi, colegi de cancelarie sau în unele documente de arhivă mai puțin cunoscute. În seara sa viață (1902—1937), nefericitul scriitor, confruntat cu nevoi materiale, cu stări de neliniște și permanente înfringeri, a fost nevoie să poposească la Fălticeni și Focșani, la Constanța și Galați, timp în care, de fapt, s-a conturat și afirmat personalitatea sa de scriitor. Dacă legăturile lui Anton Holban cu orașul de pe Milcov au fost urmarea unor complicații de familie, cind adolescentul setos de învățătură urmează cursurile clasei a VI-a, la Liceul „Unirea”, sprijinit moral și material de mătușa sa, Corina Vartan-Lovinescu, eu domiciliul în Focșani, trecerea și rămninerea, pentru trei ani, în orașul de la Dunăre vor avea implicații mai largi și de durată. Venit prin transfer de la Constanța, unde s-a inceput cariera didactică, Anton Holban funcționează ca titular al unei catedre de limba franceză de la Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați. Începând cu 1 septembrie 1928, pînă la 1 septembrie 1931, timp în care sensibilul prozator traversează o etapă de fertile acumulări, dar și de experiențe amare. Mărturie a acestei stări existențiale este masiva corespondență cu frații Nicolae și Ioan Argintescu, ambii profesori și publiciști, acesta din urmă prieten de înimă și confident al scriitorului, de la sosirea lui Holban în Galați și pînă la moarte sa promatură: cele peste 120 de scrisori adresate lui I.

Argintescu, din 1929 și pînă în 1937, evidențiază o prietenie de excepție sinceră și dezinteresată, care a stimulat, oarecum, spiritul de creație al scriitorului, aflat nu o dată în momente de singurătate și derută.

Mai puțin deschis spre o viață spirituală elevată, orașul Galați i-a oferit profesorului și scriitorului Anton Holban un sejur nu prea confortabil, profitabil însă sub aspectul creației: mediile frecventate aici, tipologii întâlnite i-au dat posibilitatea valorificării capacitatii de observație socială și caracterologică. Aici și acum, în cel trei ani de apostolat, Anton Holban a publicat „Romanul lui Miril” (1929) și „O moarte care nu dovedește nimic” (1931), piesa „Oameni feluriti”, prezentată în premieră pe scena Nationalului bucureștean (1930) și comentată în publicația galățeană „Moldova de Jos” cît și controversatul roman memorialistic „Parada dascăllilor” (1932), inspirat din atmosfera didactică de la Liceul „Vasile Alecsandri”, deci o frescă a scolii de odinioară în care personajele, cu nume simbolice (printre care s-au recunoscut mulți colegi de cancelarie), defilează într-o „paradă de caractere... à la manière de la Brûyère...”, cum mărturisește însuși autorul. Ostil didacticismului steril, tarelor morale și suficienței profesionale, Anton Holban manifestă spirit critic și ironie incisivă, fapt care a declansat o campanie denigratoare din partea foștilor colegi, fără succes: trecerea timpului a validat valoarea artisticei și documentară a romanului, cu deosebite drama interioară a unei existențe modeste, o umanitate rafată intelectual, strivită de condiții precare.

Trăind drama inadaptabilitului, Anton Holban încearcă să evadeze: deznașădăduit și bolnav, solicită repetate concedii medicale (păstrăm cîteva cereri către direcția liceului), fiind suplinit la catedră de colegul și amicul I. Argintescu. Dar, reunuiunile muzicale în compania unor prieteni de elevată spiritualitate, prezența în viață cultural-artistică a portului dușman și, mai cu seamă, linistea creației îi conferă satisfacții și posibilitatea „de a ieși din singurătate și neurastenie”.

„Casa din Strada Domnească Nr.

FOȘTI ELEVI AI LICEULUI „UNIREA”

62 (casa familiei Argintescu — n.n.) — mărturisește scriitorul în săptămînalul «Vremea» — era singurul loc din tot orașul, unde se freamătă pentru fiecare notă și se cunoaște ultima carte bună.

Ca lector al „Universității populare” gălățene, Anton Holban căștiagă simpatia publicului printr-un ciclu de conferințe despre „Poezia modernă franceză”, despre compozitorii Beethoven și Debussy, despre dramaturgul Racine și Barbey D'Aurevilly, a cărui activitate scriitoricească va constitui nucleul lucrării de doctorat, contribuind la răspândirea valorilor literar-artistice în rândurile cătitorilor și iubitorilor de frumos. Participind cu toată dăruirea la culturalizarea unui oraș vitregit sub acest aspect, colaborând în presa locală („Revista vremii” și publică însemnările „O călătorie în Palestina”, 1935), Anton Holban și-a mărturisit, în toate ocaziile, simpatia și atașamentul față de oamenii acestor locuri, pentru urbea în care și-a petrecut anii tinereții. „Nimeni nu-si poate închipui cu cît drag mă gîndesc la Galați — scria A. Holban unui coleg de cancelarie —, căci orice aș face, sănătatea din viața mea... Pe fiecare zi mă simt mai legat de atmosfera de acolo, unde am trăit, bine sau rău, trei ani de tinerete. Mi-e foarte dor de Galați și de voi toti...”

Fără să manifeste voracie didactică de excepție, Anton Holban nu se relevă ca un dacă inspirat, recențiv și modern, cu largi preocupări în inițierea elevilor săi în ţainele limbii lui Voltaire. A pus bazele unui „Seminar de literatură franceză” al cărui program tematic, finărit în limbă franceză și descoperit de noi în

arhiva liceului se constituie ca un deziderat al modernizării predării limbilor străine în învățămîntul românesc din acel timp :

„Cele două ore pe săptămînă pe care le-am avut la dispoziție pentru a explica elevilor din cursul superior limba și literatura franceză mi s-au părut cu totul insuficiente (...) Un seminar de literatură franceză în limba franceză, urmat de o discuție generală, întotdeauna antrenantă — precizează profesorul Anton Holban — este destul de rar în România (...). Elevii au arătat mult entuziasm și uneori chiar gust. Sper că acest mic program al muncii lor va fi pentru ei o amintire frumoasă de tinerețe, o amintire a primei lor încercări de aprofunda cîndirea și de a-și dezgaja personalitatea...”

Dorința de a depăși programa scolară prin prezentarea unor scriitori „ex catedra”, în alegerea căror Anton Holban manifestă mult gust artistic (Beauma-chais și Marivaux, Balzac și L'Abbé Prevost, Anatole France și André Gide, Brûdelaire și Verlaine etc.), auditiile muzicale din Bach, Beethoven, Claude Debussy, Stravinski etc., capacitatea de interpretare a fenomenului literar după principii estetice interdisciplinare, experimentarea unor modalități de lucru prin care elevii sănătatea și formă să gîndească într-o limbă străină, iată preocupări interesante, pretioase și foarte actuale ce reliefiază numai pasiunea artistului de excepție, dar și calitățile pedagogice ale aceluia care a fost profesorul și profesorul Anton Holban.

D. D. SOITU

TEORIE LITERARĂ

Opțiunile reprezentării (II)

(Urmare din nr. 139/1988)

Pe de altă parte, chiar dacă în povestire autorul nu a pus nimic principal nou și nu a adus o concepție despre lume semnificativă, în lanțuirea însăși a evenimentelor ne apără ca un alt posibil al lumii cunoscute, procurîndu-ne satisfacția de a ști că, schimbînd chiar unele con-

dii spațio-temporale, lumea rămîne tot cum o cunoaștem.

Ca realitatea să poată fi reprezentată trebuie mai întîi să existe o idee clară despre ea și despre structura ei. O artă pitagoriciană presupune credința în rolul esențial al numerelor în construcția lumii. O ar-

în stocă se întemeiază dinpotrivă pe convingerea că fenomenele morale sunt fundamentale. Din acest punct de vedere, un mare scriitor reprezentativ ca Tolstoi se definește ca moralist, deoarece pe el economia sărănească, politica europeană, tactica militară nu-l interesează decât ca un cadru în care au loc evenimentele sufletești: de aceea el a și părăsit arta reprezentativă pentru una ideologică. S-a arătat că ideile despre artă ale primilor autori creștini sunt concretizate în pictura de la Dura Europos, și că arta bizantină în general urmează îndeaproape principiile filozofice enunțate de teoreticienii. O artă neoplătonică se întemeiază pe simbol ca element de legătură între cele două ordini ale lumii, fiindcă într-o asemenea concepție natura realității este dublă. O artă empirică consideră dinpotrivă că realitatea este simplă și suficientă săci, ajunsând în consecință la concluzia că existența în sine este liniștită de sens. Din acest punct de vedere este interesantă comparația între Kafka și Flaubert: în timp ce pentru primul evenimentele lumii se desfășoară în funcție de un discurs, care-i rămâne totuși inaccesibil personalului, exclus de la rationalitate, pentru cel de-al doilea nu există nici un fel de plan superior al realității, care este inexpressiv și imposibil. Așa că milioanele de reprezentări a lumii, că și lumea intentionată, astăzi tehnica literară că și conținutul artistic sunt dependente de o teorie despre structura realității, pe care artistul o are în funcție de anumite factori.

Un alt criteriu esențial în înțelegerea teoriilor reprezentative îl constituie regulile de receptare a operei. Narațiunea se inserează într-o structură interpretativă încă din clipa făuririi ei. Există două mari tipuri de interpretare, aceea alegorică și aceea tranzitivă. În interpretarea alegorică, ceea ce este spus, lumea figurală, e luat ca semn a ceea ce este presupus, al lumii esențiale. O excepție curentă, de exemplu, susține că în *Moby Dick* de Melville cașalotul semnifică râul, pe care căpitânul Ahab îl urmărește toată viața și în-

luptă cu care pierde în cele din urmă. Alegoria pornește întotdeauna de la un pre-text, de la un conținut anterior expus, care este de multe ori teoretic, și interpretează orice text actual în funcție de acest discurs virtual. Minia lui Ahile, în sens platonic, se descifrează ca exitate a sufletului care nu a ales încă între rău și bine, și care se hotărăște pentru calea cea bună atunci când eroul îi înapoiază lui Priam trupul lui Hector. Un basm popular poate fi interpretat ca reunirea a simbolurilor psihanalizei, ca un compendiu al filozofiei lui Hegel sau Heidegger, ca reflectie asupra limbajului. În perspectivă pragmatică, sistemul alegoric nu este dependent de platonism, care l-a inventat, ci e o masină semantică întemeiată pe proprietățile limbajului, pe care le exploatează într-un mod mai mult sau mai puțin consistent. Alegorismul nu aduce nimic esențial nou din punct de vedere epistemologic, ci din potrivă reduce un număr de texte actuale diferite la un text virtual neechimbător. Pentru un artist se rupe în întrebarea dacă va admite, scriindu-să opera, interpretarea ei alegorică, și dacă da, ce anume formă de alegorie va prefera. Din antichitate și până în evul mediu, iar apoi și în secolul nostru, unii autori au scris în conformitate cu un sistem alegoric, și prin urmare opera lor trebuie interpretată în funcție de acesta. De altfel, rămâne un semn de întrebare dacă în romantism scrierile teoreticienilor nu au jucat rolul de pre-text pentru unele opere literare, în cluda contradicției interne pe care ar implica-o, pentru această doctrină, o asemenea practică.

Refuzul alegorismului duce la o formă de interpretare tranzitivă. Fie textul va fi luat la valoarea sa nominală, ca în teoria suspendării sensului a lui Roland Barthes, și atunci el este scris în vederea producerii unui efect imanent și fără analog; fie este folosit ca punct de plecare pentru reconstruirea unei lumi, care-i este atribuită, adesea eronat, autorului sau epocii lui („lumea lui Cervantes”). Ultima metodă a fost îndeosebi preconizată de filologie și

TEORIE LITERARA

pornește din exegiza neotestamentară de la Inceputul secolului trecut. Ea permite o dezvoltare foarte interesantă, și anume verificarea coerentei interne a reprezentărilor care stau la baza unui text. Astfel se pot decela anumite contradicții sau tensiuni existente în conștiința scriitorului ori a epocii și care și-au găsit o cale de expresie în operă. O formă veche și exagerată a acestei tehnici este așa-numita „metodă istorică”, importantă în filologie de la Wolf la Gaston Paris, și care își propune să atribuie unor autori diferiți, sau unor „perioade” diferite din viața autorului, diversele părți ale operei. Principiul descoperirii contradicțiilor a jucat un rol esențial în generația psihanalizei, de exemplu, și într-o variantă atenuată, ca principiu al opozițiilor structurale, el stă la baza metodei antropologice a lui Lévi-Strauss. Filmele lui Losey sau ale lui Antonioni nu pot fi înțelese decât în raport cu teoria lui Barthes. O bună parte din literatura angajată a veacului nostru, și în alt sens noul roman cu orientarea sa structuralistă și lingvistică, nu se justifică decât dacă opera este interpretată ca un fragment revelator al unui Intreg intentional, sistematic, organic, care trebuie descoperit prin lectura ei. Autorul lasă „urme”, care nu se relevă ca atare decât la o explorare arheologică având ambiție științifică, iar discursul lui direct constituie numai o parte din ansamblul de sens pe care îl creează, o zonă (adesea disprețuită) din „semnificația” lui globală. Uneori autorul face ca Michel Butor, scriind întii vîrafuri de scheme și diagrame pe bază cărora își va redacta apoi romanul. Scriitorul modern are pretenția să fie studiat cu aceleasi metode cu care îl studiem azi pe Homer și aspiră la o alteritate absolută, care să-l scoată din cercul divertismentului și să-l cuprindă în acela al științei.

In plan sociologic, criteriul receptării operei dă naștere la alte distincții.

Intre orice autor și cititorul său

este presupus un contract care stipulează anumite obligații și care poate fi acceptat, respins sau rupt de către fiecare din ei. Cind ambii acceptă contractul, ei recunosc raționalitatea programului de reprezentare și ca urmare se așteaptă să opereze acțiunea seductivă care este suprapusă acestuia. Din punctul de vedere al autorului, care face oferta, se impune alegerea între un contract gratulatoriu, care vine în întîmpinare așteptărilor lectorului, și flatează credințele și îi confirmă cunoștințele, și un contract prestatoriu, prin care autorul propune să-i aducă cititorului anumite servicii obiective, fie epistemice, comunicindu-i cunoștințe noi pentru acesta, fie doxastice, arătându-i în ce măsură credințele lui sunt greșite și încercând să-i inculce altele. Wagner spunea că „Berlioz este singurul compozitor din Franța care nu scrie pentru bani”; prin aceasta el exprima ideea generală că artistul trebuie să prefere contractele prestatorii acelora gratulatorii. Teoria receptării, formulată de școala de la Konstanz, introduce noțiunea de orizont de așteptare, care indică ansamblul trăsăturilor pe care o epocă le cere unei opere literare în cadrul unui contract gratulatoriu. Literaturile tradiționale propun de obicei cititorului contracte prestatorii, în sensul că încearcă să-i impună valori și moduri de viață pe care omul obișnuiește nu le practică, în intenția de a-i îmbogăți și înălța concepția despre lume. Începînd cu epoca clasică, pe măsură ce producătorii de artă se constituie în categorie socială conștientă de sine, apare o polarizare între o minoritate de creatori care se străduiește să inoculeze publicului propriile lor criterii artistice, în virtutea fenomenului de distincție (Bourdieu), și o majoritate care studiază preferințele cititorilor pentru a se încadra cît mai exact între limitele lor.

asist. univ. dr. Ioan PÂNZARU,
fost elev al Liceului „Unirea”

Observații asupra DOOM

Corespondența dintre litere și sunete (VI)

de prof. dr. Ion CALOTĂ

Am inceput, în articolul precedent (*Corespondență...* V), studiul valoilor literelor și în neologisme, comentând acolo primele două valori: de [e] silabic și [g] (asilabic).

Continuăm acum cu ultimele două valori:

3) valoarea distongului [je]. În interiorul cuvintelor, la început de silabă, cind silaba precedentă se termină în i silabic, prin analogie cu cuvintele din fondul vechi: *alegorie*, *client*, *clientelă*, *ebrietate*, *filozofie*, *pliez*, *poezie*, *regie* etc. În tabelul cu corespondența dintre litere și sunete din DOOM, p. X, nu apare această regulă, nici pentru cuvintele din vechiul fond, ca *mie*, *știe*, *vie* etc., nici, cu atât mai puțin, pentru cele din fondul neologic; în schimb, la p. XIII, apar reguli conform căror, la început de silabă, cind silaba precedentă se termină în e sau u silabici, următorul trebuie rostit [e] în cuvinte ca *alee*, *agreeez*, *creeez*, *efectuez*, dar [i] (asilabic) în formele alea, *agreează*, *creeažă*, *efectuažă*. Trebuie să subliniem că unele dintre cuvintele de mai sus, de origine franceză, precum *client*, *clientelă*, *ebrietate*, *pliez*, în care î din silaba precedentă urmează după un grup consonantic din care cea de a doua consoană este l sau r, se pronunță și în franțuzește, în silaba următoare, cu [je] (sau [ja]): *[klija]*, *[klijatel]*, *[ebrijete]*, *[plijel]*. Pronunțarea cu semiconsoana [j] (rom. [l]), apare, de regulă, în franțuzește, chiar și înaintea altor vocale decât e, ori de câte ori există contextul fonetic din silaba precedentă, cu grup consonantic terminat în l sau r plus î silabic: *crieur* [krijoer], *plieur* [pli̯oer], *biblio* [biblio], *brio* [brijo], *patriote* [patrijot] etc. (vezi *Grand Larousse de la langue française*, Librairie Larouse, 1971, s.v., Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1967, s.v. André Martinet, Henriette Walter, *Dictionnaire de la prononciation française dans son usage réel*, Paris, 1973, s.v.). În ciuda pronunțării franțuzești cu [je] ([ja]), deci cu semiconsoana [j] (rom. [l]), eu distong, iar nu cu hiat, pronunțarea românească ar trebui să fie, după DOOM, cu hiat: *[ebri-estate]*, *[sobri etate]*, *[kli-ent]*, *[kli-entelă]*, *[pli-em]* etc., pentru că, în scris, se urmărește „evitarea, acolo unde este posibil, a obținerii unor cuvinte prea lungi sau a repetării prea multor semne identice în unul și același cuvînt și mai ales în succesiune directă” (Mioara Avram, Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române, în Limba română, nr. 4/1975, p. 284). Dar principiul acesta este și rămîne valabil numai pentru aspectul scris, nu însă și pentru pronunțare, care nu poate fi alta decât cu distongul [je]: *[alegorije]*, *[klijent]*, *[ebrijetate]*, *[plijez]*, *[poezije]*, *[sobrijetate]* etc. Întocmai ca în cuvintele din fondul vechi: *[mijel]*, *[știjie]*, *[vijel]*:

4) valoarea sunetului specific franțuzesc [oe] (vocală anterioară labială deschisă), valoare preluată de limba română din limba franceză o dată cu anumite cuvinte împrumutate, care își păstrează rostirea originală, nefiind, pînă acum, adaptate, cel puțin în mediul în care sunt folosite: *cozeur*, *dizeur*, *grimeur*, *sufleor* etc., substantive masculine formate, în franțuzește, cu sufixul -eur, *dizeuză*, *machieză*, *maseză* etc., substantive feminine formate, în franțuzește, cu sufixul — -euse. Această categorie de neologisme este mult mai largă, dacă avem în vedere pronunțarea literară românească, nu scrierea, nici chiar rostirea prevăzută în normă sau inclusă în ortografia lor. Se cuprind aici și cuvinte ca *boxer*, *jongler*, *farsor*, *maclior*, *masor*, *grimeură* etc. La toate cuvintele din această categorie am

LIMBĂ ȘI STIL

iat forma prevăzută în norma ortografică (vezi DOOM, s.v.). Cuvintele de mai sus ridică probleme atât din punctul de vedere al rostirii, cât și al ortograferii lor. Din punct de vedere ortoepic, constatăm că ele sunt considerate ca adaptate (cf. G. Beldescu, *Ortografia actuală a limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 164). Astfel, sufixul franțuzesc masculin — *-eur* este reprezentat în românește prin: 1) *-er* (*boxer, jongler*); 2) *-or* (*farsor, machior, masor*); 3) *-ör*, ortografiat: a) *-eur* (*cozeur, dizeur*), b) *-eor* (*sufleor*); sufixul franțuzesc feminin *-euse* este reprezentat în românește prin: 1) *eză* (*machieză, maseză*); 2) *-euză* (*dizeuză*); 3) *-öră*, ortografiat *-eură*. În substantive feminine create în românește, după model francez, prin moțiune, de la forma masculină *grimeur*, la care s-a adăugat desinență de feminin -ă (*grimeură*). În realitate, în uzul oamenilor cultivați, rostirea aproape generală a tuturor acestor cuvinte păstrează sunetul specific franțuzesc [oe] ([ö]) în transcriere românească: [*boksör*], [*Jonglör*], [*Harsör*], [*makiör*], [*masör*], [*kozör*], [*grimör*], [*suflör*], [*makiözä*], [*masözä*], [*dizözä*], [*grimörä*]). Acestea sunt, desigur, forme neadaptate, poate neadaptate încă. Fonetisme adaptate, care sunt și populare, sunt cele cu sufixele *-or* sau *-er* și, respectiv, pentru genul feminin, *-oză* sau *-eză*, ca în exemplele următoare, culese din vorbirea oamenilor necultivați: *dizor, dizoză, masor, masoză, sufleor, sufler* etc. Dar oamenii cu o instrucție sistematică și cultivați, a căror pronunțare trebuie avută în vedere în astfel de cazuri, mai ales cind e vorba de neologisme, rostesc, cum am văzut mai sus, exclusiv [*suflör*], de pildă, cu sentimentul că aceasta este o rostire „normală” și chiar românească, și nu una „etimologizantă”, cum consideră, eronat, Marina Rădulescu (vezi *Despre scrierea și pronunțarea neologismelor conținând la origine sufixul fr. -eur (-euse)*, în *Limba română* nr. 3/1980, p. 265). Un exemplu elovent, din care rezultă că asemenea cuvinte nu s-au adaptat încă, îl constituie neologismul *sufleor*, ale cărui rostire și scriere s-a încercat să fie adaptate la fonetica românească, dându-se cuvântului forma *sufler*, pe care o găsim în edițiile din 1954 și 1955 ale *Micului dicționar ortografic*, ca și în *Dicționarul ortoepic*, din 1956. Încercare considerată nereușită, deoarece în edițiile următoare, ca și în DOOM, s-a revenit la pronunțarea cu [ö], ortografiat *eo*.

Din punct de vedere ortografic, constatăm că scrierea acestor cuvinte este inconsecventă. Aceleași sufixe cu sunetul [ö], cind se recunoaște existența lui în românește, ca *-ör, -öră, -öză*, sunt transcrise *-eur* (*cozeur, dizeur, grimeur*), *-eură* (*grimeură*), *-eză* (*dizeuză*), cu digraful *eu* și *-eor* (*sufleor*), cu digraful *eo*.

Această diferență de scriere este de natură să influențeze negativ pronunțarea oamenilor necultivați, pentru care digraful *eu* trimită, mai curând, la o rostire bisilabică *e-u*, așa cum indică și accentul pe é în ediția a III-a a *Indrepătarului*, ceea ce și duce la o astfel de rostire în limbajul oamenilor necultivați: *dizé-ur, dizé-uză*. În schimb, scrierea cu digraful *eo*, ca în *sufleor*, reprezintă mai bine sunetul [ö]. Între altele și fiindcă o folosim pentru transcrierea același sunet și în cuvintele românești mai vechi ca *vreo, leorcăi, pleosc, pleoști* etc. Prin analogie cu rostirea *dizé-ur*, bazată pe scriere, a apărut și pronunțarea necultivată *suflé-ur*, chiar dacă ortografia n-a fost niciodată *sufleur*. Astfel de fonetisme sunt tot forme neadaptate la sistemul limbii române, sunt pronunțări corupte din cauza ortografiei, reprezentând oralizarea formelor scrise.

Din cele de mai sus rezultă că neologismele de tipul celor discutate, adică cele având la origine sufixul franțuzesc *-eur* (*-euse*), nu s-au integrat încă în sistemul limbii române, nu s-au romanizat încă în limbajul oamenilor cultivați, adică în acel limbaj în care au circulație, ci, dimpotrivă, păstrând în general formă originară, au constituit o categorie aparte, cu sufixul *-ör/öză*, deci cu vocala [ö], care, prin astfel de cuvinte, a consolidat vocala anterioară rotunjită din cuvinte românești ca *soleo, pleosc, pleoști, vreo, vreodată* etc.

A cincea generație Hardware *)

Inteligenta artificială și sfidarea calculatoarelor japoneze, adresată lumii

Lucrarea celor doi autori americanii, cunoscuți în lumea științifică, privind programul japonez de realizare, către mijlocul decenului următor, a unei noi generații de calculatoare electronice, a surse în lumea întreagă „un mare și reverberant eșou, fiind considerată best seller-ul anului 1984.

Scriea în urma participării autorilor la congresul de specialitate și în urma vizitării Japoniei, cartea prezintă într-un limbaj accesibil, colorat și chiar incitant, esența acestui program și implicatiile lui prevenție, astăzi asupra dezvoltării viitoare a științei calculatoarelor și a informaticii, dar și asupra progresului tehnologic și vieții economice și sociale.

Textul nu se adresează specialistilor, ci opiniei publice, în primul rând americane, pentru a atrage atenția asupra ampliorului programului său insulare și a necesității de a se elabora o strategie proprie de contracarare competitivă a ambiciozului program japonez (integrat în mai largul program național, al societății informatică – postindustriale, prezentat, de altfel, în numărul precedent al „Revistei noastre“), program considerat ca o sfidă adresată întregii lumi.

Tomul, scris ca un eseu științific, este ancorat în perspectiva viitoarei societăți informatică (după cibernetice) – postindustriale japoneze (masudiene), grupenăză problemele și implicatiile acestora în 7 capituloare distincte.

Chiar din introducere, se apreciază că ne aflăm la încreșterea unei revoluții cibernetice a calculatoarelor electronice, caracterizată prin trecerea de la prelucrarea datelor alfumerice, la prelucrarea cunoștințelor, de la calculatoarele care calculează și depozitează date, la calculatoare care rationează și informeză.

Inteligenta artificială, părtiseste astfel laboratoarele și începe să ocupe loc în activitatea curentă. Se facilitează astfel o „Industria a cunoștințelor“, în care cunoștințele să devină un bun de consum, o marfă de prim rang. Cunoștințele înseamnă putere, iar calculatorul este un amplificator al acestei puteri. Cunoștințele vor deveni nouă avutie a națiunilor, în condițiile sinergiei omului cu natură.

Eseul științific continuă cu prezentarea „Sistemului de prelucrare a cunoștințelor“ (Knowledge Information Processing Systems – KIPS). Deci nu vom mai spune, la această nouă generație, calculatoare electronice, ci prescurzat kips-uri.

Calculatoarele din noua generație vor fi mult mai „puternice“, decât tot ce s-a creat pînă acum. Puterea lor va consta nu în viteza de prelucrare, ci capacitatea lor de a rationa.

Aflăm, că primele patru generații de

calculatoare au parcurs următoarele etape tehnologice (initial neprevizibile):

1) calculatoare cu tuburi electronice (lampă);

2) calculatoare cu tranzistoare (corp solid);

3) calculatoare cu circuite cu tranzistoare integrate (în corp solid);

4) calculatoare cu circuite integrate pe scară foarte largă (VLSI), incorporând și elemente de memorie funcțională.

Cu această a doua generație a 3-a vor săptămâni spectaculos producția muncii inteligențiale, cu efecte economice profunde, principala resursă fiind valorificarea superioară a creațivității umane.

Generalizarea la scară largă a kips-urilor nu va fi o acțiune usoară. De aceea au apărut intermediari – analiști și programatori – ai căror rol este similar cu al scribitorilor din antichitate și evul mediu, pe lîngă curțile stăpînilor amateuri.

Afabetizarea în masă ne-a dat putere, ne-a deschis drumul spre o lume avințată a mintii.

Afabetizarea pe scară națională. În măsură de prelucrare a informațiilor, ne deschide o nouă lume și ne va da o și mai mare putere de cunoaștere.

Modelarea mintii umane de către un echipament, deci realizarea inteligenței artificiale, a evoluat în timp și mai are încă de parcurs un drum dificil, prin asigurarea inteligenții și rezolvării de probleme, a învățării, pe bază de cunoștințe. Regula valabilă pentru mintea umană și pentru inteligența artificială evoluată.

Sistemul-expert constituie aplicații eficiente ale inteligenței artificiale (I.A.). Ce este un sistem-expert? Acesta este un sistem de programe de calcul, bazat pe cunoștințe, capacitate și experiență, care-l permite să opereze, într-un domeniu profesional, la nivel de expert folosind un echipament electronic sofisticat, din generația a cincea. Sistemul-expert reprezintă un fel de suport intelligent, de înalt nivel, pentru expertul uman, un fel de „asistent intelligent“ din siliciu.

„Sistem-expert“ sau „sisteme bazate pe cunoaștere“ sunt concepte similare. Japonezii folosesc, de asemenea, noțiunea de „ingineria cunoașterii“ – termen pe care englezii îl evită, la ei ingineria nebucurindu-se de același prestigiu.

Sistemul-expert operează mai ales acolo unde predomină rationamentul, nu calculul, adică în majoritatea domeniilor activității umane.

Expertii, în orice profesie, stiu că, deșteori, sunt mai multe exceptii decât reguli. O latură a științei unui expert este de a înțelege nu numai litera, ci mai ales spiritul regulilor; să înțeleagă ceea-

CIBERNETICĂ

ce poate și nu. Sistemele-expert din siliciu încă nu înțeleg aceste lucruri, dar kipsurile generației a cincea vor ameliora și acest aspect.

Autorii acestelui interesante lucru de sinteză evoluază în continuare, forind în străfundurile vieții economice, a miturilor despre Japonia și în rafinamentele generației a cincea japoneză. Pe scurt, foarte pe scurt, se pot separa următoarele idei :

— în anul 1972, guvernul japonez a aprobat un „Plan pentru societatea informatică” — obiectiv național pentru anul 2000 ;

— MITI (Ministerul Industriei și Comerțului Internațional) a preluat, în acest context, întreaga strategie a industriei japoneze, iar în 1978, a trasat sarcina Laboratorului Național de Electro-tehnica să elaboreze un sistem de calculatoare pentru anul '90, inclusiv sisteme-expert, cu înțelegerea de către mașină a limbajelor naturale și cu evoluție de vîrf în robotică. De altfel, pentru dezvoltarea roboticii, a fost lansat un program special (Robotic National Project), care include și prelucrarea electronică a imaginilor, grafica interactivă și înțelegerea vorbirii ;

— planul generației a cincea este îndrăznet și riscant. Elementul primordial, de care depinde succesul sau insuccesul planului, îl constituie managerii guvernamentali și industriali. Prin tradiție, managerii japonezi sunt conservatori, nu își asumă riscuri.

Dificultăți în calea planului : japonezii nu au experiență în ingineria cunoașterii, le lipsește un corp larg de specialiști, pregătirea universitară în domeniul calculatoarelor este mediocre. Este discutabilă prioritatea japoneză pentru subsistemul de rationare și nu pentru subsistemul bazei de cunoaștere. Alegerea PROLOG-ului, ca limbaj pentru procesorul logic, nu este cea mai fericită alegere.

Pianul pentru generația a 5-a este o strategie, nu un set de tactici și este corect elaborat. Succesul proiectului nu se bazează pe cantitatea de bani investiti, nici pe numărul de oameni implicați, ci pe vizionarea coerentă a liderilor, pe entuziasmul real pe care l-au generat și pe cacea promisiunea a cercetărilor, pe care au ales-o.

Pe lîngă argumente tehnologice, japonezii au și motive sociale, intelectuale și economice să se lanseze în acest proiect ambicios. Avantajele vor fi multiple : creșterea nemaiînlănită a productivității muncii, managerii vor avea asistență inteligență din siliciu, optimizarea consumurilor materiale, energetice și informaționale etc.

Japonia participă activ și la modul cel mai serios și ambicios la aceste perspective. Saseburu Okamoto, funcționar superior în MITI, a exprimat explicit acest gînd : „Întrucât dispunem de resurse limitate, noi avem nevoie de tehnologii japoneze de vîrf, pentru a obține banii necesari procurării hranei, petrolului și cărbunelui. Pînă de curînd, noi am „vinat” tehnologie străină, dar de această dată, noi vom promova o a doua revoluție

a computerelor, dacă nu o vom face, nu vom supraviețui”.

Occidentul a cultivat prejudecata că japonezii sunt excepții copisti, dar că ar fi incapabili de creație originală. Realitatea astăzi este cu totul alta : Japonia înregistrează anual, cele mai multe brevete de inventii, pe plan mondial arătând că cea mai prețioasă resursă este inteligența umană.

Aș mi-l lansaș la periferie susțin că japonezii sunt oameni, execuțanți, dar nu pot produce programe, datorită limitelor intelectuale, generate de limbajul lor. Răsunarea lor în urmă în materie de software este o realitate. Dar cu noul program au șansa să ia avans și în acest domeniu.

Unii industriași occidentali (mai ales americani) cred că toate aceste planuri japoneze sunt o paradă. O asemenea luceză este periculoasă, ea reflectând subestimația voinei, minoriei și capacitații naționale japoneze și în ultimă instanță — o prejudecăță rasistă !

Educația japoneza în domeniul ciberneticii și informatici este un căciu al lui Anie. Învățământul universitar japonez prezintă său ciuni. Examenele de admisire sunt extrem de severe și constituie o selecție riguroasă. Însă tinerii admisi sunt oboziți, ceea ce se reflectă în capacitatea lor scăzută de lucru, în primul doar an de studii. Firmele folosesc universitațile doar ca un filtru pentru a selecta pe cei mai tenaci tineri. Veritabilă instruire de specialitate o capătă la firmă, unde timp de 3 ani de stagiu, parcurg o pregătire post-universitară, pe cîteva firme (care angajează un corp special de instructori (inclusiv profesori american).

In contrast cu învățământul universitar, învățământul primar și secundar se prezintă în un nivel înalt, asigurînd o bună pregătire generală întregii populații tinere, ceea ce este esențial pentru viața societății postindustriale.

Oricum, programul generației a 5-a japoneze a progresat în lume și în special în America, derulată și îngrijorare.

Pînă la lansarea unei replici americane sau europene, dăinuile următoarele întrebări :

Putem menține statu quo-ul neînțreprinzînd nimic?

Să lăsăm lucrurile să meargă de la sine?

Putem forma un consorțiu industrial, care să răspundă provocării japoneze?

Am putea intra într-o cooperare cu japonezii?

Că o variantă a soluției să ne specializăm pe software, care este elementul principal al noii generații de kips-uri?

Putem să ne pregătim pentru a deveni prima societate agrară postindustrială?

Autorii încheie cu o concluzie optimistă, făcînd un apel de colaborare la toate națiunile, pentru promovarea unor noi relații economice și politice pe plan internațional, care să înlesnească accesul tuturor la noile cuceriri ale științei și tehnicii, în sprijinul emancipației și progresului social al tuturor popoarelor**.

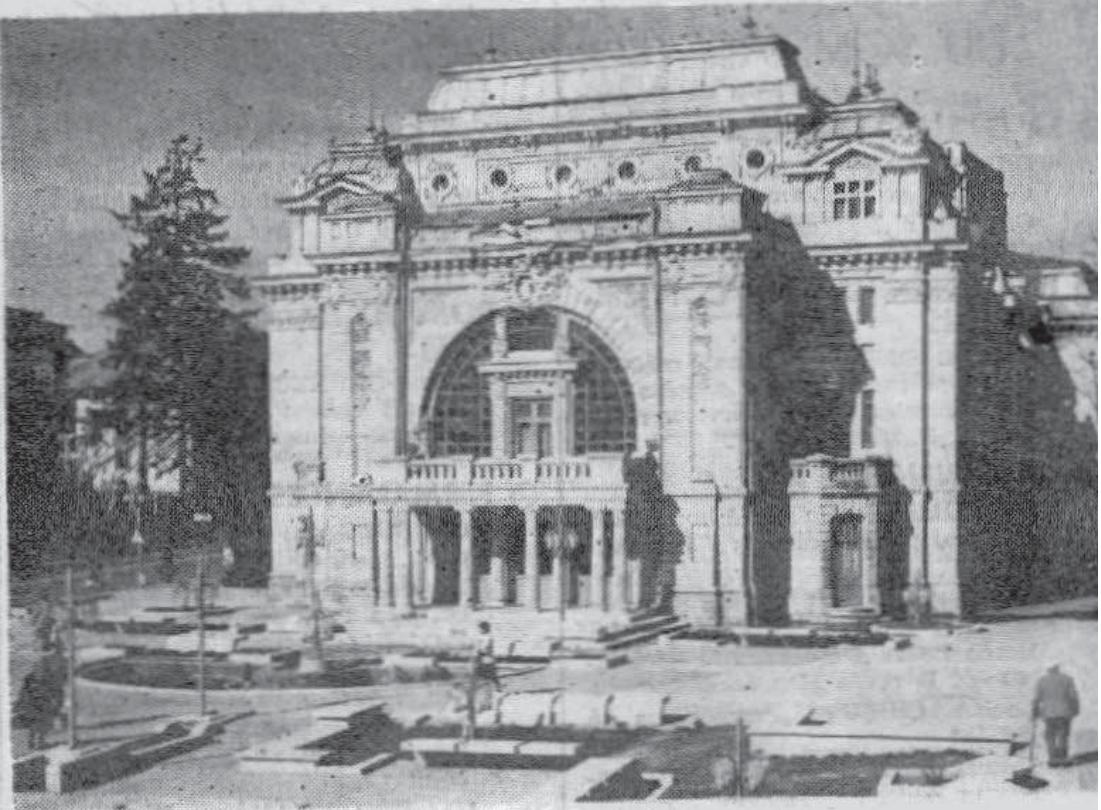
Ing. Mircea DUZINEANU

* E. Feigenbaum, P. Mc. Corduck, *The Fifth Generation*, Addison — Wesley Publishing Company, 1983, U.S.A.

**) După notele de lectură întocmite de Ing. Ion Iliescu și publicate în acme volumul 44, Editura Tehnică — București.

FOCŞANI

Două clădirii ale maiorului Gh. Pastia

Teatrul municipal (1913) și...

...Ateneul Popular (1931)